

Oslo Symposium – kulturkrig i Norge?

En diskursanalyse av påstanden «våre verdier trues» i kristenkonervative taler sett i lys av den amerikanske «kulturkrigen»

Hanne Linn Stork Skogvang

Masteroppgave i religionshistorie
Institutt for kulturhistorie og orientalske språk

60 studiepoeng

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2016

© Hanne Linn Stork Skogvang

2016

Oslo Symposium – kulturkrig i Norge? En diskursanalyse av påstanden «våre verdier trues» i kristenkonserervative taler sett i lys av den amerikanske «kulturkrigen»

Hanne Linn Stork Skogvang

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Webergs printshop, Oslo

Sammendrag

I min masteroppgave analyserer jeg taler fra den kristenkonserverve konferansen *Oslo Symposium* i 2015. Arrangørene bak symposiet mener selv at de står i en «verdikamp», og spør i programmet til 2015-symposiet: «Våre verdier trues – har vi mot og styrke?». Denne setningen, som både er påstand og spørsmål, har formulert viktige spørsmål for oppgaven. Hvordan forstås her verdier? Hvem inngår i det som er vårt? Hvem truer? *Oslo Symposiums* mål er å mobilisere «grasrota» i Norge til vekkelse og verdikamp og øke de kristne verdienes plass i offentligheten. Tidligere forskning har foreslått en parallell til den amerikanske såkalte «kulturkrigen», der man i likhet med *Oslo Symposiums* verdikamp finner seg marginalisert i en sekulær, politisk korrekt offentlighet. Med utgangspunkt i Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteori og Judith Butlers teori om *framing*, analyserer oppgaven sentrale begreper ved *Oslo Symposium* som blant annet abort, kjønnspolaritet og islam for å undersøke hvordan disse *artikuleres* og hvorvidt det finnes likheter med den amerikanske «kulturkrigen». Analysen av «kulturkrigen» tar utgangspunkt i Bill O'Reillys bok *Culture Warrior* som ser seg selv som en kulturkriger på «the T-warriors», «tradisjonelistenes», side. Både i kulturkrigen og i *Oslo Symposiums* verdikamp finner man en oppfatning om et *svakt*, verdirelativistisk og multikulturelt Europa grunnet svekkelse av den tradisjonelle kristne familien, innvandring og en sterk politisk venstreside. Dette har sammenheng med en frykt, som Michel Houellebecq formulerer i romanen *Underkastelse*, for at muslimer føder flere barn (og har således også sterkere verdier) enn de kristne. Slik vil, i følge dette synet, som er beslektet med Eurabia-konspirasjonen, muslimene til slutt havne i en flertallsposisjon i Europa. Analysen bekrefter at det finnes et ideologisk slektskap mellom den amerikanske kulturkrigen og *Oslo Symposiums* verdikamp, og at deres grunnleggende antagonisme på flere måter er uttrykk for samme diskurs med røtter i evangelikalsk kristendom i det de erklærer «krig» for sine verdier. Analysen viser at kulturkrigsdiskursen påvirker synet på verden både innenfor og utenfor hjemmets fire vegger – og respektive landegrenser. Kampen for ens verdier innebærer indre «åndskamp» i møte eksterne, truende aktører i skikkelse av radikal islam og sekularisme. Kulturkrigen således en kamp om definisjonsmakten til å *fikse* innholdet i verdibegrepet som kristent og konstituerende for et nasjonalt «vi», og uttrykk for en ekskluderende diskurs, der muslimer faller utenfor diskursens ramme.

Forord

Mange gode mennesker fortjener takk for hjelpen underveis i skrivingen av denne oppgaven.

Først, veileder Ragnhild Johnsrud Zorgati for mange tålmodige veiledningstimer. En særlig takk må også rettes til alle som har lest gjennom oppgaven og kommet med tilbakemeldinger: Lars Hasvoll Bakke, Morten Johansen og Edvard Karlsen.

Til sist, men langt fra minst, alle som har uttrykt interesse for oppgaven, som har latt meg bable om kulturkrig i (egentlig) festlige tilstelninger og sosiale lag. Det har vært lærerikt, inspirerende og motiverende.

Takk også til redaksjonen i det feministiske tidsskriftet Fett, som har latt meg skrive artikler om «darlings» som måtte kuttes fra oppgaven og for sin generelle innsikt på både tema og på det å skrive.

Og til alle de som har sittet på lesesalen og svettet med meg. En episk gjeng.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
2	Presentasjon av forskningsmaterialet	5
2.1	Mitt møte med Oslo Symposium	5
2.2	Generelt om Oslo Symposium	8
2.3	Beslektede diskurser.....	10
2.3.1	Tidligere forskning	13
3	Kontekstualisering og sentrale begreper	15
3.1	Kulturkrig og verdier.....	15
3.2	Fundamentalisme, sekularisme og evangelikalisme	18
3.3	Makt fra oven, makt fra folket	22
3.4	Kulturkrigen: Innenfor hjemmets fire vegger og hinsides nasjonale landegrenser..	25
3.4.1	Modernitet, seksualpolitikk og islam	29
3.4.2	Eurabia-teorien og det nye kristne høyre	31
3.5	Oslo Symposium og kulturkrigen	33
4	Diskursanalyse som teori og fremgangsmåte.....	35
4.1	Diskursbegrepet.....	36
4.2	Fremgangsmåte	37
5	Analyse.....	41
5.1	Noen generelle betraktninger om <i>Oslo Symposiums</i> taler.....	42
5.1.1	Samfunnsdiagnoser	43
5.1.2	Subjektposisjoner	44
5.2	Sentrale begreper på Oslo Symposium	45
5.2.1	«Våre verdier».....	46
5.2.2	Det kristne argumentet: Vår judeokristne kulturarv, vekkelse samt velferdsstatens og frihetsbegrepets opprinnelse.....	50
5.2.3	Menneskeverdet: Dødshjelp, livshjelp, menneskerettigheter og abort	56
5.2.4	Kjønnpolaritet, ekteskapsloven og familien som samfunnets grunncelle	65
5.2.5	Israel, antisemittisme, islam, politisk korrekthet og mellomkrigstiden	71
5.3	Kulturkrigens begreper oppsummert.....	82
6	Avsluttende betraktninger	86
	Litteraturliste	91

Vedlegg 95

1 Introduksjon

Denne teksten skal handle om verdensforståelsen som fremsettes av deltakerne på den kristenkonserverve konferansen *Oslo Symposium*. Her diskuteres religionens plass i samfunnet, abort, homofilt ekteskap, islam og kanskje mest av alt *verdier*. Denne verdensforståelsen kommer til uttrykk gjennom det som sies fra talerstolen, den nedfelles i tale og i møtet med publikum. I tillegg har arrangørene gitt ut et trykt eksemplar av talene. For å nærme meg verdensforståelsen som kommer til uttrykk på *Oslo Symposium* har jeg valgt å bruke diskursanalyse – både som teoretisk perspektiv og fremgangsmåte. Da jeg besøkte (selverklærte) verdi- og kristenkonserverve *Oslo Symposium* i mars 2015, følte jeg at jeg trådte *inn* i en diskurs som jeg ellers stod utenfor. Den stod for en verdensanskuelse jeg vanligvis ville høre som mindre drypp, som avvik i majoritetsdiskursen. På *Oslo Symposium* var det snarere det dominerende verdenssynet. Denne oppgaven er et forsøk på å forstå denne diskursen – for det er en diskurs: Den følger et bestemt narrativ, den forholder seg til et bestemt kilderepertoar, et bestemt vokabular og et bestemt publikum. *Oslo Symposiums* talere ser seg selv som viktige aktører i en pågående *verdikamp*, noe arrangørene har gjort siden dets oppstart i 2011.¹ Diskursen som føres på *Oslo Symposium* kretser rundt visse ankepunkter: kristendom, menneskeverd, familiepolitikk og anser det som viktig å videreføre sin kulturarv og bestemte (kristne) verdier. Særlig dette siste er et viktig poeng: Man finner en reell bekymring for Norges lave fødselsrater, der abortpolitikken bærer mye av skylda. Her spiller også oppfatningen av muslimer inn. I kontrast til det de anser som et *svakt* Europa grunnet venstresidens verdirelativistiske politikk, har muslimer «innvandret med troens fane høyt hevet» fra «barneelskende kulturer».

Talene på *Oslo Symposium* delte en diskurs som stammet fra en opplevelse av å stå på utsiden av en undertrykkende politisk korrekthet. På 2015-symposiet spør arrangøren: «Våre verdier trues – har vi mot og styrke?». Hva omfatter «våre verdier»? Hva vil det å «ha mot og styrke» bety? Dette vil være drivende spørsmål i denne oppgaven.

Oppgaven vil sammenligne retorikken ved *Oslo symposium* med den man finner i kulturkrigen, presentert ved nyhetsanker på Fox News, Bill O'Reilly, i boka *Culture Warrior*. I tillegg vil jeg kaste lys over diskursen ved å vise til romanen *Underkastelse* av Michel Houellebecq, som i særlig grad tar opp spørsmålet om islam i Europa og kvinnen som

¹ Tuva Rosenlund, "Kristenfolket Til Kamp Mot Islam," *Utrop*, 14.04.2011 2011.

samfunnets verdibærer gjennom sine reproduktive evner. Fra en faglig vinkling vil blant andre Anne Stensvolds *History of Pregnancy* sammen med Judith Butlers *Frames of war* også være en viktig del av oppgavens teoretiske perspektiv. Oppgaven vil også dra vekslers på annen feministisk litteratur, argumentasjonsanalyse og teori om forholdet mellom politikk og religion.

En nyttig inngang for å forstå bakgrunnen til mange av aktørene på *Oslo Symposium*, er religionshistoriker Ingrid Viks bok *Guds lobby*. Her intervjuer hun flere av talerne på symposiet, og skildrer sitt besøk i 2013. Vik gjør seg flere bemerkninger som jeg i denne oppgaven ønsker å undersøke nærmere. 1) Vik påpeker at synet som ble fremsatt av de moderne kristenkonserverne i stor grad fremføres uten henvisning til tro, selv om meningene er tuftet på kristenkonserverne tenkning. Hun spør: «Var det slik at de kristenkonserverne bevisst valgte å tilsløre den religiøse argumentasjonen i håp å få større gjennomslag?» I konklusjonen skriver hun at «Norge bare er i startgropa for en utvikling der kristenkonserverne trer tydeligere fram i ordskiftet». Den nye, strategiske kommunikasjonen fra kristenkonserverne later til å ha stor appell – og det at Kristelig Folkeparti på nytt løfter abortsaken ser hun i sammenheng med den kristenkonserverne høyresidens fremvekst. 2) Vik mener dessuten å finne et ekko i den amerikanske «kulturkrigen» hos flere av talerne. 3) Disse strømmingene oppstod ikke i et vakuum, skriver Vik. De er del av en motreaksjon på den rødgrønne regjeringens (2005-2013) politikk. Denne motreaksjonen resonnerer også hos sekulære aktører utenfor de kristenkonserverne miljøene, noe som er interessant fordi man lenge har ansett den kristenkonserverne bevegelsen for å være svært marginal i Norge.²

Disse punktene kan betraktes som en hypotese, som jeg ved hjelp av en komparativ diskursanalyse ønsker å undersøke i dybden. Jeg mener at en slik tilnærming til argumentene som fremsettes på *Oslo Symposium* kan bidra til en mer inngående forståelse av den kristenkonserverne bevegelsen og si noe om *hvorfor* den lykkes med sin mobilisering, både i Norge og i resten av verden. Chantal Mouffe og Ernesto Laclaus teori om diskurs vil bli nærmere forklart i kapittel 3. La meg her nøye meg med å si at deres teori i stor grad handler om diskurs med formål om å politisk mobilisere et kollektivt subjekt. På *Oslo Symposium* ønsker talerne nettopp å mobilisere «grasrota» til vekkelse og verdikamp.³ Talerne ønsker å øke religionens plass i offentligheten, og bruker derfor andre arenaer enn de tradisjonelt

² Ingrid Vik, *Guds lobby*, vol. 1 (Oslo: Manifest, 2015). s. 10; s. 130

³ Hilde Lundegaard, "Til Kamp Mot Avkristning," *Aftenposten*, 24.02.2013 2013.

religiøse som i dagens Norge ikke anses som politiske møteplasser. I så måte er det ingen tilfeldighet at symposiet finner sted på Youngstorget på *Oslo Kongressenter*, snarere enn en kirke. *Oslo Kongressenter* het før *Folkets Hus*, ironisk omtalt som «Arbeiderpartiets høyborg» fra talerstolen. I det ligger en anerkjennelse av at politikken ikke kan utformes på religiøse plattformer alene (i alle fall ikke i samtidens politiske klima), og av Arbeiderpartiets, i følge talerne, hegemoniske posisjon i Norge. *Oslo Symposium* er et politisk mobiliserende arrangement der man reiser til hovedstaden for å tale makta i mot.

Laclau og Mouffes diskursteori ser på samfunnet som et resultat av en diskursiv, historisk og politisk strid. En slik strid innebærer et forsøk på å *artikulere* begreper slik at de får en *fiksert* betydning. I følge Laclau og Mouffe bygger mobilisering på *antagonisme* der man søker å *artikulere* et distinkt verdsett som står i motsetningsforhold til en ekstern aktør eller ideologi som man forstår som undertrykkende. Dette er betingelser for kollektiv handling.⁴ Oppgaven ønsker å undersøke hvorvidt Laclau og Mouffes teori om mobiliserende diskurs er overførbar til den som føres på *Oslo Symposiums* og kan forklare den appellen diskursen på *Oslo Symposium* i følge Vik har. Oslo Symposium har forstått seg selv som aktører i en verdikamp siden dets oppstart – og kan således oppfattes som en strid om begrepet «våre verdier», som arrangørene selv mener er «truede». Problemstillingen er således flerleddet: I) Kan man forstå *Oslo Symposiums* diskurs som en antagonistisk bevegelse for folkelig mobilisering i tråd med Laclau og Mouffes diskursteori? II) Hvilken rolle spiller verdibegrepet i denne? III) Ligner *Oslo Symposiums* diskurs på «kulturkrig»-diskursen?

Kapittel 1 kan betraktes som en introduksjon til oppgavens problemstilling. Kapittel 2 presenterer materialet som analysen vil bygge på. I kapittel 3 vil jeg redegjøre for viktige tema og begreper for å forstå i diskursen som *Oslo Symposium* bygger på, herunder: Hva er kulturkrig? Hva er verdier? Videre: Sekularisme, fundamentalisme og evangelikalsk kristendom. I kapittel 4 redegjør jeg mer inngående for analysens teoretiske utgangspunkt og fremgangsmåte. Kapittel 3 og 4 vil fungere som en forutsetning for analysen som følger i kapittel 5. I kapittel 5 vil jeg analysere utsagn fra *Oslo Symposium* og se disse i en større sammenheng. Her vil jeg analysere det som sies på *Oslo Symposium* i lys av teori, faglige begreper og diskutere hva som menes med det aktuelle argumentet. Dette vil til slutt

⁴ Ernesto Laclau and Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy Towards a Radical Democratic Politics* (Verso, 2014). s. 137

diskuteres mer overordnet i kapittel 5.3. I kapittel 6 vil jeg kort oppsummere oppgavens funn og komme med noen avsluttende betraktninger.

2 Presentasjon av forskningsmaterialet

2.1 Mitt møte med Oslo Symposium

Jeg visste nesten ingenting om *Oslo Symposium* før jeg ankom *Oslo Kongressenter* torsdag 19. mars morgen – jeg hadde hørt om det bare et par dager i forveien, og visste bare at det kanskje kunne komme til å bli relevant for masteroppgaven min. Kl. 08:50 2015 ankom jeg kongressenteret. Disse minuttene gikk med til registrering, som i vanlig konferansesammenheng – hadde man betalt inngangsprisen på forhånd, og lignende spørsmål måtte avklares. Tonen i køen konferansedeltakerne mellom var hyggelig, og smilet så ut til å sitte løst hos vertskapet. Bak meg i registreringskøen stod en kvinne som var der like tilfeldig som meg. Hun hadde snublet over en annonse i en avis dagen i forveien og hadde notert seg at Svein Magne Pedersen stod på talerlisten – det måtte hun få med seg. Min provisoriske plan (i mangel på en) hadde vært å holde meg i bakgrunnen og ikke snakke med noen. Når vi nå kom i snakk, denne kvinnen og jeg, visste jeg ikke hvordan jeg skulle svare henne. Hun var blant annet overrasket over at jeg ikke visste hvem Pedersen var (abortmotstander og helbredelsespredikant, skulle det vise seg). Jeg bestemte meg for å svare ærlig, men så nøytralt jeg kunne. I samtalen kom det fram at jeg «studerte religion». Jeg svarte unnvikende på spørsmålet om hvilken menighet jeg sognet til – «ingen» sa jeg til slutt, før jeg la til, «jeg er bare engasjert». Hun nikket megetsigende, «det er det viktigste», svarte hun. Etter at jeg hadde registrert meg, fikk jeg en liten knallrosa pose med den påtrykte logoen til *Oslo Symposium*. Posen inneholdt program og pamfletter fra ulike verdikonservative og kristensionistiske organisasjoner. I tillegg fikk deltakerne utdelt laminerte adgangskort med påtrykte navn. Ved inngangen til selve konferansen ble vesker og adgangskort behørig kontrollert av tilsatt personell. Jeg og kvinnen skilte lag inne i konferansesalen som etter sigende var fylt med omtrent 500 mennesker. Scenen var kledd i samme farger som posen jeg hadde fått utdelt – rosa – i tillegg til lyseblått mot salens mørkeblå bakgrunn. Talerstolen var kledd i samme farger, med et banner og en plakett med påskriften «Oslo Symposium 2015».

Hanne Nabintu Herland hadde allerede åpnet symposiet med sin tale da jeg kom inn i salen. Diskré satte jeg meg på en av de halvfulle seteradene litt bak i rommet. Et par plasser bort satt to eldre menn som nikket bekreftende til det som ble sagt fra scenen. *Oslo Symposium*, skjønte jeg raskt, var noe jeg ikke hadde sett før: en blanding av appeller, bønn og et

enighetsfellesskap på tvers av kristne trosretninger. Selv til politiske taler, kunne jeg hos noen av deltakerne se et kroppsspråk som minte mer om gestikulasjoner man finner i kristne karismatiske menigheter snarere enn i politisk sammenheng. Mens Nabintu Herland talte om feminister og politisk korrekthet, bøyde mennene på samme seterad hodet, og løftet den ene hånden. Plutselige utbrudd kunne også høres i blant – høylytt latter og kanskje aller mest «nei!» eller «fy!» dersom meningsmotstandere, som den rødgrønne regjeringen eller «feministene» ble dratt fram i talen. Applausen satt løst under talen og hele symposiet gjennom ved gode poenger. Flere fikk også stående applaus da de trådte ned fra podiet.

Gjennomsnittsalderen må ha (etter mitt øyemål) vært rundt 60 år. Jeg skjønnte raskt at jeg skilte meg ut med mine 24 år. Noen av deltakerne jeg kom i snakk med merket seg dette. Flere hilste og sa at det var hyggelig at også så unge mennesker hadde anledning til å komme. Mange hadde reist til Oslo i ens ærend for å dra på symposiet, og var klar over at muligheten for å ta seg en langhelg i Oslo, eller fri en torsdag og fredags formiddag ikke gjaldt alle, spesielt ikke unge mennesker. Hele arrangementet ble live-strømmet på *TV Visjon Norge*. Flere kameraer festet til lange kranarmer sveipet over salen til enhver tid og hver tale ble fortløpende lagt ut på sosiale medier. Programmet forløp uten oppbrudd eller pauser, foruten én lengre lunsjpause begge dagene. Det var delt inn i tre bolker: «Familie – frihet – menneskeverd»; «Israel – antisemittisme – demokrati» og hele fredag 20. mars: «Våre verdier trues – har vi mot og styrke?». I tillegg til dette delte *Oslo Symposium* også ut en pris, Kåre Kristiansen-prisen på torsdag kveld.

Jeg kan si lite om hvordan prisutdelingen foregikk, da jeg selv ikke hadde anledning til å være til stede, men noe om hva som er bakgrunnen for utdelingen. Prisen deles ut av *Kåre Kristiansens Minnefond* annethvert år, på *Oslo Symposium*. Den går til en person eller organisasjon som har «utmerket seg i kampen for judeokristne verdier og vist solidaritet med Israel og det jødiske folk».⁵ Det kan for øvrig nevnes at Kåre Kristiansen var tidligere partileder i KrF, men kom mot slutten av 80-tallet på kant med partiledelsen på grunn av uenighet i saker som abort. Han har også vært med i *Nobelkomiteen*, men trakk seg da prisen i

⁵ Bjarte Ystebø, "Kåre Kristiansens minnepris til Ulf Ekman," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s. 339

1994 gikk til Yazir Arafat, Shimon Peres og Yitzhak Rabin.⁶ Prisen på årets symposium gikk til Ulf Ekman: «en varm venn av Israel og det jødiske folk».⁷

Oslo Symposium utgjøres av mange stemmer. Men én var gjennomgående på nesten hele symposiet gjennom, og det er to personer som man kan hevde legemliggjør institusjonen *Oslo Symposium*. Det er for det første Bjarte Ystebø som *Oslo Symposium* initiativtaker og talsperson. For det andre er det Sven Anker Hognestad, som var symposiets konferansier. Imidlertid må det bemerkes at i andre sesjon, var det *Den internasjonale kristne ambassaden i Jerusalem* som hadde hovedregi, og en annen konferansier. Hognestad lot til å kjenne det kristenkonservative miljøet godt: Han spilte på innforstått humor, på at konferansedeltakerne kjente til de fleste av talerne, og dessuten på hvordan de så sitt eget forhold til samfunnet utenfor *Oslo Kongressente* for øvrig. Hanne Nabintu Herland ble introdusert som «den blondeste kvinnen i hele Afrika» og Lill May Vestly med «feministene har fortsatt ikke kommet seg etter sjokket» («Sjokket» ble her utløst av en kronikk Vestly skrev i 2010: «Kjære feminister, jeg er en husmor fra Sørlandet»); eller om Hallgrim Berg: «Han skriver bøker som avdekker samfunnets naivitet og forakt for egen kulturarv (...) Han utgjør den naturlige kombinasjonen av islamkritiker, høyremann og munnharpespiller». Et annet eksempel på hvordan introduksjonen var preget av innforstått selvironi var introduksjonen av «neste taler [Øyvind Benestad] blir som de fleste mannlige talere på *Oslo Symposium* kalt for mørkemann».⁸

Symposiet ble i det hele tatt veldig sømløst gjennomført: Programmet stoppet aldri opp, verken på grunn av talerne, opphold eller tekniske feil, ei heller ble programmet ferdig nevneverdig før eller etter tiden. Straks etter at taleren avsluttet, gikk konferansieren opp på scenen for å introdusere neste – og så neste. Det kan være tungt for enhver å sitte og lytte til tale etter tale (til sammen 31 taler) som hver varer mellom 12 og 20 minutter uten pause. Forløsende var det da at i øyeblikket der konferansieren trådte ned fra scenen og taleren begynte å bevege seg mot talerstolen til applaus, hørtes en velkjent låt over høyttalerne: kjenningsmelodien fra James Bond-filmene, refrenget til *You're Simply the best* av Tina Turner, eller *Take a chance on me* av ABBA. Fellesnevneren ved låtene var gjenkjennelsesfaktoren; «alle hadde hørt dem», og slik ble det et litt humoristisk avbrekk i et

⁶ Kåre Kristiansen. (2009, 13. februar) I norsk biografisk leksikon. Hentet 8. mai 2016. https://nbl.snl.no/K%C3%A5re_Kristiansen

⁷ Ystebø, "Kåre Kristiansens minnepris til Ulf Ekman." s. 341

⁸ Introduksjonen til talerne er ikke inkludert i den trykte versjonen, og er derfor bare tilgjengelige via Kristenfolkets *YouTube*-konto. Se litteraturliste for lenker.

ellers tett program. Liv Skjeggstad Toresen gjorde et poeng av dette: «[J]eg er veldig glad for å være her sammen med dere i dag. Først må jeg si, jeg var veldig spent på to ting. Det første var: Hva slags musikk fikk jeg...».⁹ Igjen hører man at *Oslo Symposium* er et arrangement man kjenner, som man kommer tilbake til.¹⁰

Oslo Symposium har i etterkant trykket samtlige taler fra symposiet i en bok. På forsiden står Eric Metaxas, pastor og forfatter fra USA og snakker til forsamlingen, assistert av tolk. Arrangementet ble simultanoversatt fra engelsk til norsk ved utenlandske talere. Boken er kledd i samme farger som scenedekoren, og i tillegg til å inneholde alle talene som ble fremsatt, er den også bilderik. Talene komplementeres med to-tre av bilder fra talerstolen, ofte helsidebilder. Talerne avbildes som uttrykksfulle, de formidler håndbevegelser og ansiktsuttrykk med mye engasjement. Inkludert er også bilder fra salen: Applausen etter endt tale; samtaler fra standområdet og samtaler talerne i mellom; fra registreringen og bilder av politikere som Siv Jensen og Knut Arild Hareide på bakrommet sammen med Anita Apelthun Sæle og Svein Pedersen. På et bilde legger Svein Magne Pedersen hendene sine på ansiktet til en kvinne – formodentlig for helbredelse. Bildene formidler en iscenesettelse av *Oslo Symposium*: Her ser man et samlende arrangement: Gamle og unge i samtale, eller som klapper under arrangementet, folk som håndhilser og som smiler. *Oslo Symposium* formidles for det første som en møteplass. For det andre er det et politisk arrangement: Politikere og troende møtes til samtale – Svein Magne Pedersen avbildes med Knut Arild Hareide med Olaus Trygve Bjuland bak kameraet; eller Bjarte Ystebø i samtale med delegater fra den israelske ambassaden. Det viser at *Oslo Symposium* ønsker å vise seg som et arrangement med innflytelse. Symposiet iscenesetter seg også som truet. Utenfor hele kongressenteret stod bevæpnede politivakter, noe som ble gjort et poeng av fra talerstolen: «Utenkelig for kort siden. Nødvendig i dag», sier Anita Apelthun Sæle.¹¹ I boken finnes også bilder av de tungt bevæpnede politistyrkene utenfor bygget.

2.2 Generelt om Oslo Symposium

⁹ Kristenfolket, "OS2015: Liv Skjeggstad Thoresen," Kristenfolket, Hentet 20.5.2015 <https://www.youtube.com/watch?v=-5UzIxrB2Ts>.

¹⁰ Et sidepoeng vil være at amerikanske *Value Voter Summit* på sine konferanser gjør samme grep – i det republikanske kandidatløpet i 2015, gikk presidentkandidatene Marco Rubio opp på scenen til dubstep og Donald Trump til klassisk musikk.

¹¹ Anita Apelthun Sæle, "Har vi mot og styrke?," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s. 224

Oslo Symposium arrangeres hvert valgår for å «fokusere på aktuelle verdispørsmål i Norge og verden».¹² 2015-symposiet, som gikk over 19. og 20. mars i *Oslo Kongressenter*, ble arrangert av organisasjonen *Kristenfolket* i samarbeid med *Den internasjonale kristne ambassaden i Jerusalem* og avisen *Norge I DAG*. Finn Jarle Sæle, sjefredaktør i *Norge I DAG* beskrev i 2011 *Oslo Symposium* som en del av «den nye kristne mobiliseringen» og pekte på kristendommen som «limet» i norsk politikk.¹³ I *Guds lobby* forteller initiativtaker bak arrangementet, Bjarte Ystebø, om sine ambisjoner om at *Oslo Symposium* skal være «et konservativt politisk idéverksted, men også en fest for kristenfolket. Symposiet er et bidrag til å breie ut den offentlige debatten og gi plass til alternative og viktige stemmer».¹⁴ Sammenlagt skisserer talene på symposiet et dystert bilde av dagens Norge, der de kristne «har resignert, trukket seg tilbake i lukkede fellesskap som minner mest om undergrunnskirkene i Kina og det gamle Sovjet», som Hanne Nabintu Herland proklamerte i sin åpningstale.¹⁵ Viktige poeng for mange av talerne er nettopp at venstresidens politiske korrekthet står for en innskrenkning av ytringsfrihet og religionsfrihet; at kristendommen dannet grunnlaget for den norske velferdsstaten; at (radikal) islamisme utgjør en trussel både mot ytringsfrihet, de norske verdiene generelt og dessuten mot jøder i Europa, og til slutt at sekulære, relativistiske og feministiske bevegelser bidrar at det europeiske verdigrunnlaget «forvitrer».¹⁶

Det finnes selvsagt uenigheter på *Oslo Symposium* – man kan ikke anta annet når det er snakk om 31 talere, og ikke minst når talerlisten er så sammensatt som den er. Desto mer interessant er det at det synes å være såpass lite friksjon talerne i mellom; dette taler for at *Oslo Symposium* forstås nettopp som et mobiliserende arrangement, som Sæle hevdet til avisen *Utrop*. Eventuell uenighet talerne i mellom legges her til side.

I 2015 kunne man finne navnet til daværende finansminister og partiformann i Fremskrittspartiet Siv Jensen, kunnskapsminister Thorbjørn Røe Isaksen og landbruksminister Sylvi Listhaug i selskap med andre politikere fra Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Partiet De Kristne, prester, predikanter, forfattere, den israelske ambassadøren, samt to

¹² Oslo Symposium, "Om oss," Hentet 21.4.2016 <http://oslosymposium.no/om-oss>.

¹³ Rosenlund, "Kristenfolket til kamp Mot Islam."

¹⁴ Vik, *Guds lobby*, 1. s. 16

¹⁵ Hanne Nabintu Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s. 23

¹⁶ Islam benevnes på ulike måter. Mest gjennomgående som «islamisme», «islamofascisme», som «radikal islam» og som «jihadisme».

innflydde talere fra USA – med mer. Under er talerlisten gjengitt slik den står på *Oslo Symposiums* nettsider:

«**Familie – frihet – likeverd**»: Hanne Nabintu Herland; Karl Johan Hallaråker; Jørgen Kristiansen; Kent Andersen; Statsråd Sylvi Listhaug (FrP); Olaus Trygve Bjuland; Lill May Vestly; Øivind Benestad; Liv Kjersti S. Thoresen; Svein-Magne Pedersen; Partileder Knut Arild Hareide (KrF).

«**Israel – antisemittisme – demokrati**»: Dag-Øyvind Juliussen; Dan Poraz; David Parsons; Jaques Gauthier; Conrad Myrland; Christy Anastas.¹⁷

«**Våre verdier trues – har vi mot og styrke?**»: Statsråd Thobjørn Røe Isaksen; Vebjørn Selbekk; Marie Ljones Brekke; Bjarte Ystebø; Ambassadør Raphael Schutz; Marita Moltu; Asle Toje; Anita Apelthun Sæle; Jan Hanvold; Statsråd Siv Jensen (FrP); Finn Jarle Sæle; Hallgrim Berg; Trine Overå Hansen; Partileder Erik Selle (PDK); Kristian Norheim; Eric Metaxas.

Merk at flere av talerne også har politisk bakgrunn enn de som er uthevede. I tillegg til de nevnt i talerlisten, finner man flere fra Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Partiet De Kristne.

2.3 Beslektede diskurser

1.1.1 Kulturkrigeren Bill O'Reilly

På coveret av Bill O'Reillys *Culture Warrior* sitter forfatteren i en blå ytterjakke med en enkel, beige t-skjorte under foran det amerikanske flagget. O'Reilly smiler, med blikket rettet direkte mot kamera, leseren. Posituren er, som bekleddingen, uformell; fremoverlent med hendene foldet på knærne. Tilsynelatende kunne dette bildet vært tatt hvor som helst; på trappa til huset, foran garasjen, fritidshuset, teltet – det er ikke vanskelig å tenke seg at det er klippet ut av et familiealbum for så å bli photoshoppet foran flagget. Liten innsats er lagt inn for at overgangen mellom O'Reillys høyre arm og bakgrunnen skal se «ekte» ut. Det er ganske

¹⁷ Her måtte to av talerne kansellere. I denne seksjonen var det derfor kun Dan Poraz, David Parsons, Jaques Gauthier og Conrad Myrland som var til stede.

enkelt helt uanstrengt og strippet for pretensjoner. Det er enkelt og det er patriotisk; i likhet med designen på boka for øvrig med en sort bakgrunn med overskrifter og bannere i det amerikanske flaggets farger, rødt, hvitt og blått. På baksiden står det:

With four straight #1 bestsellers and more than 5 million copies of his books in print, the most powerful traditional force in the American media now takes off his gloves in the ongoing struggle for America's heart and soul.¹⁸

Det grunnleggende premisset i O'Reillys *Culture Warrior* er at USA befinner seg midt i en «vicious» kulturkrig der slagmarken er delt mellom to sider. På den ene siden finner du tradisjonalistene («T-warriors»). Disse mener at USA har virket godt i verden, at USA er et godt land. På motsatt side befinner de sekulær-progressive seg («The S-Ps») som ønsker å forme USA i Europas bilde.¹⁹

Det er flere grunner til at akkurat denne boken ble valgt ut. For det første er det fordi både boken og forfatteren har et visst etos: Boken er blitt en bestselger, og forfatteren er allerede kjent som nyhetsanker i *Fox News* i USA. Han vant dessuten *The Media Courage Award* i 2009 på nevnte *Value Voter Summit*. Til sist, også av praktiske årsaker: Kulturkrig er et vagt begrep – å fokusere på én bok, gjør det også mulig å avgrense oppgaven. I tillegg, som bokens tittel antyder, er forfatteren svært eksplisitt i sin bruk av begrepet «kulturkrig»: «War is exactly the right term», skriver O'Reilly.²⁰ Videre: «the armies of the secular progressives are rising».²¹ Til sammenligning er *Oslo Symposiums* gjennomgående oppfordringer om å «stå opp for hva vi tror på» langt mer nøktern. Samtidig antyder dette et likt grunnsyn. I likhet med flere av talerne på *Oslo Symposium* skriver O'Reilly at han er utdefinert av amerikansk mediehegemoni, her omtalt som de sekulær-progressive, *S-Pene* – som han mener utgjør en mektig minoritet i USA fordi de kontrollerer mediene og fungerer som premissleverandør i den amerikanske offentligheten. Av dette lille utsnittet fra boken fremgår hvordan O'Reilly ønsker å iscenesette seg selv: David mot Goliat. O'Reilly fremstår her som en ærbar soldat i kampen mot makt og etablissement. Kampmetaforene er gjennomgående fra start til slutt, der epilogen heter *Central Command (CENTCOM): Final Mission Statement*, mens siste ordinære kapittel: *The code of the traditional warrior*. Flere kapitler innledes med

¹⁸O'Reilly, *Culture Warrior*. (Bakside bok)

¹⁹Ibid. s.2

²⁰Bill O'Reilly, *Culture Warrior* (United States: Broadway books, 2006). s. 2

²¹Ibid. s. 15

egenkomponerte «visdomsord» i samme stil som *The Art of War* av Sun Tzu, her «O'Reilly Tzu». Eksempel på dette kan være innledningen til kapittel fire, *The difference between us*: «To conquer a nation, destroy the values of its people – The Art of Culture War, O'Reilly Tzu».

1.1.2 Michel Houellebecqs *Underkastelse*

I den amerikanske kulturkrigen er islam blitt en sentral del av diskursen (se kapittel 3.4). Derfor vil jeg også lese kulturkrigdiskursen i sammenheng med innvandringskritisk diskurs i særlig Europa, presentert ved Michel Houellebecqs *Underkastelse*, som tar utgangspunkt i et fremtidig Frankrike der det muslimske partiet *La Fraternité Musulmane* vinner valget mot høyrepartiet *Front National*. Mohammed Ben Abbas, partileder for Muslimsk Brorskap vinner valget ved hjelp av en oppsiktsvekkende allianse på tvers av den tradisjonelle politiske aksene med *Parti Socialiste* og *Les républicaines*. I boken følger man valget og dets politiske ettervirkninger gjennom hovedpersonen François – i utgangspunktet «like interessert i politikk som en vaskeklut», men som får en konkret innvirkning på også hans eget liv – både yrkesmessig og i privatlivet.²² Etter Muslimsk brorskaps valgseier, retter det franske samfunnet seg raskt deretter, og deres moralkonservative politikk får straks konkrete ringvirkninger i samfunnet ellers. Kvinnene trer umiddelbart ut av yrkeslivet og inn i heldekkende antrekk, polygami innføres og ekteskapeleg minstealder oppheves. Romanens kvinnestemmer hviskes gradvis ut mens de mannlige karakterene knapt hever skuldrene over deres forsvinning fra eksempelvis akademiske tilstelninger – de savnes mest fordi de tilfører en sosial dynamikk ved selskapelege tilstelninger som blir kjedelige foruten. Også François mister etter hvert sin stilling på universitetet. Likevel vender han til slutt tilbake til sin gamle stilling på den betingelse at han konverterer – med tilbudet om at rektor finner ham en (eller flere) koner på kjøpet. I motsetning til da leseren først møtte François som ensom og seksuelt frustrert, er han nå lykkelig, klar til å begynne på «et nytt liv uten mye til felles med det forrige. Jeg skulle ikke få noe å angre på».²³

Jeg leser *Underkastelse* som en kommentar på eksisterende verdensforestillinger – om det forfatteren fremstiller er en dystopi eller utopi er ikke viktige spørsmål for denne oppgaven å svare på: Det er dessuten fiksjon – (og etter mitt syn) politisk satire – og vil først og fremst betraktes som en kommentar på eksisterende holdninger og verdensforestillinger i Frankrike.

²² Michel Houellebecq, *Underkastelse*, trans. Tom Lotherington, vol. 1 (Trondheim: Cappelen Damm, 2015).

s.46

²³ *ibid* s. 264

Dette er en viktig nivåforskjell mellom *Culture Warrior* og *Underkastelse*. Førstnevnte kan utvetydig betraktes som en avsender av en bestemt diskurs, mens sistnevnte bruker fiksjon for å kommentere diskurs(er). *Underkastelse* formulerer flere viktige problemstillinger for denne oppgaven: Forholdet mellom religion og politikk, mellom sekulære og religiøse, om kjønn, om moral og om innvandring – og den religiøse konservatismen som det moralkonservative *La Fraternité Musulmane* og katolikker ser ut til å dele hva angår kvinnens stilling i samfunnet. Her skrives også viktige påstander innen Eurabia-konspirasjonen inn i det eksisterende franske landskapet i dag. Et viktig element i dette er en «svak» politisk venstreside og at det muslimske partiets viktigste politikk er å ha høye fødselsrater og at undervisningen skal være i tråd religion. I *Underkastelse* knyttes debatt om islam, innvandring, sekularisme og det mer ytterliggående høyres fremvekst knyttes her sammen. Dette er alle sentrale tema på *Oslo Symposium*. Det neste kapitlet vil redegjøre videre for hvordan.

2.3.1 Tidligere forskning

I tillegg til Viks *Guds lobby*, ønsker jeg å trekke inn sosialantropologen Sindre Bangstads artikkel *Eurabia Comes to Norway* og Kjersti Bjørke Andresens masteroppgave *Det nye kristne høyre - Finnes det i Norge? En analyse av to kristne aviser i lys av den amerikanske New Christian Right-diskursen*. Begge finner viktige ideologiske likheter mellom diskursen *det nye kristne høyre* fører og kristenkonservative i Norge, uttrykt i aviser som *Norge I DAG* og *Dagen*, organisasjoner og sentrale enkeltpersoner. Bangstads artikkel vil diskuteres nærmere i kapittel 3.5. *Det nye kristne høyre* er en bevegelse som betegner kristenkonservative aktivistiske grupper med tette bånd til det republikanske partiet i USA som særlig vokste på 70-tallet som en motreaksjon på opprøret mot «tradisjonelle» verdier som 60- og 70-tallet stod for.²⁴ Min analyse har til forskjell tatt utgangspunkt i begrepet «kulturkrig» som et viktig begrep innen denne bevegelsen. Like fullt viser *Guds lobby* at det fins gode grunner til å trekke linjer mellom *det nye kristne høyre* og *Oslo Symposium*. Her forteller Bjarte Ystebø at han har hentet mye inspirasjon til Oslo Symposium fra amerikanske *Value Voter Summit*, en konferanse som samtlige republikanske presidentkandidater for 2016-valget besøkte i 2015.²⁵ Om denne konferansens formål skriver arrangørene følgende:

²⁴ Ingrid Vik, Anne Stensvold, and Christian Moe, "Lobbying for Faith and Family," (Oslo: Norad, 2013). s. 4; Meredith McGuire, *Religion - the Social Context*, 5 ed. (Waveland Press, 2008). s. 241

²⁵ Vik, *Guds lobby*, 1. s. 17

to help inform and mobilize citizens across America to preserve the bedrock values of traditional marriage, religious liberty, sanctity of life and limited government that make our nation strong.²⁶

Et viktig trekk ved *det nye kristne høyre*-bevegelsen har vært å vise seg som en innflytelsesrik lobbyorganisasjon, som *Value Voter's Summit* i stor grad har lyktes med, da det har blitt nærmest obligatorisk for å vinne nominasjonen i det republikanske partiet. *Det nye kristne høyre*-diskursen kan til dels ses som overlappende med «kulturkrigen» som vil forklares nærmere i kapittel 3.1. Her vil jeg imidlertid benevne det nye kristne høyre som en bevegelse med konkrete aktører, mens «kulturkrig» vil betraktes som diskursen som kommer til uttrykk i blant annet denne bevegelsen. I likhet med Bangstad og Bjørkes studier, vil også denne analysen studere diskursens premissleverandører. Oppgaven kan derfor ikke betraktes som en kartlegging av kristenkonservative miljøer i Norge.

²⁶ Value Voters Summit, "About Vvs," Hentet den 28.02.16 <http://www.valuesvoterssummit.org/about>.

3 Kontekstualisering og sentrale begreper

La meg her presisere at min analyse utelukkende vil undersøke hvor beslektet den kan sies å være med andre diskurser, om argumentene forholder seg til en diskurs som også eksisterer utenfor de norske landegrensene knyttet til begrepet/forestillingen om «kulturkrig». Allerede her vil det derfor være nødvendig å forklare hvordan diskursbegrepet vil anvendes i denne oppgaven. Diskursanalytiker Kevin DeLuca oppsummerer Laclau og Mouffes diskurstori slik: «A discursive perspective suggests the meaning of the world is not discovered, but constructed through rhetorical practices».²⁷ Det er dette *Oslo Symposium* her betraktes som: En form for institusjon som forsøker å *artikulere* et bestemt verdenssyn gjennom sin retorikk (se kapittel 4 for mer inngående forklaring av diskursteori). Sammenhengen teksten skriver seg inn i, er en forutsetning for en analyse av diskursen(e) den beveger seg i.²⁸ En redegjørelse for relevant bakgrunn vil derfor være viktig. Dette kapittelet vil gjennomgå sentrale begreper for å forstå diskursen som fremsettes på *Oslo Symposium* og «kulturkrigen». Dette kapitlet vil redegjøre for begrepene kulturkrig og verdier, fundamentalisme, sekularitet, evangelikalsk kristendom og Eurabia-teorien.

3.1 Kulturkrig og verdier

Kulturkrig er en neologisme, et nyord i norsk sammenheng. Den betydningen som her skal undersøkes er foreløpig lite utbredt i det norske vokabularet.²⁹ Man finner imidlertid følgende notis fra 2004 hos den innvandrings- og islamkritiske organisasjonen *Human Rights Service* på deres nettsider med overskriften «Advarer mot ny kulturkrig»:

Schmidt mener Tyskland har tatt i mot for mange innvandrere, og han advarer blant annet mot å innlemme Tyrkia i EU. 'Det vil føre Europa fra asken til ilden', sier Helmut Schmidt.³⁰

²⁷ Kevin DeLuca, "Articulation Theory: A Discursive Grounding for Rhetorical Practice" *Philosophy & Rhetoric* 32, no. 4 (1999).

²⁸ Se blant andre Iver Neumann: *Mening, Materialitet, Makt - en innføring i diskursanalyse* og Norman Fairclough: *Analysing Discourse – textual analysis for social research*, 2003.

²⁹ Det kan også bemerkes at begrepet «Kulturkrig» var overskriften på forsiden av Morgenbladet i en reportasje om Polens restriktive abortpolitikk av Lotta Elstads artikkel "Ingen av Guds gaver er gitt for alltid." *Morgenbladet*, 18.3.2016

³⁰ Human Rights Service, "Advarer Mot Kulturkrig," Hentet 21.3.2016 <http://www.rights.no/2004/11/advarer-mot-kulturkrig/>.

Begrepet «kulturkrig» er ofte implisitt forklart i faglig sammenheng, ofte i forbindelse med modernitet, evolusjonslære, abort og homofili og religion, og som regel er det snakk om det religiøse og politiske klimaet i USA. Disse benevnes som regel som spenningsfelt i «krigen». Grunnen til at man sjelden har behov for å definere kulturkrig, tror jeg, er fordi begrepet, selv om det er vagt, like fullt er intuitivt. Det samme gjelder for verdibegrepet: det er ikke vanskelig å tenke seg til at det dreier seg om ofte om en gruppes styrende etiske prinsipper, det være seg eksempelvis ytringsfrihet, underkastelse av Gud eller individuell frihet – og særlig relevant i denne sammenheng: Familieverdier. I kulturkrigen postuleres et gjensidig utelukkende motsetningsforhold mellom sekulære og religiøse verdier. Det er dessuten min oppfatning at kulturkrigen oppstår i en form for spenning mellom det offentlige og private, en spenning som jeg vil forklare nærmere i dette kapitlet og i kapittel 5. Historikeren Richard Hofstadter skriver imidlertid i *Anti-intellecutalism in American life*, som ble utgitt i 1963:

The 1920's proved to be the focal decade in the *Kulturkampf* of American Protestantism. Advertising, radio, the mass magazines, the advance of popular education, threw old mentality into a direct and unavoidable conflict with the new.³¹

Det later altså til å finnes et slektskap med den tyske *kulturkampf*, der blant annet skoleundervisningen i 1870-årene ble underlagt staten fremfor kirke.³² Og nettopp spørsmålet: Hva skal vi lære våre barn i skolen (og hvem skal gjøre det)? som Hofstadter skriver, et av de store spørsmålene som både ble et springbrett for den amerikanske kristne fundamentalismen, og en av de første brannfaklene i debatten om sekularisering på det tidlige 1900-tallets USA. Dette kan også ses i sammenheng med det religionshistorikeren Hallgeir Elstad skriver i *Nyere norsk kristendomshistorie*: «kultur-og moralstriden i 1930-årene kunne minne ikke så rent lite om de store kamper i 1870-og 1880-årene mellom kulturradikalismen i det moderne gjennombrudd og kirken.»³³ Her viser Elstad til disputer om prevensjon, seksualmoral, Arbeiderpartiets forsøk på å fjerne religion fra skolen og Arnulf Øverlands foredrag om kristendommen som «den tiende landeplage». Dette er også viktige felt innen kulturkrigen i dag. Videre har kulturkrigen fått en nyere dimensjon, som notisen fra *Human Rights Service* peker til, som hevder ikke bare at kulturkrigen dreier seg om familien, men også strekker seg utenfor hjem og landegrenser, at kulturkrigen også foregår mellom ulike sivilisasjoner.

³¹ Richard Hofstadter, *Anti-Intellectualism in American Life* (Great Britain: John Dickens and Co., 1964). s. 123

³² Kulturkampen. (Astrid Sverresdotter Dypvik, "Kulturkampen," in *Store norske leksikon* (2009). 2009, 14. februar). I Store norske leksikon.

³³ Hallgeir Elstad, *Nyere Norsk Kristendomshistorie* (Bergen: Fagbokforlaget, 2005).s. 81

Kulturkrig-begrepet anvendes av fagpersoner for å beskrive moralske problemfelt som særlig angår seksualmoral. Det er imidlertid også opplevelsesnært begrep for de som ser seg selv stå i en kulturkrig: Det er Bill O'Reilly *selv* som erklærer krig om «America's heart and soul».³⁴ Det er således et grunnleggende antagonistisk uttrykk, der aktørene selv oppfatter verden som en form for strid (om verdier). Jeg vil her forså «kulturkrig» som en diskurs hvis formål er å (gjen)vinne definisjonsmakten til å definere innholdet i verdibegrepet.

Verdibegrepet

Verdibegrepet kan forstås som «det å gjelde for så eller så mye i handel», og er avledet av det tyske *werd*.³⁵ Dette er en lite tilfredsstillende definisjon hvis målet er å fange verdidiskursen ved *Oslo Symposium*. Det betyr ikke nødvendigvis at det økonomisk orienterte verdibegrepet er helt adskilt fra en bredere betydning – for verdibegrepet er svært anvendelig, og brukes i politisk retorikk av – og det er viktig – *mange* aktører. Et eksempel: Ola Borten Moe fra Senterpartiet skrev i en kronikk i *Morgenbladet* i 2014 om «verdiene som er skapt» av oljenæringen. Dette viser en ambivalent forståelse av verdibegrepet. Kronikken diskuterer hvorvidt det er etisk å fortsette oljeutvinning i et miljøperspektiv. På den ene siden viser derfor begrepet helt åpenbart til det at oljenæringen skaffer arbeidsplasser i Norge. Dette forklarer oljenæringen som verdiskapende. Men det impliserer også noe mer – Borten Moe skriver at nordmenn ikke har *tro på seg selv* når man i debatten heller vier dem som kritiserer oljenæringen oppmerksomhet (Gunnhild Stordalen og Elon Musk i Tesla) enn de som står bak næringen.³⁶ Dette er et godt eksempel på den tvetydigheten man kan finne i bruken av verdibegrepet. Det later også til å være implisitt knyttet til identitetsforståelse i det den oljenæringen skaper *norske* verdier.

Et eksempel på en litt annen bruk av verdibegrepet finner man hos tidligere forsvarsminister Anne Erichsen som i en tale til *Oslo Militære Samfund* sier at Norge har «et ansvar for å vise omverdenen at vi har vilje og evne til å ivareta – og forsvare – våre interesser og *verdier* hjemme og ute» (min utheving).³⁷ Her er verdier et ubetinget gode, og ikke noe som graderes på samme måte som i den økonomiske betydningen. Et siste eksempel antyder også at verdier er knyttet sammen til forståelsen av tid. I langtidsplanen for forsvarssektoren,

³⁴ O'Reilly, *Culture Warrior*. (Bakside bok)

³⁵ "Verdi", Yann de Caprona, "Norsk Etymologisk Ordbok," in *Norsk Etymologisk Ordbok* (Oslo: Kagge forlag, 2013).

³⁶ Ola Borten Moe, "Dårlig smurt selvtillit," *Morgenbladet*, 17.04.14 2014.

³⁷ Anne-Grete Strøm-Erichsen, "Verdier verd å verne," Hentet den 10.5.16 <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/verdier-verd-a-verne/id440937/>.

Stortingsproposisjon 73, finner vi et eksempel på dette, under overskriften «Et forsvar for vår tid» (min utheving). Også her understrekes det at forsvaret skal forsvare norske rettigheter, interesser – og verdier.³⁸ Her er begrepet enda nærmere knyttet til forståelsen av egen identitet.

Det franske begrepet *valeur* tar oss litt lenger for å forstå nyansene i bruken av begrepet. Her skilles mellom *vaillance* og *valeur*, med opprinnelse i latinske *valor*. Disse kan mer eller mindre forstås som synonymmer, men endelsen indikerer en liten forskjell. *Le Nouveau Petit Robert* forteller at i første rekke betegner *valeur* ønskelige menneskelige kvaliteter i det moralske, intellektuelle og profesjonelle henseender, mens *vaillance* først og fremst betegner mot (*bravoure*) og utholdenhet.³⁹ *Valeur* betegner imidlertid også den mer konkret målbare karakteren i et gitt objekt og hva den koster. I en tredje betydning, viser *Le Petit Robert* til hvordan *valeur* brukes i filosofien; her skilles mellom *jugement de valeur* og *jugement de réalité*, altså en prinsipielt eller pragmatisk orientert dømmekraft. Begrepet viser videre til hvordan verdier betegner det som er godt, rett og vakkert i følge personlig skjønn, som ofte samsvarer med samfunnets oppfatning av hva som er det gode. Her siteres filosofen Jean Paul Sartre: «Verdisystemet reflekterer samfunnets struktur».^{40 41} Det er den franske forståelsen som fungerer best for å forklare både Erichsens og Borten Moes påstand og Stortingsproposisjonens anvendelse av begrepet. Bruken av verdibegrepet på *Oslo Symposium* og i O'Reillys kulturkrig vil bli nærmere diskutert i kapittel 5.2.1. Det som er viktig å dra ut av det foregående, er at verdibegrepet ofte anvendes både som et vagt identitetsuttrykk, samtidig som det ofte er innforstått hva som skal omfattes av begrepet.

3.2 Fundamentalisme, sekularisme og evangelikalisme

Preussens og Tysklands kulturkamp stod om religionens plass i en stadig mer sekulær stat. Derfor er det en nødvendig betingelse for denne tekstens forståelse av kulturkrig å først redegjøre for hvordan sekularisme her forstås, og religiøse reaksjoner på denne. Først vil det være nødvendig med et skråblikk til fundamentalismebegrepet. Hvor relevant er dette i kulturkrigen? Som begrep har fundamentalisme sin opprinnelse i USA 1910 ved

³⁸ Det kongelige forsvarsdepartement, "Prop. 73 S Et forsvar for vår tid," ed. Det kongelige forsvarsdepartement (2011-2012). s. 7; s. 14

³⁹ "Le Nouveau Petit Robert," ed. Josette Rey-Debove Michel Legrain, Alain Rey (Montréal, Canada: Dictionnaire Le Robert, 1995). «Vaillance»

⁴⁰ *ibid.* «Valeur»

⁴¹ Opprinnelig: «Le système de valeurs [d'une société] reflète sa structure» (min oversettelse)

distribusjonen av pamflettene *The fundamentals: A testimony to the Truth* som for øvrig også var viktig i utviklingen av den evangelikalske bevegelsen i det 20. århundre. Religionshistorikeren Torkel Brekke parafraserer Clifford Geertz i boken *Fundamentalism* og skriver at fundamentalisme var et opplevelsesnært begrep for disse protestantene. Det var de selv som kategoriserte seg selv som forsvarere av kristendommens fundament.⁴² Innholdet i pamflettene var i stor grad bokstavtro. At begrepet oppstod i en kristen sammenheng, har gjort at mange akademikere har kritisert bruken av fundamentalismebegrepet på andre religioner, eller avskrevet begrepets relevans i det hele. Filosof Judith Butler forstår begrepet «modernitet» som uttrykk for en selvforstått progressiv diskurs, der «artistic expression and sexual freedom are understood as ultimate signs of this developmental version of modernity».⁴³ Denne forståelsen synes å passe definisjonen av fundamentalisme som noe reaksjonært (i en helt bokstavelig forstand) i møte med sekularitet godt.

Sekularitet og evangelikalismens fremvekst

Religionshistorikeren Linda Woodhead differensierer mellom to former for sekularisering, 1) på samfunnsnivå («social secularisation»), der religion mister makt og innflytelse i samfunnet; 2) på individnivå («personal secularisation»)⁴⁴ Det vil være ukontroversielt å beskrive det norske samfunnet som relativt sekulært jf. punkt 1. Dette på tross av at den norske statskirken ble avvirket på et relativt sent tidspunkt sammenlignet med andre land (2012), og at norske myndigheter i skrivende stund (våren 2016) gir alle tros -og livssynssamfunn statsstøtte per medlem. I tillegg bør det nevnes at etter omskrivingen av Grunnloven i forbindelse med 200-årsjubileet i 2014, står det i Grunnlovens § 2: «Verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal tryggje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.»⁴⁵

Hva menes så med at (staten) Norge er relativt sekulært? Blant annet at religion har en relativt marginal plass i offentligheten, noe som faglitteratur som *Mediatization and religion* (red. Stig Hjarvard 2012, Nordicom) og Cora Alexa Døving og Siv Ellen Kraft i *Religion i pressen* vil argumentere for. Dette betyr imidlertid *ikke* at religion diskuteres mindre i offentligheten,

⁴² Torkel Brekke, *Fundamentalism - Prophecy and Protest in an Age of Globalization* (New York: Cambridge University Press, 2012). s. 4

⁴³ Judith Butler, *Frames of War* (London, UK: Verso, 2010). s. 109

⁴⁴ Linda Woodhead, *An Introduction to Christianity*, vol. 4 (Cambridge: Cambridge University Press, 2004). s. 339

⁴⁵ "Grunnloven § 2," (2014).

kanskje snarere tvert i mot, antyder Døving og Kraft.⁴⁶ Derimot foregår den mindre på religionens premisser. Premissene er det pressen som setter, som i utstrakt grad er sekulær. Religiøs argumentasjon møter ofte lite gehør i offentlig debatt, noe som for eksempel ble tydelig i forbindelse med debatten om legers reservasjonsrett i 2014: Legens religiøse ståsted til abort ble mer eller mindre avfeid og regjeringens forslag møtte stor motstand i både feministiske leire og ellers i befolkningen.⁴⁷ At det religiøse perspektivet ofte tilsidesettes i offentligheten er også et sentralt poeng blant mange av talerne på *Oslo Symposium*: Mange av talerne på symposiet mener seg hetset av en «antitroende» offentlighet. På *Oslo Symposium* forteller Nabintu Herland at hun opplever medieoffentligheten som «ekstremsekulær» og «antireligiøs» mens Asle Toje mener at Vebjørn Selbekk ble «kastet til ulvene av mediene og intellektuelle» etter karikaturstriden i 2005-2006 (mer om denne i kapittel 5.2.5).⁴⁸ Til grunn for disse påstandene ligger en forståelse av at det eksisterer en hegemonisk offentlighet i Norge som er på gale veier. Og til en viss grad finnes støtte for påstandene i *Fritt Ords statusrapport for offentligheten*: bare 32 % av respondentene svarte at personer med rasistiske fordommer burde få holde offentlige møter og demonstrasjoner, selv om hele 74 % av respondentene støttet ytringsfrihet som abstrakt prinsipp.⁴⁹ Det finnes dermed en diskrepans i forståelsen av ytringsfrihet mellom formelle rettigheter og konkrete enkeltsaker. Ytringsfriheten til talerne oppleves ikke som reell, selv om den eksisterer rent formelt.

I sammenheng med sekulariseringen kan man se det Woodhead omtaler som funksjonell eller sosial differensiering; statens ulike funksjoner deles inn i ulike autonome sfærer (for eksempel dannes et eget skolevesen), noe som også resulterer i mindre sosial makt til eksempelvis kirken.⁵⁰ Dette, hevder Woodhead, må ses i sammenheng med en lengre prosess; fra reformasjonens nasjonalisering av kirken på 1500-tallet til 1960-tallets urbanisering, kommunismens antireligiøse politikk og økende multikulturelle og pluralistiske samfunn.⁵¹

⁴⁶ Cora Alexa Døving and Siv Ellen Kraft, *Religion I Pressen* (Oslo: Universitetsforlaget, 2013).s. 9

⁴⁷ Se blant annet Siv Sandvik Marit Kolberg, "Hareide: – Vi kunne kommet fram til dette før," *NRK*, 7.5.2014 2014.

⁴⁸ Asle Toje, "Europa I Krise," *ibid.* s. 218

⁴⁹ Bernard Enjolras, Terje Rasmussen, and Kari Steen-Johnsen, "Status for Ytringsfrihet I Norge ", *ed. Kari Steen-Johnsen (Fritt Ord, 2014)*; *ibid.*s. 40

⁵⁰ Woodhead, *An Introduction to Christianity*, 4.s. 341

⁵¹ *ibid* s. 341-343

Woodhead skriver at etter hvert med sekulariseringen i land som USA og Sverige, har såkalte «non-voluntarist churches» mistet flere medlemmer.⁵² De faller i følge henne mellom to stoler:

On the one hand, it has remained too allied with power from on high to attract those subjectivised selves who came to maturity during or after the 1960s, while on the other it has alienated a potential sympathetic socially and morally conservative constituency by becoming too liberal in its teachings.⁵³

Om sekularisme i Norge jf. punkt 2., på individnivå, blir det imidlertid straks vanskeligere å si noe konkret, bortsett fra at man rent empirisk kan beskrive nedgang i antall besøkende i kirken; eksempelvis halvert i Europa mellom 1870 og 1970.⁵⁴ Litteratur om nyreligiøsitet viser at sekularisering på personnivå i for eksempel Norge er vanskelig å måle, og avhenger av religionsforståelse.⁵⁵ Antall religiøse øker imidlertid på global basis. Woodhead skriver at blant de kristne konfesjonene i sterk vekst, finner vi særlig «voluntarist biblicism» - frikirken. Dette må ses i sammenheng med evangelikalisme; «the most important trajectory of voluntarist biblicism», i følge Woodhead.⁵⁶ Den evangelikalske bevegelsen er viktig for denne oppgaven av to årsaker. For det første er det en av de raskest voksende grenene av kristendommen, også i Norge, presentert særlig ved pinsemenighetene. For det andre har den evangelikalske kristendommen spilt en viktig rolle i kulturkrigen. Evangelikalsk må for øvrig ikke forveksles med evangelisk, noe de fleste protestantiske trosretninger vil identifisere seg som.⁵⁷ Evangelikalsk kristendom har fokus på individet, dets mottakelse av Gud, dets helliggjøring, dets velvære (fysisk og psykisk) og dets materielle betingelser, samtidig som det operer med en absolutt og allmechtig (mannlig) Gud. På den ene siden svarer den evangelikalske kristendommen til behovet for et individuelt fokus, samtidig som den operer med strenge normer i alle livets faser, skriver Woodhead.⁵⁸ Man kan legge til: ofte er omvendelse og det personlige forholdet til Jesus et viktig motiv for den evangelikalske bevegelsen.⁵⁹ Samtidig må analyse av evangelikalisme anerkjenne at det er et «fluid and

⁵² Prinsippet om «voluntaryism» bygger på et grunnsyn at valg om religiøs tilhørighet skal være individets frie valg (i motsetning til for eksempel statskirker), et prinsipp som ble bredere omfavnet av protestantiske enn katolske menigheter. Ibid s. 206

⁵³ ibid s. 349-350

⁵⁴ ibid s. 340

⁵⁵ Ingvild Gilhus og Mikaelsson, *Kulturens fortrylling*, Universitetsforlaget. 2005

⁵⁶ Woodhead, *An Introduction to Christianity*, 4. s. 350

⁵⁷ Evangelium oversettes til norsk med «godt nytt» - å evangelisere kan derfor forstås som å frembringe et kristent budskap.

⁵⁸ Woodhead, *An Introduction to Christianity*, 4. s. 356

⁵⁹ Vik, Stensvold, and Moe, "Lobbying for Faith and Family." s. 4

diverse phenomenon, with boundaries that cannot be rigidly defined», skriver Hutchinson og Wolffe i *A short History of Global Evangelicalism*.⁶⁰ Under paraplyen «evangelikalisme» faller både pinsebevegelsen og kristenfundamentalisme i følge forfatterne, der førstnevnte fokuserer på «ånden» og sistnevnte på «ordet».⁶¹

Med vitenskapens fremvekst, mistet også den absolutte sannheten sitt etos, som etter hvert avfødte relativismen. Den liberale teologien imøtegikk dette ved å vektlegge den faderlige Jesus. Men, som Woodhead skriver, maktet den likevel ikke i like stor grad som før å appellere til det nyforståtte individualistiske selvet modernismen avfødte. Evangelikalismen på motsatt side, med sin vektlegging av den individuelle frelsen, har derimot blitt en av kristendommens sterkeste grener. Den evangelikalske kristendommen appellerer både globalt og lokalt, i likhet med kulturkrigen. På den ene siden er kulturkrigen en transnasjonal mobilisering for tradisjonelle verdier. På den andre siden er kulturkrigen orientert mot egen nasjon. Woodhead skriver at den biblisistiske kristendommen gav sine medlemmer stabilitet og en følelse av trygghet i en postmoderne verden uten absolutte sannheter og «a basis on which white Anglo-Saxon culture could assert itself against multi-cultural alternatives».⁶² I norsk sammenheng er det nok pinsebevegelsen som er mest relevant. Dette er imidlertid ikke viktige skillelinjer for oppgavens henseende. Evangelikalisme betraktes her mer som en relevant strømning for å forstå kulturkrigens diskurs og særlig den anti-elitistiske bevegelsen som er en viktig del av denne diskursen som jeg vil forklare nærmere i det følgende.

3.3 Makt fra oven, makt fra folket

Skal barna lære den kristne skapelsesberetningen eller Charles Darwins evolusjonslære på skolen? Dette spørsmålet var en viktig drivkraft i mobiliseringen av den evangelikalske bevegelsen i mellomkrigstidens USA (for øvrig også i dag) der rettssaken mot biologilæreren John Scopes i Dayton, Tennessee i 1924 ble en viktig formativ hendelse for den evangelikalske kristendommen.⁶³ Scopes ble dømt for å ha undervist i evolusjonslæren, noe Tennessee hadde vedtatt en lov mot samme år: Her ble Bibelen av folk flest regnet som samfunnets ufeilbarlige veileder innen både historie, geologi, biologi og astronomi, skrev

⁶⁰ Mark Hutchinson and John Wolffe, *A Short History of Global Evangelicalism* (New York: Cambridge University Press, 2012); Hofstadter, *Anti-Intellectualism in American Life*. s. 18

⁶¹ Hutchinson and Wolffe, *A Short History of Global Evangelicalism*. s. 21

⁶² Woodhead, *An Introduction to Christianity*, 4.s. 351

⁶³ Ibid.s. 3-4; Hofstadter, *Anti-Intellectualism in American Life*. s. 125

journalisten H.L. Mencken, som dekket rettssaken.⁶⁴ Darwins evolusjonslære ugyldiggjorde den katolske læren teorien om arvesynd, og påvirket således også det kristne bildet på ondskap, og dermed også guddommelig autoritet.⁶⁵ Rettssaken mot Scopes engasjerte bredt. Som aktor stilte tidligere presidentkandidat William Jennings Bryan, som (i en annen sammenheng) uttalte:

All the ills from which America suffers can be traced back to the teaching of the evolution. It would be better to destroy every other book ever written, and save just the first three verses of Genesis.⁶⁶

Kristendommen, i følge Bryan, skulle ikke forbeholdes en intellektuell elite. I følge ham fantes to motstridende sider i saken: På den ene siden det han kalte «folkets stemmer» og «hjerterets sannhet»; på motsatt side en arrogant, liten elite som trodde på «falsk vitenskap» og «mekanisk rasjonalisme».⁶⁷ Evangelikalismens anti-elitisme og anti-intellektualismes har blitt viktige strømninger i den amerikanske politikken, skriver Hofstadter. Et anslag til dette mener han å finne allerede på 1800-tallet i form av en sosial og teologisk motreaksjon på modernitetens likegyldige holdning til religionen i form av det han kaller «the one hundred percent mentality – a mind totally committed to the full range of the popular fatuities and determined that no one shall have the right to challenge them.»⁶⁸ En «hundreprosent», skriver Hofstadter, tolerer ikke ambivalens, flertydighet, reservasjoner eller kritikk og (hans) forpliktelse til sine etablerte sannheter blir en målestokk på individets maskulinitet. «Hundreprosentmenteren» har et militant uttrykk i motsetning til en rasjonalistisk intellektuell tilnærming til tro og væren i verden.⁶⁹ Dette kan ses i tråd med det absolutte sannhetsidealet i evangelikalismens allmektige Gud. Woodhead skriver at den evangelikalske kristendommen gav individet klare retningslinjer og dogmer som var strengt knyttet til familieverdier, aksentuerte ekteskapets hellighet og at det skulle ledes av et mannlig overhode.⁷⁰

Religionssosiolog Stephen Hunt forklarer i samsvar med det Hofstadter skriver fremveksten av evangelikalsk kristendom i USA med mistro til elite og politikere, og mener at den evangelikalske bevegelsen rekrutterte særlig etter Watergate-skandalen på 70-tallet. Hunt viser til en studie som viser at fundamentalistiske bevegelser får nye tilhengere fra

⁶⁴ Hutchinson and Wolfe, *A Short History of Global Evangelicalism*. s. 3

⁶⁵ Joseph F. Kelly, *The Problem of Evil in Western Tradition - From the Book of Job to Modern Genetics* (Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press, 2002). s.74

⁶⁶ Hofstadter, *Anti-Intellectualism in American Life*.s. 125

⁶⁷ *ibid* s. 127

⁶⁸ *ibid*. s. 118

⁶⁹ *ibid* s. 119

⁷⁰ Woodhead, *An Introduction to Christianity*, 4.s. 351

samfunnsgrupper som opplever seg selv som (relativt) utsatte («deprived») og tilsidesatt i samfunnet som helhet – også på verdiplan.⁷¹ Her må også feminismens momentum i samme tidsepoke nevnes, som presenterte en utfordring for de «tradisjonelle» verdiene denne bevegelsen selv så seg som representanter for. 70-tallet er også tiåret da en rekke land innførte rett til selvbestemt abort for kvinner, noe Anne Stensvold mener førte til en ny mobilisering hos konservative protestanter.⁷² Engasjementet i den kristne bevegelsen ble også viktig i formasjonen av *det nye kristne høyre*. Her ble religionen kilde både til et sosialt nettverk man kunne mobilisere fra, og en kilde til tradisjonelle, konservative forestillinger om familie og kjønn.⁷³

Det var særlig mot slutten av 1800-tallet og det tidlige 1900-tallet at den evangelikalske bevegelsen vant fotfeste som bevegelse – både i USA og andre deler av verden. I Norge mener Hallgeir Elstad å kunne snakke om to religiøse kulturer i Norge på 1800-tallet, der på

den ene siden stod den sakramentale kirke, hvor det kristne troslivet var knyttet til sakramentsforvaltning og til oppslutning om de kirkelige handlingene (...) på den andre siden ble en subjektiv kristendomstype dominerende i kirkelivet, formidlet gjennom vekkelsesbevegelser både innenfor og utenfor statskirken.⁷⁴

Vekkelses- og lekmannsbevegelsen anført av Hans Nielsen Hauge var i så måte viktig, som vektla den «enkeltes omvendelse og personlige og subjektive trosforhold».⁷⁵ Den første pinsemenigheten kom til Norge i 1906 med en vekkelse som var preget av «ekstatiske uttrykksformer» og en sterk kritikk av den etablerte kirken, der pinsebevegelsen selv så seg som representanter for en «opprinnelig bibelsk kristendom».⁷⁶ I norsk sammenheng har særlig denne grenen av evangelikalsk kristendom vært en viktig for kritikken av den «etablerte kirken». Her fungerte Olavsjubileet i 1930 og Oxfordgruppens besøk til Norge i 1934 helende for «nasjonalkirke» – ikke minst i møte med kritikken utenfra, som aktører som Arnulf Øverland, utgivelsen av *Populært tidsskrift for seksuell opplysning* og Katti Anker Møllers forslag om å innføre rett til selvbestemt abort i samme tiår. I 1930 ble også tanken om å ta opp

⁷¹ Stephen J. Hunt, *Alternative Religions* (Surrey: Ashgate Publishing limited, 2003). s. 66

⁷² Anne Stensvold, *History of Pregnancy - from Original Sin to Contemporary Abortion Debates* (New York: Routledge, 2015). s. 154

⁷³ McGuire, *Religion - the Social Context*. s. 124

⁷⁴ Elstad, *Nyere Norsk Kristendomshistorie*. s. 70

⁷⁵ *Ibid.* s. 40

⁷⁶ *Ibid.* s. 77

kampen mot kirken i Arbeiderpartiet mer eller mindre lagt død.⁷⁷ Det finnes viktige organisatoriske forskjeller mellom den amerikanske og den norske kristendommens utvikling, selv om man kan betrakte pinsemenighetene som variant av Woodheads «voluntaryism». Imidlertid finnes også viktige paralleller i tematikken som ble tatt opp.

Her kan vi oppsummere følgende: Den evangelikalske bevegelsen har historisk definert seg selv som folkelig og som en motsetning til den «elitistiske intellektualismen». Om Gud sier én ting og academia noe annet, kan academia dra til helvete, skal atleten og evangelikaneren Billy Sunday ha sagt.⁷⁸ Mens fri abort ble tillatt allerede i Russland etter oktoberrevolusjonen i 1917, innførte den katolske kirken samme år nulltoleranse for abort. Stensvold beskriver dette som en politisk resignasjon i den katolske kirken; kirkens fokus vendte seg deretter mot individet, dets seksualitet og reproduksjon.⁷⁹ Den evangelikalske kristendommen har i likhet med den katolske engasjert seg spesielt i spørsmålet om familien, ekteskap, utroskap, homoseksualitet, promiskuitet, feminisme, abort og kjønnsroller.⁸⁰ Samtidig har denne bevegelsen, i motsetning til den katolske, maktet å skape en ny politisk grobunn som viser seg å være både folkelig og antielitistisk. Her har abortsaken særlig bidratt til å «vekke» en bevegelse, også på tvers av konfesjoner.⁸¹ Dette utgjør kjernen i kulturkrigen: her er det private også politisk.

3.4 Kulturkrigen: Innenfor hjemmets fire vegger og hinsides nasjonale landegrenser

I *Guds lobby* gir Vik kapittel 2, et intervju med Lill May Vestly, overskriften «Kulturkrigeren». Kapitlet innledes med Aftenposten-reportasje; «Annerledeslandet» fra 2014 om Sørlandet. Her står likestillingen svakere enn i resten av Norge, og skepsisen mot feminismen sterkere, innleder Vik. Det er i dette «annerledeslandet» Vestly bor. Vik beskriver hennes tale fra *Oslo Symposium 2013* på følgende vis:

Når hun gir gass, er hun som et ekko fra et fremmed ideologisk univers. Assosiasjonene mine går til de kristne konservative kulturkrigerne i USA, som Tea Party-bevegelsen og republikanske politikere som Sarah Palin og Rick Santorum. De er representanter for *the cultural warriors* – kulturkrigere i kamp for

⁷⁷ Ibid. s. 78-80

⁷⁸ Hofstadter, *Anti-Intellectualism in American Life*.s. 122

⁷⁹ Stensvold, *History of Pregnancy*.s. 124

⁸⁰ Woodhead, *An Introduction to Christianity*, 4.s. 351

⁸¹ Stensvold, *History of Pregnancy*. s. 159

å berge den amerikanske sjel mot feminister, homolobbyen og avkristning av landet. Vestlys stridsøks er rettet mot de hovmodige statsfeministene i hovedstaden som kaster vrak på tradisjonelle verdier.⁸²

Ingrid Vik har sammen med religionshistorikerne Anne Stensvold og Christian Moe skrevet Norad-rapporten *Lobbying for Faith and Family*. Rapporten er en oversikt over (ikke-statlige) religiøse organisasjoner som driver lobbyarbeid i FN mot seksuelle og reproduktive helserettigheter (SRHR). Disse domineres av (amerikanske) kristne allianser: evangelikalske, katolske og mormonske. Man finner i tillegg finner religiøse allianser på tvers av religioner, som Qatar-baserte *Doha International Institute for Family Studies and Development*. Muslimske *Organisation for Islamic Cooperation* kan også nevnes her, i selskap med enkeltstående muslimske delegater og ambassadører. Disse faller imidlertid utenfor NGO-definisjonen, og har ofte sterkere bånd til staten. Likevel er det en viktig allianse der de fleste aktørene vil hevde at de snakker på vegne av familien, ofte benevnt som «den naturlige familien» eller familieverdier. Mange av aktørene er nettverksbaserte og kan være tenketanker, universiteter eller andre kunnskapsinstitusjoner. Forfatterne skriver at SRHR-feltet frem til sent på 90-tallet var dominert av en feministisk og progressiv agenda, men særlig under George W. Bushs presidentperiode fra 2001 til 2009 blomstret den konservative lobbyen i FN. Organisasjonene har ofte tette bånd med det republikanske partiet og *det nye kristne høyre*.⁸³

Her kan oppsummeres to viktige poeng: 1) Amerikanske organisasjoner/aktører utgjør en viktig del av kulturkrigen, også utover egne landegrenser; 2) i kulturkrigens språk forklares alt som truer det man i kulturkrigen omtaler som den tradisjonelle og/eller den naturlige familien er en trussel mot samfunnet som sådan, fordi familien her forklares som samfunnets fundament. Dette er, som alt sett, ikke en tanke man utelukkende finner i kristenkonserverte miljøer: En patriarkalsk verdiforståelse er det som forener lobbyistene i Norad-rapporten på tvers av religiøs tilhørighet. Litt på siden kan man påpeke at dette er et viktig poeng i fiktive *Underkastelse*, der katolikker og muslimer viste seg å ha felles sak: «Det er særlig det at muslimenes egentlige fiende er, det de både frykter mest og hater høyest, det er ikke katolisismen, det er sekularisme, konfesjonsløsheten, den ateistiske materialismen», forklarer

⁸² Vik, *Guds lobby*, 1.s. 29

⁸³ Vik, Stensvold, and Moe, "Lobbying for Faith and Family." s. 4-9

Tanneur, en av romanens karakterer.⁸⁴ Hvorfor er da islam en så fremtredende del av det *Oslo Symposium* kritiserer?

For å svare på dette, vil det være relevant å se til Harvard-professoren Samuel P. Huntingtons artikkel: *The Clash of civilizations* fra 1993. Her mener han at «det kulturelle fløyelsteppet» har erstattet det ideologiske jernteppet fra den kalde krigen etter Sovjetunionens fall. Dette skyldes kulturelle, religiøse og regionalt betingede forskjeller. Han skriver:

The people of different civilizations have differing views on the relations between God and man, the individual and the group, the citizen and the state, parents and children, husband and wife, as well as differing views of the relative importance of rights and responsibilities, liberty and authority, equality and hierarchy.⁸⁵

Huntington skriver at disse forskjellene har blitt produsert over århundrer, og er grunnen til at amerikanere eksempelvis er mer skeptiske til japanske eksportleverandører enn kanadiske; kulturelle, regionale og religiøse fellestrekk spiller også en rolle i økonomiske samarbeid. Et annet eksempel på dette, hevder Huntington, er *Economic Cooperation Organization*, bestående av en rekke arabiske land. Vesten, mener han, er i skrivende stund (1993) i en mektig posisjon, men konfronteres stadig med en verden som heller enn å formes i vestens bilde, har økende ressurser og dermed også muligheten til å stake ut en alternativ ideologisk retning. Tidligere var det de ikke-vestlige elitene, utdannet ved Sorbonne eller Oxford, som tilegnet seg vestlige verdier. I dag er det omvendt – amerikansk populærkultur har blitt globale massefenomen, mens de nasjonale elitene vender seg mot sin «oppriinnelige» (*indigenous*) kultur. Konsekvensen av dette, skriver Huntington, er at det blir stadig vanskeligere å promotere vestlige, ideologiske, universelle verdier, mens partikulære, religiøse verdier vinner fram.⁸⁶

Artikkelen trekkes frem i denne sammenhengen først og fremst fordi den er så omdiskutert i diskursen om islam, og særlig islams forhold til vesten, at den har blitt et viktig referansepunkt, både i akademisk og i politisk sammenheng – og for øvrig i islamkritiske miljøer (se under). Professor i Religious Studies, Scott Kline mener at alliansen mellom kristenkonservative og neokonservative har vært særlig viktig for en «utvidet» kulturkrig, der hjemmets politikk overføres til en mer abstrakt selvforståelse av nasjonen som hjem. Dette påvirket forståelsen av «krigen mot terror» som ble innledet etter terrorangrepet 11. september

⁸⁴ Houellebecq, *Underkastelse*, 1. s. 36

⁸⁵ Samuel P. Huntington, *Foreign Affairs* 72, no. 3 (1993). s. 25

⁸⁶ *Ibid.* s. 29

i 2001. Kline mener imidlertid at Bushs krig mot terror ikke ble fremstilt som en sivilisasjonskrig, på tross av inspirasjon fra Huntingtons tese, men som en krig mellom det gode og det onde. Dette var blant annet fordi noe annet ville være politisk umulig; en krig mot terror som en krig mot en islamsk sivilisasjon kunne potensielt ha utløst en tredje verdenskrig. Krigen mot terror ble snarere forklart som en «korstog» mot «ondskapens akse».⁸⁷ *Ondskapsretorikken* gir krig en moralsk, nærmest teologisk dimensjon, skriver Kline. George W. Bush lovet i valgkampen til 2000-valget å gjeninnføre ære og verdighet til det ovale kontor; og vektla i den særlig «domestic politics», senabort skulle forbys, militæret skulle styrkes og Amerika skulle tilbake til sine kristne røtter.⁸⁸ I det politiske synet som gjerne forfektes i *det nye religiøse høyre*, er ofte verden delt inn i binære strukturer, og det er influert av *hjemmets politikk* («domestic politics»).

What unifies neocons and religious conservatives are cultural issues that have become the battlegrounds in the so-called 'culture war'; namely, the quality and content of public education, cultural and moral relativism, the emergence and success of identity politics (e.g. Feminists, gays, Blacks, Natives) in passing affirmative action and equal protection legislation, and liberalized sexual politics, including access to legal abortions and same-sex marriage.⁸⁹

Her oppsummerer Kline viktige problemfelt innen kulturkrigen. *Ondskapsretorikken* er kulturkrigen «gone global», skriver han. Dersom det virkelig er snakk om kamp mellom godt og ondt, vil det også være en kamp om verdier. Her fins altså en kime til et gjensidig utelukkende forhold mellom «vesten» og «resten», mellom godt og ondt. Han bemerker også at dersom man ser på krig som en kamp mellom godt og ondt, kan man vanskelig definere hva som vil regnes som en seier og krigens «slutt».

I artikkelen *The true clash of civilizations* skriver forskerne Ronald Inglehart og Pippa Norris at det fins en viktig sammenheng mellom kjønn og verdier. Tittelen henspiller direkte på Samuel Huntingtons tese om sivilisasjonenes sammenstøt, men han hadde bare halvveis rett, mener de, i at muslimske land mangler noen politiske verdier som har avfødt det vestlige demokratiet. Inglehart og Norris mener imidlertid at skillet mellom vestlige og muslimske nasjoner (artikkelforfatternes kategorisering) først og fremst finnes i holdninger til kjønn og seksuell frigjøring. Med bakgrunn i studien *World Values Index*, viser forfatterne at muslimer

⁸⁷ Scott Kline, "The Culture War Gone Global: 'Family Values' and the Shape of Us Foreign Policy," *International Relations* vol. 18 no. no. 4 (2004).s. 461

⁸⁸ Ibid. s. 460

⁸⁹ ibid.s. 457

jevnt over ønsker seg demokrati, i motsetning til det Huntington skriver. Skillet mellom «vesten og resten» tegner heller seg i spørsmål som: «Er universitetsutdannelse viktigere for gutter enn jenter?»: «Western and Muslim countries score 82 percent and 55 percent respectively».^{90 91} Det samme skillet viser seg i spørsmål om homofili, abort og skilsmisse, det forfatterne omtaler som *self expression values*. Så mye som 99 % av respondentene fra Egypt oppgir at homofili «aldri» er akseptabelt. Dette gapet mellom muslimske og vestlige land er særlig dypt blant de yngre generasjonene.

Tolerance of well-liked groups is never a problem. But if someone wants to gauge how tolerant a nation really is, find out which group is the most disliked, and then ask whether members of that group should be allowed to hold public meetings, teach in schools, and work in government.⁹²

Inglehart og Norris finner en tydelig korrelasjon mellom landene der verdier som promoterer individuell rett til å uttrykke egen autonomi står sterkt, og de landene der man finner sterke demokratiske institusjoner. Forskerne påpeker imidlertid at her er også land som tidligere var del av Sovjetunionen også på linje med de muslimske landene i undersøkelsen – særlig i spørsmålet om homofili, der toleransen jevnt over er særlig lav i begge områder. Konklusjonen lyder: «Culture matters» – intet demokrati uten kulturelle endringer, også i holdninger.⁹³

3.4.1 Modernitet, seksualpolitikk og islam

Både Huntington og Inglehart og Norris operer med store monolittiske kategorier, «sivilisasjoner», i sin kartlegging av verdier. Sistnevntes artikkel mener at dette skillet først og fremst tegner seg i spørsmål om kjønn. Formuleringen om et «clash» mellom «vesten» og «muslimske nasjoner» som monolittiske enheter er mye kritisert. Dette synet (ikke den spesifikke artikkelen) problematiseres av filosofen Judith Butler fordi:

⁹⁰ Ronald Inglehart; Pippa Norris, "The True Clash of Civilizations," *Foreign Policy* No. 135(2003). s. 67

⁹¹ Jeg vil bemerke at dette spørsmålet synes (slik det er gjengitt i artikkelen) underlig. Det er fullt mulig at i det aktuelle samfunnet er utdannelse som en empirisk realitet er viktigere for menn enn kvinner fordi kvinner kan gifte seg mens menn «må» ha utdannelse for å klare seg i det aktuelle samfunnet. Slik spørsmålet er gjengitt her, er det som et moralsk /normativt spørsmål.

⁹² Ibid. s. 68

⁹³ ibid. s. 68

Sexually progressive conceptions of feminist rights or sexual freedom have been mobilized not only to rationalize wars against predominantly Muslim populations, but also to argue for limits to immigration to Europe from predominantly Muslim countries.⁹⁴

Butler mener at oppfatningen om verdier betinges av et teleologisk verdenssyn, der makthavere til enhver tid vil forestille seg selv som representant for det *moderne* synet for å legitimere sin egen posisjon.⁹⁵ I følge en slik anskuelse *frames* muslimer som en «anakronisme» i Europa, der seksuell frihet og kunstnerisk frihet ses som modernitetens absolutte uttrykk. I essayet *Sexual Politics, Torture and Secular Time* i boken *Frames og War* skriver Butler om hvordan krig rammes inn i «hjemmets politikk» (*domestic policy*). Derfor er også Inglehart og Norris' oppdeling mellom *self expression values* og politiske verdier, lite treffende. I kulturkrigen er disse tett sammenvevd, og er således også knyttet til en oppfatning av både seg selv og nasjon som en moralsk aktør.

Som eksempel viser Butler til nederlandske myndigheters behandling av søknader om borgerskap hos innvandrere. Her bes om søkeren se på en video av to menn som kysser og deretter spurt hvorvidt de finner videoen støtende, om søkeren er villig til å leve i et demokrati der homofile har rett til å uttrykke seg offentlig – også sine følelser for hverandre. Her likestilles aksepten av homofile med aksept av *modernitet* (sekulær tid).⁹⁶ Slik blir seksuelle reproduktive rettigheter et argument for det Butler mener å være, en fremmedfiendtlig ideologi – seksualpolitikken ses på som modernitetens målestokk.⁹⁷ Butler finner praksisen fremmedfiendtlig fordi EU-borgere og personer med høy personlig inntekt er fritatt fra samme praksis. Dermed utgjør politikken et paradoks: Nederland administrerer tvang (*coercion*) overfor spesifikke grupper uten å ta innover seg at også EU-borgere kan være i besittelse av homofobe holdninger.

At problemstillinger knyttes til kvinnens stilling og kjønn samfunnet preger oppfatningen av andre kulturers utvikling går langt tilbake. Dette kan ses i sammenheng med europeiske koloniherrers diskurs om «orienten» og hijaben, der muslimske kvinners slør blant annet ble karakterisert som «unfair and a stumbling block in the way of social progress» i fransk

⁹⁴ Butler, *Frames of War*. s. 26

⁹⁵ Ibid s. 134

⁹⁶ Ibid.s. 105. Merk at Butler selv bemerker at ved bokens utgivelse (2009) hadde myndighetene modifisert regelen. Temaet er fortsatt omstridt skriver, Butler, men tar nå større hensyn til at religiøse minoriteter kan bli støtt av innholdet og tilbyr også alternative prøver. Eksempelet er altså utdatert.

⁹⁷ Ibid.s. 102-105

diskurs.⁹⁸ Mens muslimene i følge Butler anklages for å være «gammeldagse», undertrykkes den muslimske kvinnen av et «middelaldersk» kvinnesyn. Ved å betrakte islam som antitetisk til det moderne, er også muslimske liv «less grievable»; de står utenfor de kulturelle betingelsene for menneskelighet.⁹⁹

Seksualpolitikk har vært en del av bevisstgjøringen om hva «våre verdier» er – det viser både diskursen om hijaben og abortdebatten som vil bli nærmere diskutert i neste kapittel. Inglehart og Norris' artikkel underbygger Butlers syn på at kjønn er en viktig komponent og i bevisstgjøringen av egne verdier. Sett opp i mot Butlers poeng, handler det imidlertid ikke utelukkende om verdier som noe abstrakt atskilt fra ens egen gruppetilhørighet – hvem enn denne gruppen måtte være. Butler mener at verdier som «frihet» kan brukes til å rasjonalisere en politikk som i følge Butler kan beskrives som fremmedfiendtlig. Dette kan ses i sammenheng med Klines observasjon: «Hjemmets» politikk, har også påvirket amerikansk utenrikspolitikk, der hjemmet, kjernefamilien, blir ensbetydende med det gode, og enhver trussel mot nasjonen; hjemmet, det onde.

3.4.2 Eurabia-teorien og det nye kristne høyre

Som følge av terrorangrepene den 11. september 2001 ble islam innarbeidet i kulturkrigen som en del av krigen mot terror. Det er vanskelig å ikke lese Houellebecqs *Underkastelse* i lys av angrepet på det satiriske magasinet *Charlie Hebdo*-redaksjonen som publiserte flere karikaturer som av mange ble regnet som blasfemiske. Angrepet ble gjennomført av selverklærte jihadister samme dag som boken ble utgitt den 7. januar. Det er også vanskelig å ikke tenke seg at dette gav boken et politisk momentum i et allerede økonomisk ustabil Europa som i løpet av spesielt 2015 ble konfrontert med en stor flyktningestrøm fra overveiende muslimske land, der borgerkrigen i Syria gav krisen en (mer) presserende dimensjon.

Eurabia-litteratur har blitt et samlebegrep for å betegne hypotesen om at muslimene til slutt vil overta Europa. I kritikken av denne litteraturen, har begrepet *islamofobi* oppstått, her

⁹⁸ Jane D. Tchaïcha and Khedija Arfaoui, "Tunisian Women in the Twenty-First Century: Past Achievements and Present Uncertainties in the Wake of the Jasmine Revolution," *The Journal of North African Studies* 17, no. 2 (2012).s. 217

⁹⁹Butler, *Frames of War*. s. s. 125

definert som «indiscriminate negative attitudes and sentiments concerning Islam».¹⁰⁰ *Underkastelse* er anklaget for å være både islamofobisk, rasistisk og dessuten misogyn, og det alt i forkant av utgivelsen. Selv mente Houellebecq at han portretterte en svært «mild» form for islamistisk ideologi.¹⁰¹ Boken adresserer også den franske venstresidens tolerante, multikulturelle slagside som til syvende og sist er det som bringer det muslimske partiet til makten. Den skriver seg inn i, og spiller på, en allerede eksisterende (Eurabia-)diskurs om islam i Europa og Vesten der det hevdes at innvandrere vil uunngåelig bli flere fordi de (angivelig) har høye fødselstall og motstridende verdier til de vestlige.¹⁰²

Blant de sentrale skikkelsene i Eurabia-teorien finner man Bat Ye'Or. Hun hevder at den europeiske tidligere judeokristne sivilisasjonen nå er underlagt *dhimmitude* ved hjelp av *jihad* og *taqiyya*; jøder og kristne i Europa har «underkastet» seg et islamsk hegemoni, nesten uten å merke det, mener Ye'Or.¹⁰³ Denne underkastelsen – overgangen til en post-judeokristen sivilisasjon, forklares med muslimenes høye fødselsrater, politisk korrekthet og sensur.¹⁰⁴ Venstresiden har også vært en viktig aktør: Etter 1989 har ideologer fra «den tredje verden» og neokommunister gått sammen med jihadister mot vestlig demokratiske allianser. Sosialantropologen Sindre Bangstad mener at dokumentaren «Frihet, likhet og det muslimske brorskap» som utkom i 2012, og den positive mottakelsen den fikk, er et symptom på at Eurabia-konspirasjonen er i ferd med å få større gjennomslag i Norge. Filmskaperen Walid al-Kubaisi uttalte at filmen skulle «advare om vår tids fascisme» (les: Det muslimske brorskap). Bangstad mener at filmens positive mottakelse er et resultat av at Eurabia-teorien har blitt mer *mainstream* i Norge. Dette ser han også i sammenheng med Siv Jensens begrep om «snikislamisering» i 2009 som impliserer at det foregår en islamisering av samfunnet i det skjulte. Her nevnes også organisasjonen *Human Rights Service* sin tette kontakt med Eurabia-

¹⁰⁰ Sindre Bangstad, "Eurabia Comes to Norway," *Islam, and Muslim-Christian relations* 24, no. 3 (2013).s. 370

¹⁰¹ Liberation, "Feuilleton Houellebecq : «Soumission» En Libraire, La Polémique Se Poursuit," *Liberation*, 6.1.2015 2015. Opprinnelig sitat : «Ce n'est pas du tout un islam radical dans le livre, a-t-il encore expliqué. C'est au contraire une des variantes les plus douces qu'on puisse imaginer.»

¹⁰² I Eurabia-litteraturen finner man gjennomgående overdrevne statistikker på muslimske innvandreres fødselstall (se Bangstad 2013).

¹⁰³ Disse begrepene er omskriving av arabiske begreper som har hatt bestemte betydninger innen islamsk historie. Her har *dhimmi* betegnet beskyttet folk under muslimsk styre, primært jøder og kristne. I Eurabia-litteraturen betegnes dette som en undertrykket tilstand muslimer ønsker å påføre kristne og jøder i Europa. *Jihad* betyr strid. Dette kan både betegne en indre og en ytre strid, men i normal bruk er det den ytre, rettet mot ikke-islamske fiender som er mest utbredt. *Taqiya* betyr forsiktighet, i shi'ismen betegnet som å skjule sin tro fra fiender. I Eurabia-litteraturen forstås dette som å skjule en egentlig politisk agenda og å «late som» man er blitt integrert. Eurabia-omskrivningene bærer altså sterke konspiratoriske elementer. Definisjonen av begrepen på arabisk er hentet fra Knut Vikør, *Mellom Gud og Stat*, Spartacus forlag, Oslo 2003, tolkningen av begrepen innen Eurabia-teorien kan leses i sin helhet Bangstad-artikkelen s. 372-373.

¹⁰⁴ Sindre Bangstad. *Eurabia comes to Norway*. s.372

teoretikerene Bruce Bawer og Hallgrim Berg. Berg talte for øvrig på 2015-symposiet. Bangstad trekker også frem Fremskrittspartiets tidligere formann Carl I. Hagen sin tale foran den evangelikalske menigheten *Levende Ord* i 2004 nevnes, der han spøkte: «I tilfelle [Profeten Muhammad] måtte ha sagt det samme, måtte det være: La de små barn komme til meg, slik at jeg kan utnytte de i min kamp for å islamisere verden».¹⁰⁵ Bangstad mener at dette også kan ses som et tegn på bånd mellom de kristenkonervative og ytre høyrebevegelse i Norge.¹⁰⁶

Eurabia-teoriens ekko er hørbart i Houellebecqs *Underkastelse*, som skriver ut påstandene som fremsettes i denne teorien. Flere ganger gjentas poenget: «Nå kommer det ikke nok barn lenger, så nå er løpet kjørt».¹⁰⁷ Under valget bryter det også ut opptøyer (antatt) mellom skyggebevegelsene «jihadistene» og «de identitære» som fingerer i bakgrunnen for Muslimsk Brorskap og Nasjonal Front. Denne fordekkes av mediene mens venstresiden, «fjetret av antirasisme» allierer seg med det muslimske partiet.¹⁰⁸ Her presiseres imidlertid at det muslimske partiet framgang ikke utelukkende baserer seg på demografiske endringer, men også på at muslimer i Frankrike «lykkes med å videreføre sine verdier» til sine barn.¹⁰⁹ Her kan også nevnes at selve tittelen *Underkastelse* referer til annen litteratur på feltet, som Bruce Bawers: *While Europe slept: How Radical Islam is Destroy the West from Within* (2006, Doubleday) og *Amerikabrevet: Europa i fare* (2007, Koloritt) av Hallgrim Berg.

3.5 Oslo Symposium og kulturkrigen

Denne oppgaven vil ikke bruke fundamentalismebegrepet for å analysere *Oslo Symposium*. Dette er av flere grunner. Den første er at selv om flere av talerne *kanskje* kan passe inn i en slags *idealtipe* for fundamentalisme som analytisk begrep, vil ikke alle gjøre det. Til det er gruppen for heterogen, for sammensatt, og det samme er nivået av bibelreferanser i argumentasjonen. På den ene siden er konferansen helt utvetydig religiøs: Arrangørene ber om vekkelse for Norge og er selv religiøse aktører (organisasjoner og enkeltpersoner); mange av talerne er uttalt kristne (eller jødiske); de ber i løpet av sin tale; de argumenterer med henvisning til Bibelen og religiøse referanser, og konferansieren tiltaler forsamlingen som

¹⁰⁵ Rune Alstadsæter, Laila Ø. Bakken, and Benny André Johansen, "Hagen angrep islam," *NRK* 2004.

¹⁰⁶ Sindre Bangstad. *Eurabia comes to Norway*. s. 381

¹⁰⁷ Houellebecq, *Underkastelse*, 1.s. 36

¹⁰⁸ Houellebecq, *Underkastelse*, 1. s. 36

¹⁰⁹ *Ibid* s. 73

blant annet «vi kristenkonserverne». Andre ganger er det religiøse innholdet i argumentene implisitte, noen ganger ikke til stede, noen ganger helt erstattet av ikke-religiøse argumenter.

Gjennomgangen av evangelikalsk kristendom og fundamentalismebegrepet er likevel nødvendig for å forstå bakgrunnen som argumentene fremføres på: Evangelikalsk aktivisme har hatt reell påvirkning på amerikansk politikk rettet mot kjønn, ekteskap, abort og legning, som alle er relevante tema på *Oslo Symposium*. Dersom man forstår modernitet som en evig progresjon der seksuell frihet ses som dets ultimate uttrykk, kan *Oslo Symposium* likefullt forstås som en form for reaksjonær fundamentalisme. Men det tror jeg ikke er den mest fruktbare måten å forstå *Oslo Symposium* på – og her beveger oppgaven seg mot Viks poeng om sekulært språk: *Oslo Symposium*, på tross av sin kritikk av samtiden, er likevel innstilte på å passe inn i moderniteten. Oppgaven forutsetter derfor ikke at *Oslo Symposium* er verken et evangelikalsk eller fundamentalistisk arrangement – merkelappen «religiøst arrangement» passer derfor heller ikke helt og holdent. Derfor har jeg også unnlatt å analysere *Oslo Symposium* etter en religionsdefinisjon – det kan snarere betraktes som et politisk arrangement med religiøse innslag. Det politiske formålet er imidlertid uløselig knyttet til kristendommen ved *verdibegrepet* og synet på Norge og det norske demokrati og velferdsstat som et resultat av en kristen kulturarv som har forvaltet visse (kristne) verdier.

4 Diskursanalyse som teori og fremgangsmåte

En viktig del av begrunnelsen for å bruke diskursteori i oppgaven er at diskursbegreper er en så integrert del av språket til *Oslo Symposiums* talere – målet er nettopp å «føre diskurs», «tenir un discours» som Foucault skriver i *Diskursens orden* (se under). Mange av oppfordringene og konklusjonene som fremføres fra talerstolen lyder: «Jeg vil utfordre deg som er verdikonservativ å ta steget ned fra tribunen og bli aktivt engasjert i samfunnet. Legg hendene på rattet der du bor. Tal! Skriv! Våg å stikke hodet fram!», oppfordret Marita Moltu i sin tale, med mange andre med henne.¹¹⁰ Sentrale aktører på *Oslo Symposium* bruker også ordet *hegemoni*, som står sentralt i diskursteorien til blant annet Ernesto Laclau og Chantal Mouffe. For eksempel forklarte Finn Jarle Sæle til *Ny Tid* ved det første *Oslo Symposium* i 2011 at grunnen til at kristne i USA ikke står overfor den samme tilbakegangen som kristne i Norge, er fordi de tar «kampen om mediehegemoniet på alvor».¹¹¹ Her ligger også en kime til mistanken mot eliten som sitter med definisjonsmakten i det norske hegemoniet. Målet med å føre diskurs, er å bevege den i en annen retning. Finn Sæle sier i sin tale:

Jesusbevegelsen har jo alltid vært kjent med at man skal flytte fjell. Det er en vinnermetode. Og så skal man gå på vannet. Det er en vinnermetode, selv om man tror man kan synke foran et valg. Det er en vinnermetode. Men nå har det kommet en ny metode. Nå skal vi gå på lufta. Så skal vi be på Dagsrevyen som Jan Hanvold har lært oss. Vinnermetode. Paradigmeskifte. Vinningskifte.¹¹²

Hegemoni er, i følge Laclau og Mouffe, det som oppstår når en diskurs forstås som «sunn fornuft», når det ikke lenger forstås som et politisk utspill, men som uttrykk for det som føles «naturlig».¹¹³ Norge er i følge *Oslo Symposium* underlagt et slikt hegemoni som karakteriseres av blant annet materialisme, individualisme, liberalisme, egoisme, politisk korrekthet, som antitroende og familiefjendtlig. Bare ved å dra på *Oslo Symposium* eller se på livestrømmingen til *Visjon TV*, bidrar konferansedeltakeren til endring, sies det fra talerstolen. Verdikampen er ikke bare teoretisk ideologi, som taleren Karl Johan Hallaråker forklarer; det

¹¹⁰ Marita Moltu, "Innflytelse med integritet," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s. 208

¹¹¹ Rosenlund, Tuva. *Kristenfolket til kamp mot islam*. 2011

¹¹² Denne talen foreligger ikke i trykket form, men kan ses på *YouTube* (se litteraturliste)

¹¹³ David Rear, "Laclau and Mouffe's Discourse Theory and Fairclough's Critical Discourse Analysis: An Introduction and Comparison." s. 8

er del av en «fundamental kamp med store konkrete konsekvensar».¹¹⁴ Diskursen er ikke noe abstrakt som kan skilles i fra virkeligheten, den er med på å forme virkeligheten – dette gjøres ved å «ta ordet».

4.1 Diskursbegrepet

I *Diskursens Orden* skriver Michel Foucault om «tenir un discours» som aktivitet, det «å holde en tale». Dette kan også forstås som det å ta ordet i en forsamling. Samtidig skriver Foucault at han, og han tror andre med ham, ønsker å forsvinne; en «lyst til å ikke begynne, en lignende lyst til i utgangspunktet å befinne seg på diskursens andre side slik at man slipper å måtte betrakte det særegne, farlige og kanskje skadelige ved den».¹¹⁵ Men selve poenget med en diskurs er jo nettopp at den er underlagt kontroll og visse utelukkelsesmekanismer i samfunnet, fortsetter Foucault; denne angsten for å føre diskurs, kommer fra det diskursen er i dens «materielle realitet»; den er underlagt prosedyrer som sorterer, organiserer og fordeler diskursen, og kontrollerer den – man lar seg dermed også *føre av den*.¹¹⁶ Diskurs kan altså 1) forstås som tale, men 2) med forutsetning av at man anerkjenner diskursens materialitet, de betingelsene den fremføres på, dens referanser. Poenget er: det diskursive feltet er ikke åpent, det konstitueres av det som allerede er sagt; den *rammes inn*, kunne man si – og virker således bestemmende for språk og handling. Slik institusjonaliseres diskursen. «To be framed», skriver Judith Butler, skjer når en form for makthaver manipulerer oppfatningene av en situasjon eller en person der man ikke har mulighet til å bryte ut av rammen.¹¹⁷ Måten noe oppfattes på og politikk er to modaliteter i samme prosess, skriver Butler.¹¹⁸ Diskurs er altså ikke utelukkende et mentalt fenomen, det er relasjonelt, understreker Laclau og Mouffe, det er konstituerende også for en materiell virkelighet. Diskurs er resultatet av *artikulering*: «any practice establishing a relation among elements such that their identity is modified as a result of the articulatory practice».¹¹⁹

I følge Laclau og Mouffe er diskurs det som gir objekter mening: Et jordskjelv skjer uavhengig av min tanke om det, eller av om det fins en «objektiv» verden. Snarere er det et

¹¹⁴ Karl Johan Hallaråker, "Gud har en plan for ditt liv," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015).s. 34

¹¹⁵ Michel Foucault, *Diskursens Orden*, trans. Espen Schaaning, vol. 3. opplag (Norge: Spartacus forlag, 2010). s. 8

¹¹⁶ Ibid s. 8-9

¹¹⁷ Judith Butler, *Frames of War*.s. 11

¹¹⁸ Ibid. s. 29

¹¹⁹ Laclau and Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy* s. 91

spørsmål om fortolkning – om jordskjelvet inntreffer grunnet guddommelig vrede eller anses som et naturfenomen, avhenger av diskursen.¹²⁰ Eller for å bruke et eksempel mer knyttet til *Oslo Symposium*: At feminister gikk i tog, blant annet mot lovforslaget om legers rett til å reservere seg mot abort på 8. mars 2014 er et empirisk etterprøvbart fenomen som skjer uavhengig av vår tanke om det - enten har de gått i tog eller så har de ikke gjort det. Om det er et argument for at norske feminister er egoistiske eller navlebeskuende, slik Hanne Nabintu Herland og Sylvi Listhaug med flere fra *Oslo Symposium*, hevder i sine taler, eller om det er et argument for at feminismen ennå ikke har nådd sitt mål, slik man kan tenke seg at de som selv gikk i toget mente, er et spørsmål om forståelse.

4.2 Fremgangsmåte

På *Oslo Symposium* vil jeg påstå at et verdikonservativt *vi* står i et dialektisk forhold til en (eller flere) antagonist(er). Analysen av argumentene som fremsettes på *Oslo Symposium* vil på den ene siden tolkes i lys Butlers teori om *ramme* som jeg berørte overfor: At diskursen om «våre verdier» har sammenheng med verdier som et uttrykk for identitet og seksualpolitikk. På den andre siden vil jeg i den konkrete fremgangsmåten anvende et knippe begreper fra Laclau og Mouffes diskursteori for å sortere teksten. Begrepsanalyse er altså et viktig element, der jeg ønsker å forstå hvordan begrepet får sin betydning i sammenheng med resten av teksten.

En «verdi» kan på *Oslo Symposium* forstås som det Laclau og Mouffe kaller en *flytende betegnelse* som «alle» kjenner, og må derfor *artikuleres* på en spesifikk måte slik at de inngår i en *ekvivalenskjede*. Begrepene får en bestemt betydning når de koples sammen i et felles narrativ, et felles prosjekt. Dette er i følge Laclau og Mouffe diskursens mål: Å etablere en sannhet. Dette bringer oss videre til *nodalpunkter*. Ordet node kommer fra latinske *nodus* og kan oversettes med knute. En node kan forklares som et knutepunkt; lymfeknute oversettes eksempelvis til engelsk med *lymph node*. Nodalpunktene *fikserer* den flytende betegnelsen og blir slik et referansepunkt i diskursen.

¹²⁰ Ibid. s. 94

Any discourse is constituted as an attempt to dominate the field of discursivity to arrest the flow of differences, to construct a centre. We will call the privileged discursive points of this partial fixation, *nodal points*.¹²¹

Eksempler på *nodalpunkter* kan for eksempel være *frihet* og *likhet*. Disse begrepene var med på å forme den sosiale bevisstheten for 200 år siden, og var nødvendige betingelser – *nodalpunkter* – i konstruksjonen for den franske revolusjonen for å *artikulere* folkets, fremfor elitens, autoritet. Konseptet om frihet og likhet har vært nødvendige betingelser for mobilisering i mange politiske bevegelser siden, som feminisme og arbeiderbevegelsen er eksempler på, skriver Laclau og Mouffe.¹²² *Nodalpunkter* kan således betraktes nærmest som premisser for handling. *Nodalpunkter* knytter til seg andre *betegnere*, og er et kjernebegrep i diskursen – et referansepunkt, og tilskriver andre begreper distinkte meninger.

Målet ved å ta i bruk Laclau og Mouffes diskursteori er å forklare hvordan diskursen som her føres eventuelt resonnerer – både for publikummerne, men også utenfor Oslo Kongressenter. Som Vik skriver: «Moderne kristenkonserverativ kommunikasjon er (...) et strategisk valg for å fremme trosbaserte valg for å fremme trosbaserte verdier i et sekulært samfunn».¹²³ Hvordan fungerer denne kristenkonserverative kommunikasjonen? Kan diskursanalysen gi svar? Jeg vil ta utgangspunkt i å definere ord som «peker seg ut» på symposiet, og undersøke om disse har en *fiksert* mening. Selv om man kan og (også) bør se alle talene som selvstendige tekster, vil jeg like fullt undersøke om de forholder seg til en overordnet diskurs.

Listen over *betegnere* ble til allerede mens jeg satt i salen på *Oslo Kongressenter*. Den ble deretter nøyere bearbeidet gjennom å lytte til talene på nytt og ved å lese den trykte versjonen av talene. Det ble imidlertid snart klart at enkelte *betegnere* hadde en mer sentral, eller privilegert posisjon, som Laclau og Mouffe skriver, i diskursen. Mest gjennomgående finner man for eksempel «våre verdier». Selv om det ikke er umiddelbart tydelig hva dette vil innebære, så man likevel raskt at dette var et forenende begrep på tvers av talernes utgangspunkt. Dette i motsetning til for eksempel «vekkelse» som hadde en mindre privilegert, gjennomgående posisjon, men til gjengjeld en *fiksert* betydning. Formålet med å analysere talene etter Laclau og Mouffes teori er for å kunne sortere talene; å se dem i en større sammenheng og påvise hvordan de *fikserer* og *artikulerer* diskursen og hvordan selve innholdet i hvert enkelt punkt knytter til seg et spesifikt meningsinnhold. I analysen vil det på

¹²¹ Ibid. s. 99

¹²² Ibid. s. 138-145

¹²³ Vik, *Guds lobby*, 1. s. 130

den ene siden bli redegjort for hvorfor det aktuelle begrepet er viktig for talerne; for det andre demonstreres hvilken sammenheng det har med andre punkter.

I oppgavens vedlegg vil man finne to store Excel-skjema. Hver kolonne utgjør her en *betegner*, mens hver rad er sortert etter hvem som talte. I de ulike feltene har jeg skrevet inn sitater som omhandler, eller helst, anvender det aktuelle begrepet. Her vil man altså kunne se hvor gjennomgående et tema (*betegner*) ble tatt opp på symposiet. På denne måten kunne jeg se hvilke tema som mest hyppig ble tatt opp og enkelt analysere hvordan hvert enkelt begrep ble skildret. Samme skjema er benyttet i Excel-skjema nr. 2, der det er Bill O'Reillys *Culture Warrior* som er gjenstand for analysen. Slik kan man enkelt identifisere likheter og forskjeller.

På denne måten ønsket jeg å demonstrere hvordan ulike begreper ble brukt. «Abort» var for eksempel lett å ta tak i på denne måten. I andre tilfeller, som med «materialisme», er selve ordet mindre brukt. Like fullt er materialisme et viktig *tema*: mange av talerne diskuterer tema jeg mener passer inn under materialismeparaplyen, som «selvrealisering» og «individualisme» og «egoisme». På den andre siden pekte eksempelvis ordene «menneskeverd» og «kjønns polaritet» seg raskt ut, begreper som nærmest kan oppfattes som argumenter i seg selv. Abort forklares som galt på grunn av menneskeverdet, eller menneskets uendelige verdi, uten at dette må begrunnes nærmere. På samme måte trenger kjønns polaritet ingen nærmere forklaring foruten at den er innstiftet av Gud. En annen viktig strømning som skjemaene unnlater å fange opp som tema i seg selv (men er implisitt tilstedeværelse i svært mange tilfeller) er den anti-elitistiske retorikken.

Å fylle inn skjemaet fungerte således også korrigerende på mine egne inntrykk. På sett og vis fungerte det som en hypotese i det tidlige sorteringsarbeidet der noen begreper viste seg å være like viktige som jeg først tenkte, mens andre viste seg å være mindre gjennomgående. Man kan slik se både styrker og svakheter i denne fremgangsmåten. Jeg vil for eksempel mene at det er en ryddig metode som styrker analysen min. Men den makter ikke å fange alle relevante perspektiver. Mens den skjematisk metode er inspirert av Laclau og Mouffes begreper, suppleres den av Butlers mer overordnede perspektiv på innrammingen av diskursen.

Betegnerne man finner i skjemaet er som følger:

*Verdier, (Judeo)kristen kulturarv; Frihet; Vekkelse; Velferdsstaten; Menneskeverd;
Abort; Kjønnspolaritet; Ekteskapsloven; Familie; Materialisme; Politisk korrekthet;
Israel/antisemittisme; Mellomkrigstiden/30-tallet; Martyr; Kamp.*

5 Analyse

Dette kapitlet er en gjennomgang av hovedargumentene og viktige begreper som fremsettes på Oslo Symposium. Disse vil fortløpende ses opp i mot lignende begreper / poenger i Bill O'Reillys *Culture Warrior*, og tidvis ses i sammenheng med *Underkastelse*. Den som uttaler det aktuelle poenget er av underordnet betydning for analysen. Viktigere vil det være å demonstrere at poenget ikke står alene, men i relasjon til andre taler på symposiet. Likevel vil teksten presisere hvem som snakker i teksten, enten i selve teksten, i blant i fotnoter, for ryddighets skyld. Eventuelle forskere, forfattere eller annen litteratur som jeg mener kan ses i sammenheng med de aktuelle talene, vil bli uthevet med tittel første gang de nevnes. Dette er viktig å understreke fordi symposiets talerliste er sammensatt av aktivister, politikere, aktivister, religiøse aktører og forskere – i likhet med andre aktører jeg mener kan belyse diskursen utenifra. Dersom vedkommende *har* talt på symposiet (i 2015) vil ikke profesjonell tittel utheves i analysen.

Det kan være verdt å nevne at de fleste sitatene vil være hentet fra den trykte versjonen av talene. I noen tilfeller vil det være aktuelt å benytte egne transkriberinger fordi det finnes noen avvik. I den trykte boken ser det ut til at flere av talene er direkte avskrift av det som ble sagt på talerstolen (særlig tilfelle hos de engelskspråklige talene, som ble simultanoversatt på arrangementet. Oversetteren hadde ikke med seg en trykket versjon av talene) og bærer preg av muntlig språk med «småord». Som for eksempel hos Jan Hanvold: «at du kjenner denne nøden – bønnensnøden for landet ditt. At du bare roper til Jesus og sier: 'Jesus send vekkelse!'». ¹²⁴ Finn Sæles tale avviker helt og holdent fra den trykte talen. Han referer til den han alt har skrevet, «Gilberts liste» som fins i den trykte versjonen, men snakker i liten grad om den, utenom å oppfordre deltakerne til å lese den. Derfor vil sitater fra ham særlig hentet fra en egen transkripsjon basert på talen som ligger ute på *YouTube* (se litteraturliste). Hos blant andre Nabintu Herland ser man at hun har endret på enkelte deler av talen, men ikke store deler av den. Det vil være et poeng for analysen å sitere talene ofte. Kilden vil i hovedsak være den trykte versjonen. Hvilken kilde som benyttes vil bli redegjort for i fotnotene.

¹²⁴ Jan Hanvold, "Har Gud overlatt Norge til seg selv?," in *Oslo Symposium* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s. 238

5.1 Noen generelle betraktninger om *Oslo Symposiums* taler

I talenes introduksjon anvender mange et inkluderende språk overfor de som sitter i salen. Mange åpner ved å fortelle hvor mye de setter pris på å få tale på Oslo Symposium; de omtaler forsamlingen som «venner»; «ærede forsamling»; at det er en «ære å få lov til å snakke til dokke»; «Kjære alle verdibevisste venner»; «Shalom! (...) Når du er her, ikke bare se fram på talerne, se rundt deg der du sitter! På raden for deg, til høyre og venstre, ser du noen av Israels mest trofaste venner i Norge», videre: «det er deilig å komme her og få en klapp på skulderen av andre gode Israel-venner».¹²⁵ Eller: «her på Oslo Symposium, blant oss verdikonservative».¹²⁶ «[J]eg vet at mange av dere deler samme tro som meg».¹²⁷ Dette lille knippet blant mange uttalelser på symposiet er illustrerende for bruken av inklusivt 1.person flertall fra talerstolen. Måten talerne henvender seg til salen på viser hvordan symposiet som sosialt arrangement er innforstått. Talerne identifiserer seg gjennomgående med symposiet som sosialt arrangement og med hverandre. Fra scenen på *Oslo Kongressenter* understreket mange av talerne hvordan de hadde delte erfaringer med resten av salen – at mange i salen for eksempel identifiserte seg med vekkelsesbevegelse eller delte syn på kulturarv. Andre begynner derimot (eller deretter) mer polemisk og rett på sak, som Erik Selle: «Har du fiender? Bra!».¹²⁸ Anita Apelthun Sæle innledet med: «Det er en ytterst farlig verden vi lever i – og det har eskalert raskt».¹²⁹ Vebjørn Selbekk bekreftet overskriften: «Våre verdier trues». «Ja visst er de det», mens Trine Overå Hansen gjentok: «Norge og Europa trues».¹³⁰

Det gjennomgående svaret på denne trusselen, er å virke i samfunnet, å føre diskurs: «Vi må ytre oss, for vi må unngå at noen klarer å rokke ved det Norge vi er så glad i, og de verdiene vi setter så høyt».¹³¹ «La oss være åndelig våkne, og la oss stå opp for de som forfølges for sin tro».¹³² «De tause skrikene trenger din og min stemme».¹³³ Det gjennomgående poenget er at

¹²⁵ Øivind Benestad, "Kjønnskamp, kulturkamp og kristentro," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s. 83; Svein Magne Pedersen, "Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?," *ibid.* s. 99; Marie Ljones Brekke, "Tros-Og Ytringsfrihet," *ibid.*s. 191 Olaus Trygve Bjuland, "Ja Til Menneskeverdet," *ibid.* s. 65; Conrad Myrland, "Det Nyttet Å Kjempe Israels Sak," *ibid.* s. 163

¹²⁶ Konferansierens introduksjon til Hanne Nabintu Herland. Kan ses på YouTube.

¹²⁷ Eric Metaxas, "Historien Om Dietrich Bonhoeffer - Et Profetisk Budskap Til Oss," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s. 305

¹²⁸ Erik Selle, "Tid for Å Bryte Tausheten," *ibid.* s. 283

¹²⁹ Anita Apelthun Sæle, "Har vi mot og styrke?," *ibid.* s. 223

¹³⁰ Vebjørn Selbekk, "Ytringsfrihet under Ild," *ibid.* s. 184 ; Trine Overå Hansen, "Våre verdier trues," *ibid.*s. 273

¹³¹ Siv Jensen, "Vi står i en verdikamp," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015).s. 249

¹³² Marie Ljones Brekke, "Tros-Og Ytringsfrihet," *ibid.*s. 193

publikum må engasjere seg i samfunnet og i «kampen»: «Vi har vunnet én gang, og vi skal vinne igjen».¹³⁴ «Du trengs i den norske debatten. (...) Det er bare en måte å vinne denne kampen på og det er å bryte tausheten».¹³⁵ Mange av talerne er engasjerte i ytringsfriheten. Først og fremst vinnes verdikampen ved å ta denne friheten i bruk, i følge flere. Religion er imidlertid også en viktig del av svaret: «Historien er full av gjennomgripende samfunnsforvandlende lekmannskristne bevegelser», skriver Kent Andersen.¹³⁶ Svaret ligger i vekkelse, misjonering og åndskamp for mange. Hanne Nabintu Herland ber publikum om å «stå opp for hva vi tror på, og bidra med åndelig lys over Europa».¹³⁷

5.1.1 Samfunnsdiagnoser

Samfunnet beskrives som dominert av «politisk korrekthet» og «kravmentalitet», «egoisme og materialisme», som «ekstremindividualistisk», «på avveie», eller «forråtnet».¹³⁸ Overå Hansen kritiserer nordmenn som «dilter etter det politiske korrekte», eller det Øivind Benestad beskriver som å «drive med strømmen som død fisk».¹³⁹ Marita Moltu mener at blant de viktigste verdiene i arbeidet for å oppnå politisk innflytelse, finner man integriteten, som gjør at man også holder fast ved sine verdier fremfor å la seg friste av «dansen rundt gullkalven».¹⁴⁰

Nabintu Herland åpner sin tale som følgende: «Det er en glede å få åpne denne konferansen med noen alvorlige refleksjoner rundt det faktum at vår europeiske kultur er i dramatisk endring». Herlands tale skisserer et motsetningsforhold mellom «da Europa først ble en verdensledende sivilisasjon (...)» og kulturen hun mener å se i dag, en «ekstremliberal og hedonistisk kultur». Dette følger som et resultat av den «gjennomgripende, neomarxistiske strukturelle endringen som kulminerte i 1970-tallets verdirevolusjon».¹⁴¹

Nabintu Herlands tale kan i grove trekk ses i tre deler. I første og andre del skisseres det europeiske samfunnet som gjennomsyret av individualisme og materialisme. Hun finner ytringsfriheten under press i et konformt samfunn; hvordan sekularismen også undertrykker

¹³³ Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?," *ibid.*s. 109

¹³⁴ Bjarte Ystebø, "Forord," *ibid.*s. 11

¹³⁵ Erik Selle, "Tid for Å Bryte Tausheten," *ibid.* s. 288

¹³⁶ Kent Andersen, "Vekkelsen - en hjørnestein i det europeiske demokratiet," *ibid.*s. 53

¹³⁷ Hanne Nabintu Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring," *ibid.*s. 24

¹³⁸ Apelthun Sæle; Moltu; Benestad; Nabintu Herland; Hanvold; Listhaug; Hallaråker; Vestly; Overå Hansen; Finn Sæle; Pedersen i Oslo Symposium 2015.

¹³⁹ Trine Overå Hansen, "Våre verdier trues," *ibid.* s. 206; Kjønnskamp, kulturkamp og kristentro," *ibid.*s. 86

¹⁴⁰ Marita Moltu, "Innflytelse med integritet," *ibid.* s. 208

¹⁴¹ *Ibid.*s. 19-24

muslimer; at «en ubegrenset ytringsfrihet» samtidig «bidrar til å legitimere en mobbekultur». Hun finner også et samfunn i demografisk endring grunnet en feminisme som undergraver familiestrukturen. I den siste delen av talen kritiserer hun også de liberale trendene innen kirken. Nabintu Herlands tale er et særlig tydelig eksempel på et gjennomgående normativt språk, som hun ikke er alene om å bruke. Asle Tojes tale åpner også med makroperspektiver på tingenes tilstand: «Vi skal i dag snakke om et tema som er urovekkende og et tema som for oss i Norge på den ene siden er høyst reelt, og på den andre side litt akademisk.» Også her males et svakt Europa uten fremtidstro; «I Europa får ikke folk barn lenger»; kontinentet er i krise, og denne krisen er religiøs, fortsetter Toje, og spør retorisk; «Hvor bygges de høyeste husene, de lengste broene, de sterkeste armeene (...) svaret er ikke Europa». Nasjonen og familien forvitrer til fordel for individualismen, mener han. I likhet med Nabintu Herland avslutter han med en oppfordring, samt et håp om å møte mange av de oppmøtte igjen; «på steder som dette, eller i avisenes spalter, eller til og med på NRK, mens dere rake i ryggen og med sølv på tungen gjør det klart hva dere står for og hvorfor andre bør tenke som dere».¹⁴² Mye av språket bærer altså preg av å være universell induktive generaliseringer for å klargjøre talernes poeng og konklusjon.¹⁴³ «Vesten er utsatt og ragnarok står for døren om ikke noe skjer», forteller Anita Apelthun Sæle.¹⁴⁴

Mange av talerne uttrykker en prekær og alarmerende situasjon – *noe er nødt til å skje*. Myndighetene er «handlingslammede» eller sitter fast i en «politisk korrekt blindgate», forteller Trine Overå Hansen. Hun mener at «det som gjør situasjonen så farlig er måten vi har skaltet og valt med våre verdier», og fortsetter – venstresiden har «skjøvet muslimene foran seg» i et forsøk på å «gå i mot de [kristne] verdiene som har bygget landet».¹⁴⁵

5.1.2 Subjektposisjoner

Nabintu Herlands «vi» er ironisk. Det brukes om nordmenn i bred forstand for å skrive en samfunnsdiagnose. Men Nabintu Herland selv er åpenbart ikke en del av dette *vi* som her beskrives: «vi kvinner går i tog og skriker av sinne, det fråder rundt munnen på mange, hvis noen antyder vi burde føde de barna vi er svangre med». Dette til forskjell fra det «oss» som

¹⁴² Asle Toje, "Europa i krise," *ibid.* s. 214- 218

¹⁴³ Magne Reitan, *Argumentasjonsanalyse* (Trondheim: Kompendieforlaget, Tapir Akademisk Forlag, 2009). s. 95

¹⁴⁴ Sæle, "Har vi mot og styrke?." *ibid.* s. 224

¹⁴⁵ Trine Overå Hansen, "Våre verdier trues," *ibid.* s. 274 – 276

skal «stå opp for det vi tror på».¹⁴⁶ Lill May Vestly bruker samme grep – også hun maler et bilde, av moderne Adam og Eva, der Eva forføres av tidsåndens kjønnsnøytralitet til skilsmisse og ødelagte familiestrukturer, likesom Pedersen mener kvinnen er blitt «offer for en fiende – abortloven»; hun er blitt «forledet til å ta abort» av «Abortevangeliet».¹⁴⁷ Det er feministene, den rødgrønne regjeringen, mediene, Jonas Gahr Støre (både som forhenværende utenriksminister (under karikaturstriden) og som partileder i Arbeiderpartiet), venstresiden, regjeringen «[stats]kirkens feige biskoper», multikulturalisme og radikal islamisme som først og fremst bærer skylden for samtidens «forvitring». Mange av disse kan best beskrives som ideologier heller enn som aktører. For eksempel sier Nabintu Herland: «straks man uttrykker oppfatninger som bryter med den anti-kristne konsensus [får] man høre at man er alt fra intolerant...», eller «kravet om toleranse brukes i realiteten til å kneble...».¹⁴⁸ Dette er en tydelig maktkritikk, men denne tilskrives ingen aktør som gjennomfører «kneblingen», «forledelsen» eller fremsetter «krav» – disse kan kanskje best beskrives som den regjerende «tidsånden», eller «hegemoniet». Setninger med passivkonstruksjoner og «tomme» subjektposisjoner er et gjennomgående trekk hos flere – det vil si, det er ingen konkret aktør som gjennomfører handlinger. Merk igjen Nabintu Herlands poeng om at det norske samfunnet «har *blitt* anti-kristen og anti-troende i sitt vesen» (min utheving), i motsetning til forklare det som et (syndig) *valg*. Hegemoni er som alt forklart, en form for superstruktur som gjennomsyrer samfunnet som helhet, og kan sammenlignes med en ideologi. Som kan leses av dette, sammenfaller språket på *Oslo Symposium* i stor grad med en sosialkonstruktivistisk samfunnsforståelse.

5.2 Sentrale begreper på Oslo Symposium

Formålet med denne delen av teksten er ikke å gjengi et referat fra *Oslo Symposium*. Det er snarere å sortere talene; å se dem i en større sammenheng og påvise hvordan de fikserer og artikulterer diskursen. Her vil målet å være å se disse *betegnerne* i sammenheng med hverandre, og forstå hva som fungerer som *privilegerte betegner*, *nodalpunkter* i diskursen.

¹⁴⁶ Hanne Nabintu Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring," *ibid.* s. 23-24

¹⁴⁷ Svein Magne Pedersen, "Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?," *ibid.* s. 100-105

¹⁴⁸ Hanne Nabintu Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring," *ibid.* s. 22; s. 20

5.2.1 «Våre verdier»

I kapittel 3 forklarte jeg hvordan verdier er et flertydig begrep som benyttes hyppig av politikere i ulike sammenhenger. I disse eksemplene uttrykte verdibegrepet et ønske om å bevare noe – oljenæringen og/eller en norsk identitet. Jeg mener verdibegrepet, slik det anvendes på *Oslo Symposium* har en lignende funksjon. Verdibegrepet står i en særstilling på grunn av dets omskiftelige innhold og vil derfor til enhver tid være åpent for tolkning. På *Oslo Symposium* til det imidlertid uttalt bygge på «de kristne verdiene». Det er kristendom eller «vår judeokristne kulturarv» som er diskursens ubestridte *nodalpunkt*, og som former forståelsen av verdibegrepet.

Forsker på religion og etikk Einar Aadland og direktør på *Diakonhjemmet sykehus* Morten Skjørshammer, skriver i artikkelen *From God to Good – Faith based organizations in secular society* at organisasjoner og bedrifter har begynt å beskrive seg som en «verdiorientert bedrift». Dette på tross av verdibegrepets tvetydige betydning. Verdier kan uttrykke prioriteringer, intensjoner eller handlinger, skriver Aadland og Skjørshammer. Forfatterne beskriver hvordan *Diakonhjemmet sykehus* i løpet av 2000-tallet begynte å reflektere over sine verdier for å styrke *Diakonhjemmets* identitet og for å samtidig fremstå mer tolerante og inkluderende, både for sine arbeidere og brukere av tilbudet på tvers av religiøs tilhørighet. Samtidig var det en måte å ivareta *Diakonhjemmets* kristne og etiske røtter, der særlig nestekjærlighet var viktig å uttrykke i styringsverdiene de ønsket å vedta. På sykehuset ble disse verdiene definert ut i fra hvordan de kom til uttrykk i de ansattes handlinger i arbeidshverdagen. Kontekst og sammenheng har innflytelse på valg av verdier, konkluderer forfatterne:

Any value-based organizational commitment is embedded within distinct social, historical, and ideological contexts. The contexts influence the specific choice of values, as well as the interpretation of what is corresponding valuable behavior. As values denote distinctions of worth, the local value discourses will inevitably raise questions of priorities, virtues, vices and ethics, circumscribed by contextual factors.¹⁴⁹

For arbeiderne på *Diakonhjemmet* gav den verdiorienterte ledelsesfilosofien en anledning til etisk refleksjon, skriver Skjørshammer og Aadland. Begrepet er bredt nok til å virke inkluderende, men samtidig smalt nok til at det gir arbeiderne retning og mening i

¹⁴⁹ Morten Skjørshammer Einar Aadland, "From God to Good? Faith-Based Organizations in the Secular Society," *Journal of Management, Spirituality & Religion* 9, no. 1 (2012). s. 96

arbeidshverdagen. Verdibegrepet fungerer således som en språklig brobygger for religiøse institusjoner i et sekulært samfunn, uten at man mister den moralske dimensjonen knyttet til sykehusets kristne bakgrunn, konkluderer artikkelen.¹⁵⁰

Verdibegrepet på Oslo Symposium og i kulturkrigen

For *Oslo Symposiums* talere er verdibegrepet likeledes samlende – og bestemt ut i fra dets sammenheng. Likevel forutsetter ikke å snakke om verdier at man eksplisitt støtter det religiøse grunnlaget *Oslo Symposiums* verdibegrep er fundert på. Det samme budskapet finner man i *Culture Warrior*. O'Reilly forutsetter ikke religiøs tilhørighet – han mener tvert i mot at kulturkrigen ikke kan vinnes av religiøse aktører alene. O'Reilly ønsker å mobilisere på tvers av religiøs tilhørighet. Slik han ser det, er imidlertid majoriteten av amerikanske borgere tilhengere av det judeokrisne verdigrunnlaget, uavhengig av om de er troende. I dette ligger også en nasjonalisme. Denne majoriteten mener at USA er *godt* land – i motsetning til andre, som han skriver, som ønsker å radikalt omstrukturere landet.¹⁵¹ Her *artikulerer* O'Reilly en undertrykkende elite som på tross av grasrotas ønsker, ønsker å endre på landets verdigrunnlag. Grunnen til at O'Reilly er i mot homofilt ekteskap er således ikke på religiøst grunnlag, det er fordi det er i mot majoritetens ønsker og vil endre landets tradisjoner. Den heteroseksuelle familien danner grunnlaget og fungerer stabiliserende i nasjonen. O'Reilly kritiserer derfor den katolske kirkens retorikk om homofilt ekteskap som «syndig». Slike spørsmål er best å overlate til Skaperen, skriver han.¹⁵² Det amerikanerne trenger, skriver han, er sterkt lederskap og en redegjørelse for hvilke verdier som er verdt å kjempe for og hvorfor, skriver O'Reilly – men det kan man ikke forvente av politikerne, eller av den katolske kirken, selv om den i følge O'Reilly selv har en førstehånds opplevelse av å miste maktgrunnlag på grunn av relativistisk, sekulær filosofi.¹⁵³

Både *Oslo Symposiums* talere og O'Reilly ser landets verdier som produkter av en judeokristen kulturarv. USAs grunnleggere var inspirerte av judeokristne prinsipper, i følge O'Reilly. De la grunnlaget for frihet og rettferdighet og de judeokristne prinsippene bidro til å holde kontrollen i det skjøre demokratiet som var i ferd med å bygges i USA.¹⁵⁴ Til sammenligning skriver Kent Andersen: «Kristne verdier har bygd vår sivilisasjon». Dette omfatter også utviklingen av ytringsfrihet og religionsfrihet som viktige demokratiske verdier.

¹⁵⁰ *ibid.* s. 99

¹⁵¹ O'Reilly, *Culture Warrior*. s. 169

¹⁵² *Ibid.*s. 179-180

¹⁵³ *Ibid.*s. 177

¹⁵⁴ *Ibid.*s. 200-201

Demokratiets første byggestein, skriver han, er friheten til å spre evangeliet til andre – «der nest kommer et demokratisk syn på verdien av et menneske», sier Andersen.¹⁵⁵ Det kristne menneskesynet er her viktig. I følge Bjuland har mennesket en «uendelig verdi»; menneskeverd.¹⁵⁶ Dette har vært formativt for andre verdier, som ytringsfrihet og religionsfrihet som er «bærebjelker i vårt demokrati», i følge Marie Ljones Brekke. Symposiets talere er gjennomgående opptatte av å ha en sterk bevissthet rundt de kristne verdiene som en del av sin arv. Brekkes åpningsreplikk lyder: «Kjære verdibevisste venner».¹⁵⁷ En inkluderende replikk overfor de som sitter i salen, men også polemiserende mot de som ikke sitter der. Den impliserer at den positive kvaliteten i å være verdibevisst, er forbeholdt dem som lytter.

Verdibegrepet slik det brukes på *Oslo Symposium*, kan ses i sammenheng med Jürgen Habermas og John Rawls begrep om *oversettelse*, som Habermas skriver om i *Religion in the public sphere*. *Oversettelse* forstås i denne sammenhengen som et forsøk på å finne en uttrykksform som er universell, uavhengig av religiøs kontekst. «Verdier» er en slik universell uttrykksform, som både politikere og religiøse kan omtale på tvers av bakgrunn. *Oversettelse* forstått på denne måten kan utvilsomt ses i sammenheng med religionens møte med det sekulære. I *Religion i Pressen* skriver forfatterne at Hanne Nabintu Herland i stedet for å snakke i religiøse termer som himmel og helvete snakker om verdioppløsning – hun *oversetter* religiøse begreper til et sekulært språk, skriver Døving og Kraft, som også gjør at hennes argumenter sjelden slår ut på «den sekulære vaktbikkjeradaren». Like fullt mener forfatterne at retorikken og estetikken til Nabintu Herland er fundamentalistisk.¹⁵⁸ Den bærer preg av ondskapsretorikk, som forklart over, uten at den direkte anvender religiøse argumenter eller begreper.

Knut Arild Hareides uttalelse om verdier er i den sammenheng interessant:

[D]et flerkulturelle Norge er flott, fargerikt og enestående bra. Men multikulturalismen, den er feil. Samfunnet må være bygget på noen verdier. Disse verdiene må vi løfte sammen. Derfor er å løfte de kristne verdiene i 2015 så utrolig viktig.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Andersen, "Vekkelsen - en hjørnestein i det europeiske demokratiet." s. 47-48

¹⁵⁶ Olaus Trygve Bjuland, "Ja Til Menneskeverdet," *ibid.* s. 66

¹⁵⁷ Marie Ljones Brekke, "Tros- Og Ytringsfrihet," *ibid.* s. 191

¹⁵⁸ Døving and Kraft, *Religion I Pressen*.s. 102-103

¹⁵⁹ Knut Arild Hareide, "Vi trenger de kristne verdiene," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s. 114

Hareides påstand impliserer at multikulturalisme er ensbetydende med et lite verdibevisst samfunn, eller relativisme – noe som vil være lite bærekraftig for samfunnet som helhet. Det Hareide imidlertid ikke gjør, er å forklare hvorfor det er de kristne verdiene i motsetning til det mer åpne «verdier», som må løftes. Her gjentas påstanden om at de er de kristne verdiene som har dannet grunnlaget for det norske demokrati og velferdsstat, slik vi kjenner det. Et viktig trekk ved denne måten å snakke om verdier er at de vil betegnes som et gode i seg selv. Dersom eksempelvis ytringsfrihet er en verdi man må «stå opp for» fordi den har egenverdi i kraft av sin kulturarv eller som tradisjonell verdi, begynner det å ligne sirkulær argumentasjon. Det gjør det også betimelig å stille spørsmålsteget ved om verdibegrepet virkelig er så nøytralt som det først later til å være. Habermas' poeng er at i *oversettelse* må politiske argumenter «telle» uavhengig av sin religiøse kontekst.¹⁶⁰ Dette vil innebære at påstanden ikke fungerer som premiss eller at man bygger argumentet på en forutsetning om at påstanden er sann, slik filosof Magne Reitan definerer sirkulær argumentasjon.¹⁶¹ På *Oslo Symposium* har verdibegrepet gitt innhold, ettersom de er definert som «våre». Således er det et *nodalpunkt* i diskursen på symposiet; det er noe samtlige talere kan samles rundt.

I følge Aadland og Skjørshammers forståelse av verdier, bestemmes begrepets innhold og mening av sin kontekst. Parallelt er det inkluderende, fordi det også, for en utenforstående, vil være åpent for tolkning – «alle» kan enes om utsagnet om at man skal være «verdibevisste». Et viktig poeng er derfor at de er «våre», at de tilhører en bestemt gruppe. Begrepet er altså viktig for å se sammenhengen mellom religion og politikk på *Oslo Symposium* og sentralt av forståelsen av deres verdikamp. *Oslo Symposiums* verdikamp et forsøk på å fikse verdier som *nodalpunkt* i det norske samfunnet generelt, som kristent. Å stå i en verdikamp, inkluderer en fordring om å videreføre sine verdier. Dette kan skje både gjennom vekking, høye fødselsrater og misjonering, mener talerne. I Houellebecqs *Underkastelse* er det «den befolkningsgruppen som sitter med den beste fødselsraten, og som lykkes med å videreføre sine verdier, vinner».¹⁶² Det samme temaet om å videreføre samfunnet, finnes hos Lill May Vestly: Vestly skriver: «Vi trenger i sannhet en knallhard verdikamp for ekteskap, kjønn og barn. Likhetsvang er vår mest destruktive samfunnskraft. Kjønnsnøytralitet fører ikke sivilisasjonen videre».¹⁶³

¹⁶⁰ Jürgen Habermas, "Religion in the Public Sphere," *European Journal of philosophy* 15, no. 1 (2006). s. 6

¹⁶¹ Reitan, *Argumentasjonsanalyse*. s. 162

¹⁶² Houellebecq, *Underkastelse*, 1.s. 73

¹⁶³ Lill May Vestly, "Adam og Eva i tidsklemma," in *Oslo Symposium* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s. 78

Verdier som mobiliserende begrep

På den ene siden betegner verdier, som forklart i kapittel 3.1, noe utvetydig økonomisk og materielt. På den andre siden noe vagere, men noe som kan betegnes som *vårt*, som noe *vi har* – og derfor noe som må forsvares. I likhet med O'Reilly, hevder talerne, samtidig som de kritiserer en majoritetskultur fremmet av en (eksklusiv) elite, å tale for folket. «Abortloven ble banket gjennom på stortinget» - uten grunnlag i befolkningen for øvrig, mener Svein Magne Pedersen.¹⁶⁴ Asle Toje spør: «var det ikke slik at en relativt liten gruppe mennesker, den type mennesker som får tilgang på spalteplass og sendetid i mediene, ble fort enige om hvor verden var på vei?». ¹⁶⁵ Talerne på *Oslo Symposium* mener medier, akademikere står for en verdidiskurs de ikke identifiserer seg med. På *Oslo Symposium* er derfor verdiene noe som må «løftes frem» av dem selv. Her vil jeg imidlertid påpeke at det er mer eller mindre utenkelig at noen norsk profilert politiker vil si seg uenig i at man skal verne om menneskeverd, religions- og ytringsfrihet, slik talerne på *Oslo Symposium* anmoder. Det tyder også på at forståelsen og tolkningen av disse begrepenes innhold, kan være svært sprikende, og styrker Aadland og Skjørshammers poeng om at dets innhold avhenger av konteksten.

5.2.2 Det kristne argumentet: Vår judeokristne kulturarv, vekkelse samt velferdsstatens og frihetsbegrepets opprinnelse

Oppropet om å verne om «vår judeokristne kulturarv» og «våre verdier» likner hverandre. Dette kapitlet vil fokusere på den uttalte kristne bakgrunnen for det som sies på *Oslo Symposium*. Ikke alle talerne bruker eksplisitt religiøst språk. Mens Thorbjørn Røe Isaksen i liten grad tok opp dette i det hele, understreket Siv Jensen at Fremskrittspartiet bygger på «Norges Grunnlov, norsk og vestlig tradisjon og kulturarv, med basis i det kristne livssynet og humanistiske verdier». ¹⁶⁶ Den kristne kulturarven mener mange av talerne, er opphavet til den norske velferdsstat, ytrings- og religionsfrihet. Ystebø skriver for eksempel at «[v]i sitter her i verdens rikeste land, som mottakere av en ufattelig strøm av velsignelser, fordi det var noen som brakte evangeliet til Norge og fordi vekkelsens ild har brent i norske bygder og byer før oss». Han skriver også at kristendommen er «den absolutte suksessoppskrift for ethvert samfunn». ¹⁶⁷ Mange peker på et direkte kausalforhold mellom kristendom og et demokratisk, humanistisk, likestilt Norge, som ivaretar individets friheter og rettigheter. Trine Overå

¹⁶⁴ Svein Magne Pedersen, "Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?," *ibid.* s. 99

¹⁶⁵ Asle Toje, "Europa I Krise," *ibid.*s. 218

¹⁶⁶ Jensen, "Vi står i en verdikamp." *ibid.* s. 150

¹⁶⁷ Bjarte Ystebø, "Forord," *ibid.* s. 7-9

Hansen forklarer (ved å ta i bruk en bibelsk analogi, Matteus 7:24) at nasjonens hus vil falle sammen om man bygger på sandgrunn: «Den eneste faste grunnen som holder er Kristus».¹⁶⁸ Kent Andersen trekker fram Jan Hus som ble brent på kjetterbål alt på 1400-tallet for sin tro; kampen for religionsfriheten, ble ikke først kjempet under den franske revolusjonen, men med vekkelsesbevegelsen, hevder han.¹⁶⁹ Her mener talerne at rettsstat og menneskerettigheter stammer fra et vestlig, og dermed kristent, verdigrunnlag. Dette har sammenheng med menneskesynet, mener Hareide:

Noe av det mest revolusjonerende med kristendommens inntog i Norge for 1000 år siden, var at det skjedde et paradigme-skifte i synet på verdien av menneskelig liv. En helt konkret konsekvens var at det ble forbudt ved lov å kvitte seg med et sårbart barn i skogen for å dø. Det var i mot kristen etikk å kvitte seg med et sårbart barn, bare fordi det var uønsket eller hadde en sykdom. Denne respekten for menneskeliv har vært det viktigste fundamentet for vårt samfunn.¹⁷⁰

Det uttalt kristne menneskesynet er et viktig argument mot abort (se kapittel 5.2.3) – og muligens også her hos Hareide, selv om det i så tilfelle er mer implisitt forklart. Svein Magne Pedersen er i motsetning mer eksplisitt, og anvender mange bibelreferanser for å underbygge sitt syn: «Gud hater 'hender som utøser uskyldig blod' (Ord: 6:17). Fra Guds ståsted, har Norge blodskyld på sine hender».¹⁷¹

«Snikavkristning» og velferdsstaten

En trussel mot den kristne kulturarven omtaler Jan Hanvold som mener norske politikere bedriver «snikavkristning» (- en omskriving av «snikislamisering», se kapittel 3.4.).¹⁷² I mars 2015, samtidig som symposiet, pågikk en større debatt om søndagsåpne butikker, noe KrF gikk i mot av hensyn til den kristne helligdagen. Dette var et poeng i både Hareide og Hanvolds tale, og i følge Hanvold et uttrykk for «snikavkristningen». Noen av talerne mener også at det er svært problematisk at kristendommen er i ferd med å bli privatisert fullstendig, og frykter at dersom ingen står opp for «våre verdier» vil grensene for rett og galt forskyves helt.¹⁷³ Varaordfører i Kristiansand Jørgen Kristiansen skriver at «landet vårt [trenger] typer som Hans Nielsen Hauge. Mennesker som setter nestekjærighet og gründerskap på agendaen. Mennesker som kan sikre sosiale og familiære samfunnsstrukturer og i tillegg å fremelske

¹⁶⁸ Trine Overå Hansen, "Våre verdier trues," *ibid.* s. 275

¹⁶⁹ Kent Andersen, "Vekkelsen - en hjørnestein i det europeiske demokratiet," *ibid.* s. 48-49

¹⁷⁰ Knut Arild Hareide, "Vi trenger de kristne verdiene," *ibid.* s. 118

¹⁷¹ Svein Magne Pedersen, "Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?," *ibid.* s.102

¹⁷² Hanvold, "Har Gud overlatt Norge til seg selv?," *ibid.* s. 235

¹⁷³ Moltu, "Innflytelse med integritet," *ibid.* s. 206

innovasjon, gründerskap og nye bedrifter».¹⁷⁴ Kristiansen mener at politikken som har blitt ført på familieområdet har ført til en individualisering av samfunnet og tap av nødvendige sosiale sikkerhetsnett. Andersen kritiserer også velferdsstatens politikk: «naving», skriver han, «er korrupsjon», et poeng Jan Hanvold slutter seg til.¹⁷⁵

Mange av talerne ser på den norske velferdsstaten som et produkt av vekkelse. Dette er både en interessant likhet og forskjell mellom O'Reilly og *Oslo Symposium* – begge ser på egen samfunnsmodell som et positivt produkt av judeokristne verdier, på tross av de store forskjellene som fins mellom disse samfunnsmodellene. Like fullt er begge kritiske til en inngripende stat. Velferdsstaten forstås som en stat som i «betydelig grad garanterer samfunnets medlemmer hjelp». Denne betegnes ofte som en sosialdemokratisk modell.¹⁷⁶ Kristiansen mener imidlertid at det sosialdemokratiske samfunnet har bidratt til en «nedbygging av storfamilien og kjernefamilien», som svekker det sosiale sikkerhetsnettet. Kristiansen er bekymret for «den nye generasjonen hvor ordet 'nave' er blitt et begrep».¹⁷⁷ Dette kan ses i sammenheng med Hanvolds påstand om økende «kravmentalitet» i samfunnet som en motsetning til den haugianske innovasjonsånden. Flere blant talere mener at velferdsstaten fører til en sterkere individualisme i samfunnet fordi det etter en slik modell står mer uavhengig av familiebakgrunn. I den amerikanske kulturkrigen er staten noe mer utvetydig negativt. O'Reilly mener for eksempel at «the entitlement state» vil føre til en dramatisk svekkelse av staten – den kunne aldri ha bekjempet Hitlers Nazityskland, skriver han.¹⁷⁸ O'Reilly antyder flere ganger at S-P-agendaen er et forsøk på sosial manipulering (social engineering) der man påtvinger bestemte holdninger.¹⁷⁹

I *Underkastelse* mener den nyvalgte presidenten Mohammed Ben Abbas at samfunnet motsetter seg de sekulære skolene, derfor er islamske skoler og undervisning av første prioritet for *le Fraternité Musulmane* dersom de skal vinne «verdikampen».¹⁸⁰ Dette er en utbredt oppfatning om muslimer innen Eurabia-konspirasjonen, og har en interessant parallell på *Oslo Symposium* i det det gjennomgående negative synet på en inngripende stat kommer særlig til uttrykk i synet på foreldrerett og skoleundervisning. «Hva gjør vi når skolen og barnehagens undervisning og verdipåvirkning frontkolliderer med foreldrenes verdier og

¹⁷⁴ Jørgen H. Kristiansen, "De som faller utenfor," *ibid.* s.43

¹⁷⁵ Kent Andersen, "Vekkelsen - en hjørnestein i det europeiske demokratiet," *ibid.* s. 52

¹⁷⁶ Ole T. Berg and Johan Christensen, "Velferdsstat," in *Store norske leksikon* (2015).

¹⁷⁷ Kristiansen, "De som faller utenfor." s. 42-43

¹⁷⁸ O'Reilly, *Culture Warrior*. s. 116

¹⁷⁹ *Ibid.* s. 193

¹⁸⁰ Houellebecq, *Underkastelse*, 1. s. 73

overbevisning», spør Øivind Benestad.¹⁸¹ Spørsmålet om religion og skoleundervisning har også vært en politisk drakamp i Norge. Skal religionsfaget hetet Kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE) – eller skal K'en droppes til fordel for lik undervisning i alle verdensreligionene? Overå Hansen skriver: «særlig barn på de lavere trinn klarer ikke å relativisere og skille mellom hva andre tror, og hva deres tro er og hva som er løgn og hva som er sannhet».¹⁸² Særlig seksualopplysning er i den amerikanske kulturkrigen et potent tema, der O'Reilly kritiserer myndighetenes autoritet til å overstyre foreldrenes rett til å oppdra barna i tråd med familiens egn overbevisning. *S-Pene* ønsker å indoktrinere barna, skriver O'Reilly videre.¹⁸³ Nabintu Herland mener at velferdsstaten dyrker en individualisme, der «mennesket frigjøres fra ansvar i fellesskapet» og slik «tar knekken på solidariteten».

For samfunnet reflekterer ikke de samme verdier i dag som den gjorde da Europa først ble et verdensledende sivilisasjon. Da stod den protestantiske etikken, arbeidsviljen, selvdisiplinen, og gudsfrykten i spissen for en utvikling av det markedskapitalistiske system.¹⁸⁴

Eirik Selle bekrefter samme ståsted, og går enda lenger i sin kritikk av venstresidens politikk: «Er det en ting sosialistene har lært oss, så er det at skatte- og avgiftssystemet, den økonomiske politikken, er til for å prege borgernes atferd».¹⁸⁵ Dette poenget, om statens rolle i hvordan samfunnets innbyggere tenker og oppfører seg, er også viktig i *Culture Warrior*, der et eget kapittel er viet «slaget om barna». O'Reilly skriver at ett ledd i S-Penes strategi for å vinne kulturkrigen, er å separere barna fra foreldrene sine. Ønsker du å endre et land, begynner du med barna og verdiene, skriver han. Her mener han at S-Pene er inspirerte av tidligere totalitære regimers strategier, som Nazityskland og Maos Kina.¹⁸⁶

Dei som på sosialistisk hald og i andre ideologiar svekker foreldre retten, burde ta seg tid til å studera dokument frå den andre verds krigen. Nazidepartementet sende ut eit skriv 17. februar 1942 som sa: 'Staten har den høyeste makt over hver enkelt borger'. Fedrane bak Kyrkjias Grunn svarta med myndig røst: 'Kirken har ikke noe med å være herre over staten i timelige ting. Dette vil være brudd på Guds ordninger'.¹⁸⁷

Dette er et utdrag fra Karl Johan Harallåkers tale. Her synliggjøres en sterk kritikk av de som er pro-abort og det talerne mener å være norske venstresidens tendens til å overstyre den

¹⁸¹ Benestad, "Kjønnskamp, kulturkamp og kristentro." s.85

¹⁸² Trine Overå Hansen, "Våre verdier trues," *ibid.*s. 277

¹⁸³ O'Reilly, *Culture Warrior*.s. 127

¹⁸⁴ Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring." s. 19

¹⁸⁵ Selle, "Tid for å bryte tausheten." S. 287

¹⁸⁶ O'Reilly, *Culture Warrior*.s. 123

¹⁸⁷ Karl Johan Hallaråker, "Gud har en plan for ditt liv," *ibid.* s. 31

enkelte families autonomi. «[Privacy] is a traditional value», skriver O'Reilly.¹⁸⁸ Dette er et poeng det er verd å dvele ved et øyeblikk. I dette avsnittet påpeker han at homofile bør ha rett til å praktisere den samlivsformen de ønsker, men ser ingen grunn til å endre ekteskapsloven av den grunn. Det er ikke opp til mennesket å avgjøre synd, mener han. Dette utsagnet er ambivalent, da O'Reilly parallelt er mer kritisk til om barns skal ha rett til privatliv fra foreldrene sine. O'Reilly mener at familien skal ha rett til å overstyre barnet i enkelte saker, som i abort – han er kritisk til at ungdommer skal kunne få innvilget abort uten familiens samtykke. O'Reilly kritiserer også bevegelser som ønsker å gi barn rett til privatliv – viktigst er foreldres rett til å være foreldre. Videre har O'Reilly også sterke synspunkt på individets rett til å ta andre valg i strid med det som betegnes som «familieverdier» - som abort generelt. Både avgjørelsen om å gifte seg, eller om å ta abort – eller å hindres fra det, faller under det Inglehart og Norris kaller *self expression values*. Retten til privatliv er altså en påstand med modifikasjoner. Kristnepolitiske bevegelser har da også vært spesielt uttalt i saker som angår den private sfæren – som seksualmoraliske -og politiske spørsmål siden begynnelsen av 1900-tallet.¹⁸⁹ Dette har sammenheng med autoritetsforståelse.

Det fins altså en felles mistenksomhet mot myndighetene i *Culture Warrior* og på *Oslo Symposium*, men viktige forskjeller i synet på staten generelt. Dette bunner i ulike tilnærminger til frihetsbegrepet, der synet på individets rett til å gjøre som det ønsker, er ambivalent. På den ene siden er denne retten absolutt – særlig når det kommer til retten til å si det man ønsker, ytringsfriheten. Venstresidens frihet består imidlertid i følge Nabintu Herland å si «ja til det politisk korrekte» og en individualistisk frihet som også innebærer en revolt «mot rollen som barneføderske, husmor og elskerinne i parforholdet».¹⁹⁰ Her ser man en sammenheng mellom familiens autoritet og absolutt sannhet: En utglidning av familiens autoritet til fordel for velferdsstatens forståelse av det gode, fører i følge dette resonnementet til moralsk relativisme.

Karismatiske elementer

Vekkelse er et viktig poeng for mange av talerne: «Et samfunn skapes ikke først og fremst gjennom lover og regler. Det skapes gjennom forvandlede individer», sier Andersen. Dette er et gjennomgående poeng i talene. Andersen understreker at samfunnet må bygge på moral – også i de individuelle liv. «Det er innenfor privatlivets vegger som også demokratiet bygges.

¹⁸⁸ O'Reilly, *Culture Warrior*.s. 179

¹⁸⁹ Stensvold, *History of Pregnancy*. s. 124

¹⁹⁰ Herland, "Europeisk Kultur I Dramatisk Endring." s.19-20

Vi må våge å tale sant om moral, mye mer enn vi gjør».¹⁹¹ Dette bør ses i sammenheng med den evangelikalske kristendommens syn på moral forklart i kapittel 3.2. I denne vekkelsen finnes også eskatologiske elementer – læren om de siste tider. Hanvold sier: «Guds menighet sover som om vi skulle ha 100-200 år igjen. Men hør her! Jesus kommer snart igjen, og det er det budskapet som må runge gjennom Guds menighet».¹⁹² Denne anklagelsen om at kulturen er korrupt, og om at samfunnet må «vekkes» for Jesu gjenkomst har gjenklang i den karismatiske kristendommens eskatologi. Anita Apelthun Sæle sier at «Han er verdens lys. Og snart står han på Oljeberget».¹⁹³ Her kan mer spesifikt, pinsebevegelsen dras inn, som er blant de største trostradisjonene i Norge, skriver Helje Kringlebotn Sødal, førsteamanuensis i religion.¹⁹⁴ Her er tegnene på en nært forestående dommedag jødernes tilbakekomst til Israel; at evangeliet skal ha nådd alle verdens hjørner; global åndsutgytelse, økende krig og katastrofer og opprettelsen av menigheter etter mønster fra urkristendommen, noe pinsemenighetene selv ser seg for å være.¹⁹⁵ Sødal skriver at pinsevennene snakker om å «gjøre erobringer for Gud, om åndelig krigføring mot destruktive krefter og man lanserer korstog».¹⁹⁶ Likevel må det presiseres at det ikke forutsettes i oppgaven at alle talerne er pinsevenner; ei heller at de er kristne – kun at diskursen inneholder elementer av dette. Jan Hanvold og Eric Metaxas er de på *Oslo Symposium* som best legemliggjør budet om vekkelse. Hanvold åpner sitt innlegg med bønn:

Hyggelig å se dere alle sammen! Skal vi stå opp og bare prise Jesus (...) løft hendene i være og si: Jesus jeg elsker deg! Takk for at du fyller dette huset med din herlighet! Vi gir deg all ære Jesus Kristus! Du er Herre! Amen.¹⁹⁷

Metaxas sier at hans egen tilstedeværelse på *Oslo Symposium* er et tegn på guddommelig vilje og at han bærer på et profetisk budskap – selv forteller han at han knapt visste hva *Oslo Symposium* var før han ankom (se kapittel 5.2.5.).

I de foregående to kapitlene er det redegjort for viktige deler av talernes grunnposisjon. De forteller noe viktig om verdensoppbygningen på *Oslo Symposium*. Det finnes en ekvivalenskjede mellom (*judeo*)kristen og våre verdier, som igjen knytter seg til *religionsfrihet, ytringsfrihet og demokrati*. Det er det kristne grunnsynet på mennesket som

¹⁹¹ Kent Andersen, " Vekkelsen - en hjørnestein i det europeiske demokratiet ," ibid. s. 52

¹⁹² Hanvold, " Har Gud overlatt Norge til seg selv?." ibid. s. 237

¹⁹³ Sæle, "Har Vi Mot Og Styrke?." s. 229

¹⁹⁴ Helje Kringlebotn Sødal, ed. *Det Kristne Norge* (Norge: Høyskoleforlaget, 2002). s. 257

¹⁹⁵ Hanvold, " Har Gud overlatt Norge til seg selv?."ibid. s. 272

¹⁹⁶ Sødal, *Det Kristne Norge*. s. 284

¹⁹⁷ Hanvold, " Har Gud overlatt Norge til seg selv?."s. 235

fyller disse begrepene med innhold – demokratiet legitimeres av menneskets uendelige verdi, som skapt av Gud, og som derfor også må ha rett til å ytre seg selv og sin religion fritt. Derfor er kristendom også et *nodalpunkt* i diskursen. I det videre vil jeg undersøke synet på menneskelivet mer spesifikt. Dette er også beslektet med synet på staten.

5.2.3 Menneskeverdet: Dødshjelp, livshjelp, menneskerettigheter og abort

I Paulus' brev til galaterne står det: «Alle dere som er døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Her er det ikke jøde eller greker, slave eller fri, mann og kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus».¹⁹⁸ Ingen av talerne på *Oslo Symposium* referer til dette eksplisitt, men det har vært viktig i utviklingen av tanken om menneskelig likhet (foran Gud) i kristendommen, eller forståelsen av det kristne *menneskeverdet*, som er særlig mye brukt blant talerne. Det Karl Johan Hallaråker formulerer her viktige poenger for dette kapitlet: «Det judeo-kristne menneskesynet skil seg i fra alle ismers graderte menneskesyn. Menneskeverdet fortel at alle har likeverd - frå dei er avla i mors liv til ein naturlig død».¹⁹⁹ For det første sies her at det judeokristne menneskesynet er unikt fra andre religioner. For det andre at mennesker er like mye verdt (ikke gradert): og at menneskelige forskjeller skal feires fremfor å forsøke å korrigere det i «jakten på det perfekte liv».²⁰⁰ For det tredje at menneskets liv skal ha et *naturlig* forløp – i motsetning til menneskelig inngripen. Dette kan for øvrig spille opp mot en dikotomi mellom det naturlige (her forstått som: guddommelig intenderte) og kultur (det menneskeskapte). Hva vil dette innebære?

Menneskeverd, i likhet med «judeokristen kulturarv», knytter til seg *kjeder* av andre *betegnere*. Her er menneskeverd et argument mot både abort og eutanasi. Fordi spesielt abort er så mye nevnt også i sammenheng med feminisme og kvinnebevegelsen, som vil bli nærmere diskutert i neste avsnitt, er det sortert ut som et eget punkt for analysens skyld – fordi det også knytter til seg flere betegnere: «Vi tok bort menneskeverdet. Det glapp med abortloven og løggen om kjønnsnøytralitet. Kjønnsidentitet og seksualitet er det mest grunnleggende i mennesket»²⁰¹ Her fins altså mange tråder å spinne videre på. Kjønn vil behandles videre i det neste kapitlet.

¹⁹⁸ Gal 3:27-28

¹⁹⁹ Hallaråker, " Gud har en plan for ditt liv." s. 29

²⁰⁰ Olaus Trygve Bjuland, "Ja til menneskeverdet," ibid. s. 66

²⁰¹ Vestly, " Adam og Eva i tidsklemma." ibid. s. 77

Galaterbrevet er ofte brukt for å understøtte forholdet mellom eksempelvis kristendom og menneskerettigheter.²⁰² I følge Apelthun Sæle er menneskerettighetene noe den «judeo-kristne arv» «gav oss».²⁰³ Dersom mennesket står likt overfor Gud, finnes det dermed ikke noe motsetningsforhold i det at alle mennesker skal ha like rettigheter i samfunnet ellers, noe som jo er en viktig forutsetning for demokratisk styresett. Menneskerettighetene er da også ved flere anledninger blitt anklaget for å ha blitt skrevet i en vestlig, kristen kontekst av blant andre muslimske aktører.²⁰⁴ Som Anne Stensvold skriver, finnes like fullt en relativt bred enighet innen de monoteistiske religionene om at alle mennesker skal anses som autonome individer med tilgang på visse rettigheter. Stridens eple innen kristendommen ligger i hvorvidt man aksepterer at mennesket ikke står som underordnet og som skapt av Gud. I menneskerettighetene § 1 står det nemlig at alle mennesker er født med like rettigheter – og bekrefter dermed indirekte en idé om at et menneske blir til ved *fødsel* – en oppfatning svært mange religiøse vil være dypt uenige i.²⁰⁵ Allerede i mors mage kan man i følge talerne snakke om menneskelig liv, som fortjener rettsvern som andre mennesker. Dagens abortlov, hevder Hallaråker, rammer et sårbart, «verjelaust» menneske; det står «uten rettsvern», sier Skjeggstad Thoresen.²⁰⁶ Den samme posisjonen finner man hos mange andre av talerne: «me seie ja til livet», skriver Bjuland.²⁰⁷

På *Oslo Symposium* står således oppfatningen om at (menneskelig) liv oppstår alt ved unnfangelse sterkt. Ettersom mennesket er skapt av Gud, har det i følge flere av talerne en «uendelig verdi» som mennesket ikke kan sette seg til doms over. Flere av skisserer spesielt det man polemisk kan betegne som «sorteringssamfunnet» eller det Bjuland beskriver som jakten på «det perfekte liv».²⁰⁸ Problemstillinger rundt sorteringssamfunnet har utviklet seg i takt med bioteknologisk utvikling, som muligheten til å ta prenatale tester for å undersøke eventuell abnormal utvikling hos fosteret, i tillegg til abort og eutanasi. I forbindelse med sorteringssamfunnet er særlig Downs syndrom mye nevnt, der *Dagsavisen* i 2012 kunne rapportere om rekordlavt antall fødte barn med Downs syndrom.²⁰⁹ Professor i etikk og

²⁰² Se blant annet Røde Kors sin forklaring om menneskeverd i menneskerettighetene, der argumentasjonen er påfallende lik dette sitatet: <https://www.rodekors.no/vart-arbeid/folkerett/nkr/kap-1-menneskeverd/>

²⁰³ Sæle, "Har vi mot og styrke?." s. 223

²⁰⁴ Stensvold, *History of Pregnancy*. s. 138

²⁰⁵ Ibid. s. 138

²⁰⁶ Hallaråker, "Gud har en plan for ditt liv." s. 29; Liv Skjeggstad Thoresen, "Sammen for menneskeverdet," ibid. s.91

²⁰⁷ Olaus Trygve Bjuland, "Ja til menneskeverdet t," ibid. 68

²⁰⁸ Ibid. s.66

²⁰⁹ Hannah Gitmark, "Rekordlave Tall for Downs Syndrom," *Dagsavisen*, 3.3.2014 2014.

religionsfilosofi Svein Aage Christoffersen skriver i *Handling og Dømmekraft* at Stortinget har nedlagt forbud mot å tilkjenne kjønnskjønnet for foreldrene før 12. uke, med unntak av alvorlig kjønnsbunden sykdom (til tross for dette mener for øvrig Svein Magne Pedersen likevel at «feil kjønnskjønnet» er blant beveggrunnene for avgjørelsen om å ta abort blant kvinner i dag).²¹⁰ Dermed kan man se at det finnes lav toleranse for «sortering» på visse premisser i Norge, som kjønnskjønnet, mens på andre, som sykdom, er fostervannsprøver ansett som et gode i norsk offentlighet. Innen *det nye kristne høyres* retorikk i USA er abort også assosiert med Nazitysklands eugenikk.²¹¹ Nabintu Herland skriver at «...de siste tiårene har vi praktisert en abortlov som har ført til at om lag 600 000 nordmenn IKKE (sic) ble født. I England er det snakk om Holocaust-tall på millioner».²¹² Debatten på feltet om hvilke liv som bør vegres, preges av skråplansargumentasjon, skriver Christoffersen. Det finnes en utbredt oppfatning om at dersom det åpnes for at det finnes visse tilfeller der menneskelivet ikke anses som det høyeste målet, vil menneskeverdet i sum også reduseres. Man frykter for eksempel en utglidning fra frivillig til ufrivillig eutanasi.²¹³ Bjuland sier i samsvar med dette: «Me har svikta som samfunn, om død er den einaste løysninga på smerte og lidelsar. Det samfunnet er defensivt og tar ikkje menneskeverdet på alvor».²¹⁴

Ettersom mennesket er en del av Guds skaperverk, som Hallaråker sier, ligger det ikke i menneskets mandat å bestemme over andres menneskeliv. Da «fratar man Gud Hans ypperste skapning» i følge Pedersen.²¹⁵ Dette understøttes indirekte i det videre av Jan Hanvold: «det bygges kulturhus til en milliard kroner, mens våre kirker står og forfaller som et vitnesbyrd på at Norge dyrker skapningen framfor Skaperen».²¹⁶ Dette bunner i tanken om menneskets «uendelige verdi», som skapt i av Gud, i Hans bilde, som Olaus Bjuland understreker her: «[M]enneskeverd det er eit mektig ord. Det er ikkje tatt fra lause lufta. Det kommer i frå den mektigaste kilden vi har, nemlig Bibelen».²¹⁷ Menneskets verdi kan altså ikke graderes fordi det er guddommelig intendert, i følge talerne.

²¹⁰ Svein Aage Christoffersen, *Handling og dømmekraft* 2. opplag ed. (Norge: TANO, 2007). s. 25 ; Pedersen, "Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?" s. 105

²¹¹ Stensvold, *History of Pregnancy*. s. 133

²¹² Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring." s. 23

²¹³ Christoffersen, *Handling Og Dømmekraft* s. 169

²¹⁴ Bjuland, " Ja til menneskeverdet." *ibid.* s. 65

²¹⁵ Svein Magne Pedersen, " Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?," *ibid.* s. 102

²¹⁶ Hanvold, " Har Gud overlatt Norge til seg selv?." *ibid.* s. 236

²¹⁷ Bjuland, " Ja til menneskeverdet." *ibid.* s. 65

Abortkampens språk

I abortdebatten, eller abortkampen, som den også benevnes som, er retorikk og begreper viktig og noen ganger svært tilspisset. Amerikanske abortmotstandere kaller seg ofte for *pro-life activists*. Parallelt kaller amerikanske aktivister i kampen for selvbestemt abort for *pro-choice activists* og betoner på denne måten kvinnens rett til å velge og bestemme over egen kropp. Eksempelvis skiftet *American Birth Control League* (stiftet i 1923) navn til det mer familieorienterte *Planned Parenthood Federation of America* i 1942.²¹⁸ Det er utfordrende å diskutere graviditet som Stensvold karakteriserer som en prosess der det er i ferd med å bli til liv. Det kan være en ambivalent tilstand, og måten den diskuteres, betinges som regel av hvorvidt den er ønsket.²¹⁹ På *Oslo Symposium* finnes ikke rom for slik ambivalens, her fremstilles fosteret utvetydig som en person: «Mamma la meg få leve hver så snill!! Hører du ropene? De tause skrikene trenger min og din stemme», avslutter Pedersen sin tale. Overå Hansen karakteriserer norsk abortlov som «å drepe barn med loven i hånd».²²⁰ På motsatt side fremstilles graviditeten som en celle, et livløst foster.²²¹ Ambivalensen som preger graviditeten gjør at det til enhver tid enten helliggjøres fullstendig eller forskyves ut av samfunnet, skriver Stensvold. Simone Beauvoir skriver at den gravide kvinnen «legemliggjør arten, hun er løfte om liv og evighet, omgivelsene respekterer henne, selv hennes luner blir hellige...».²²² Jomfru Maria er i så måte arketyper på den «rene» graviteten. Den som i motsetning tar abort, fremstilles ofte som uansvarlige kvinner, og i følge Nabintu Herland som uttrykk for en «barnehatende kultur».²²³

I Norge ble loven om selvbestemt abort ble vedtatt i 1978. Her ble forslaget møtt med reaksjoner fra det kristne miljøet. Prest og aktivist Børre Knudsen og Ludvig Nessa førte en kampanje mot lovforslaget med sterke virkemidler, blant annet med blodige barnedukker. De ble imidlertid møtt med motreaksjoner fra det norske kirkemiljøet og Knudsen gikk til slutt av som prest i 1983. På *Oslo Symposium* refereres hans antiabortkampanjer til av flere. Hanvold skriver at om prestestanden hadde stått med Knudsen og Nessa, ville abortloven aldri ha blitt vedtatt.²²⁴ Måten abort omtales på *Oslo Symposium* er sprikende. De mest outrerte påstandene, som kan minne om den retorikken man fant hos Knudsen og Nessa, finner man

²¹⁸ Stensvold, *History of Pregnancy*. s. 128

²¹⁹ Ibid. s. 10

²²⁰ Trine Overå Hansen, "Våre verdier trues s," *ibid.* s. 277

²²¹ Pedersen, "Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?." s. 109

²²² Ibid.s. 595

²²³ Hanne Nabintu Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring," *ibid.* s.23

²²⁴ Hanvold, "Har Gud overlatt Norge til seg selv?." s. 237

hos Svein Magne Pedersen, som omtaler abort som «justismord» på grunn av barnets manglende mulighet til å uttale seg; som «folkemord» og som «verdenskrig på sykehusene».²²⁵ Liv Skjeggstad Thoresen, referer til Bibel, men snakker om juridisk rettsvern for det ufødte barnet med religiøse metaforer; «Miraklet skjer lenge før det lille mennesket ser dagens lys».²²⁶ Andre diskuterer abort mer indirekte som et brudd på menneskeverdets verdi, som i følge Bjuland er uendelig, «fra start til slutt» - innforstått som fra og med unnfangelsen.²²⁷ Vestly mener abortloven har ført til en utglidning i synet på menneskeverdet.

Dogmet om fruktbarhet og reproduksjon i katolsk og protestantisk kristendom

Kirkefaderen Augustin mente at Gud gav mennesket kjønnsorganene for at mennesket skulle videreføre menneskeheten. Han så på «the sexual insitnct as a holy thing implanted of God».²²⁸ Seksuelle handlinger skulle derfor inngås med intensjon om forplantning. Augustin understreket at seksuell nytelse aldri skulle være et mål i seg selv, men anses som et middel for å oppfylle Guds bud om å befolke jorden. Dette forklarer den katolske avvisningen av all bruk av prevensjonsmidler og abort som syndig – i følge Augustin var avholdenhet den beste form for prevensjon. Pius XI i 1930 mente han at det å føde barn er en naturlig plikt for kvinnen og at hennes ønsker aldri kunne gå på bekostning av det uskyldige livet.²²⁹

På *The Lambeth Conference* i 1930, entes imidlertid en samling anglikanske prester om at andre prevensjonsmetoder også kunne tillates i ekteskapet:

...where there is such a clearly felt moral obligation to limit or avoid parenthood, and where there is a morally sound reason for avoiding complete abstinence, the Conference agrees that other methods may be used, provided that this is done in the light of the same Christian principles The Conference records its strong condemnation of the use of any methods of contraception control from motives of selfishness, luxury or mere convenience.²³⁰

Her anerkjente man at sex som en meningsfylt og kjærlig handling (vel å merke innenfor ekteskapet) mellom mann og kone. Merk at protestantenes aksept av prevensjonsmetoder innen ekteskapet *ikke* er overførbart til abortdiskusjonen. Protestantiske menigheter har ikke felles økumenikk, og dermed et varierende syn på abort. Legalisering og innføring av

²²⁵ Pedersen, " Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?" s. 103-107

²²⁶ Thoresen, "Sammen for menneskeverdet." ibid. s.92

²²⁷ Olaus Trygve Bjuland, " Ja til menneskeverdet," ibid. s. 66

²²⁸ Stensvold, *History of Pregnancy.* s. 129

²²⁹ Ibid. s.130

²³⁰ Ibid.s. 129

selvbestemt abort ble i første omgang, på 70-tallet, møtt med aksept blant de fleste protestantiske menigheter. Dette endret seg i takt med sekulariseringen av samfunnet, der flere konservative protestantiske menigheter på 80-tallet begynte å anse abort som et symbol på samfunnsendringer som gikk på akkord med kristendommens og religionens plass i offentligheten.²³¹ I denne tiden ble tanken om at mennesket ble til allerede ved unnfangelse særlig mer utbredt også utenfor katolske kretser, og amerikanske Southern Baptist Convention beskrev i 1984 legalisering av abort i USA som en «nasjonalsynd».²³² Denne kirken tok i 2003 også avstand fra tidligere resolusjoner der man hadde konkludert med aksept for såkalt terapeutisk abort, i tilfeller av graviditet som konsekvens av incest, voldtekt e.l. Nå anså kirken all abort ansett som stridende mot Guds vilje, som noe som fortjente guddommelig fordømmelse.²³³

I sum munner denne diskusjonen i et spørsmål om når menneskelig liv blir til; den katolske kirken har siden 1917 har hatt et gjennomgående kategorisk standpunkt som forbyr abort. Dette synet er preget av historisk forståelse om at livets begynnelse ligger allerede i mannens sperma, og dermed skal all den ikke «spille på jorden».²³⁴ I alle tilfeller er intensjonen i handlingen viktig.

Prokreasjon og vekkelse som religiøst og politisk bud på Oslo Symposium

Den norske lave fødselsraten forklares på Oslo Symposium av flere faktorer. Aborttallene er én – retten til fri abort er i så måte «en forbannelse for vårt land»: «vi kan takke abortloven for en svekket befolkningsvekst» - «vi har en reell mulighet til å utrydde oss selv», hevder Pedersen.²³⁵ «Hvilken kultur hater sine egne avkom med et så intenst hat? Og hvilken fremtid har vi i Europa uten etterkommere,» spør Nabintu Herland. Den (manglende) norske befolkningsveksten beskrives av Apelthun Sæle som «en demografisk vinter» som «kan knuse den europeiske velferden».²³⁶ Asle Toje ber publikum: «ennå kan ikke menn få barn, så derfor må dere jenter få to barn». De lave fødselsraten i Norge er et tydelig uttrykk for kulturpessimisme, mener han.²³⁷ Nabintu Herland stemmer i hans kritikk av et svakt Europa, der de begge ser dette i motsetning til muslimes innvandring. Nabintu Herland forteller at «muslimer innvandret med troens fane høyt hevet og krevet respekt for sin tro» og kommer

²³¹ Ibid. s. 154

²³² Ibid.s. 155

²³³ Ibid.s. 155

²³⁴ 1. mosebok 38:9

²³⁵ Pedersen, " Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?." s. 109

²³⁶ Anita Apelthun Sæle, " Har vi mot og styrke?," ibid. s. 223

²³⁷ Asle Toje, "Europa I Krise," ibid. s. 214

fra «barneelskende kulturer, mange har 6-8 barn».²³⁸ Dette uttrykker at aborttall og verdier har sammenheng med problemstillinger som også strekker seg utover spørsmål om moral, og at det ses en direkte sammenheng med innvandring. «Provosert abort svekker befolkningsveksten, slik at vi må få innvandrere til å hjelpe til med å bygge opp landet», skriver Pedersen.²³⁹ Sitatet illustrer at det både fins en moralsk og en funksjonell begrunnelse for hans abortmotstand. For det første samfunnets evne til å reprodusere seg selv. «Når kvinnen blir mor, tar hun på en måte plassen til hun som har født henne», skriver Simone de Beauvoir.²⁴⁰ Ønsket om å videreføre sin art og familie, står sterkt hos mennesker overalt. Dette påpekes av både forskere på evolusjonsteori og innen kristendommen (og annen religion). Dette kan ses i sammenheng med *Underkastelses* poeng om å videreføre verdier: Graviditeten har direkte sammenheng med nasjonen fordi det påvirker fødselsratene. Dette gir i så måte begrepet om «nasjonalsynd» større implikasjoner. Vestly har et sammenfallende poeng: «Gud er par-psykolog i stjerneklasse, så Han plasserte klokkelig ekteskapet deres inn som et ledd i en kjede av slekter som kommer og går fra Eva til evighet. De var dermed aldri alene og kunne styrke seg selv og hedre sin mor og far ved å bygge på forfedrenes grunn og gi arvegullet videre til sine elskede barn».²⁴¹

Det hersker imidlertid også optimisme på dette feltet. Globalt blir nemlig de kristne flere. I hovedsak er det ateistene som er «utrydningstruet», forteller Finn Sæle. På nettstedet *Billionsouls*, forklarer han, tiker tallene inn på den stadig økende globale kristne bevegelsen. «Kristenfolket er vinnerne», proklamerer han til applaus.²⁴² Dette ble berørt innledningsvis – den evangelikalske bevegelsen er den raskest voksende i verden – i et globalt perspektiv. Dette forklarer med den kristne vekkelsesbevegelsen. Vekkelse setter «menneskers hjerter i brann» og gjør dem til «forvandlingsagenter».²⁴³ Kritikken er altså rettet mot Europa, som både mangler vekkelse og fødselstall, mens Kinas fremgang i motsetning, forklares med vekkelse; Europas nedgang forklares med vekkelsens fravær: «vekkelse er en forutsetning for forandring. Og økonomisk vekst».²⁴⁴ Derfor må man «bidra med åndelig lys over Europa».²⁴⁵

²³⁸ Hanne Nabintu Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring," *ibid.* *ibid.* s. 23

²³⁹ Svein Magne Pedersen, "Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?," *ibid.* s. 107

²⁴⁰ Simone de Beauvoir, *Det annet kjønn*, trans. Bente Christensen (Oslo: Pax Forlag, 2000). s. 586

²⁴¹ Vestly, "Adam og Eva i tidsklemma." s. 74

²⁴² Foredrag kan ses på YouTube

²⁴³ Hansen, "Våre Verdier Trues." s. 278; Vekkelsen - en hjørnestein i det europeiske demokratiet " *ibid.* s. 50

²⁴⁴ Finn Jarle Sæle: YouTube

²⁴⁵ Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring." s. 24

Misjonering er løsningen, mener Overå Hansen – nå kan man dessuten bare ta trikken ned til Grønland fremfor å reise til Afrika, forteller hun.²⁴⁶

Abort og kulturkrigen i USA

I likhet med *Oslo Symposium* er også O'Reilly mot både eutanasi og abort, selv om *Oslo Symposiums* retorikk på dette området betydelig mer uttalt religiøst. Han skriver at leger i 87 % av statene i USA reserverer seg mot abort, og spør - «could it be that most doctors and Americans are uncomfortable with this anti-life procedure?» Spesielt engasjert er han i foreldrenes rolle overfor sine barn og er sterkt i mot mindreårig abort uten foreldrenes samtykke. Tidvis er argumentasjonen stråmannsbasert:

S-Ps adamantly support unfettered abortion (...) all of this comes under the banner of women's reproductive rights. As I mentioned earlier, destroying a soon-to-be-born-baby by extracting its head from the mother's womb, and putting a piece of steel through the base of the baby's skull (that's the partial abortion procedure) doesn't sound very nurturing to me, but the S-P-forces have no problem with it.²⁴⁷

Hvem S-P-kreftene her menes å være, er uklart for leseren, og kan dermed ikke leses som annet enn stråmannsargumentasjon: Synspunktet tillegges en usynlig bevegelse. Det kan godt hende mange sekulære i USA har få eller ingen problemer med abort, heller ikke den formen for abort som her beskrives. Stensvold skriver imidlertid at meningsmålinger fra 1996 og 2011 viser at, på tross av at retorikken har blitt hardere at 62 % – altså et fall på to prosentpoeng siden -96, støtter rett til selvbestemt abort. Imidlertid, skriver Stensvold, gjelder denne støtten innen første trimester (første tre måneder). Deretter minsker støtten til abort i andre trimester før majoriteten støtter et totalforbud i tredje trimester.²⁴⁸ Hvem som «ikke har noe problem» med prosedyren O'Reilly her beskriver, kan dermed vanskelig lokaliseres: Her tillegges O'Reilly S-Pene som en vag entitet meninger man ikke har noe belegg for å hevde at de har. Slik O'Reilly diskuterer det her, er at forfatteren ikke forteller hvorfor han mener at dette er galt. Dette er noe han og hans publikum alt er innforstått med. O'Reilly nøyer seg med å stille retoriske spørsmål til leseren som ovenfor og rent deskriptivt *fiksere* hans meningsmotstanderes posisjon og tillegge dem bestemte synspunkter.

I USA finnes også en bredere allianse mot selvbestemt abort på tvers av konfesjoner. Stensvold skriver at abortkamp har vært et identitetskonstituerende element som har skapt nye

²⁴⁶ Trine Overå Hansen, " Våre verdier trues s," ibid. s. 278

²⁴⁷ O'Reilly, *Culture Warrior*. s. 175

²⁴⁸ Stensvold, *History of Pregnancy*.s. 164

bevissthet om hva «kristne verdier» er for noe. I USA er abort et av de mest kontroversielle områdene en politiker kan ta stilling til.²⁴⁹ Dermed skapes også en ny mulighet for politisk mobilisering – ikke alle aktivister mot abort er det på et uttalt religiøst grunnlag; ei heller er det alltid kristent.²⁵⁰ I den tidligere Norad-rapporten finner man, som alt forklart, allianser mot for eksempel rett til selvbestemt abort på tvers av religiøs tilhørighet. Stensvolds bemerkning om at abortdiskusjonen har økt bevisstheten om hvilke verdier som er kristne bør ses i sammenheng med det svært tverr-konfesjonelle, politisk og religiøse sammensatte *Oslo Symposium*. Ikke én taler tar her til orde for, eller snakker om retten til selvbestemt abort i positive ordelag. Man kan likevel ikke gå ut i fra at synet på dette ikke er varierende; Nabintu Herland er for eksempel enig i at «abort noen ganger kan være nødvendig».²⁵¹ Konsekvensen er imidlertid den samme; abort *artikuleres* her som noe bestemt negativt. Det er fordi det bremser videreføringen av verdiene, både i metaforisk forstand, det går på akkord med dogmet om menneskets uendelige verdi, eller menneskeverd, og fordi det rent fysisk bremser samfunnets reproduksjon.

Abortdiskursen bærer også elementer av antielitisme i seg. Her kan bemerkes at mye av aktivismen mot abortklinikker gjennomføres på grasrotnivå og ikke ovenfra og ned.²⁵² Religionssosiologen Meredith McGuire skriver i *Religion: The Social Context* at flere forskere har foreslått at det nye kristne høyres appell, bunner i statuspolitikk (*status politics*): «people whose status (i.e. relative prestige or honor) is threatened by changing cultural norms assert their values politically in order to reestablish the ideological basis of their status».²⁵³ McGuire viser videre til en studie gjennomført i 1984 av Kristin Luker, som illustrerte hvordan *pro-life*-aktivister og *pro-choice*-aktivister hadde et gjennomgående divergerende verdenssyn, med radikalt ulikt syn på tradisjonelle kjønnsroller, morsrollen, familie og syn på barn. De to ulike gruppene var dessuten sosioøkonomisk delt; mens *pro-choice*-aktivistene

²⁴⁹ Den 27. november i 2015 gikk 57 år gamle Robert Lewis Dear inn i en abortklinikk styrt av organisasjonen *Planned Parenthood* og begynte å skyte. Fem timer senere ble han pågrepet av politiet. Ni mennesker ble skadet, og ytterligere tre døde som resultat av angrepet. Det politiske etterspillet synliggjorde hvor betent abortspørsmålet er i USA; flere feminister kritiserte presidentkandidatene, da i valgkamp, for ikke å komme med en offentlig uttalelse om angrepet. Abort er som vi har sett, vært en kampsak for flere konservative kristne grupperinger, som på politisk nivå, flere forskere har påpekt, har resultert i organiseringen av det amerikanske *New Religious Right*. Mannen bak angrepet uttalte i retten 9. desember: «I am guilty...a warrior for the babies». (Jordan Steffen, "Planned Parenthood Suspect: 'I Am Guilty ... a Warrior for the Babies'," *The Denver Post*, 9.12. 2015. ; Reena Flores, "Presidential Candidates React to Planned Parenthood Shooting," *CBS News*, 29.11. 2015.)

²⁵⁰ Stensvold, *History of Pregnancy*.s. 159

²⁵¹ Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring." s. 23

²⁵² Stensvold, *History of Pregnancy*. s. 159

²⁵³ McGuire, *Religion - the Social Context*. s. 241

hadde høyere utdanning og høytlønnede jobber, noe muligheten til å velge når, eller i det hele tatt om, de ønsket å gå inn i morsrollen var en sentral betingelse for. *Pro-life*-aktivistene hadde på motsatt side en sterk identitet knyttet til det å være mor og var sterke motstandere av kunstig befruktning.²⁵⁴

Polemikken mellom liv kontra valg, speiler konflikten om menneskelig autonomi kontra menneskelig underkastelse av guddommelig vilje: Her kan man enten være *Pro-[divine] life* eller *pro-[human (i.e. female)] choice*. Med abortdiskusjonen følger et kjønnsperspektiv, som Pedersen her forklarer:

Jesus har betalt for abortsynden, så vel som alle andre synder som vi mennesker gjør. Kvinnen er ikke fienden. Hun er blitt offer for en fiende - den norske abortloven, vedtatt av norske politikere.²⁵⁵

5.2.4 Kjønnspolaritet, ekteskapsloven og familien som samfunnets grunncelle

Ideen om kjernefamilien må ses i sammenheng med den industrielle revolusjonen der mannen gikk ut av hjemmet for å gå på jobb. Kvinnen ble på sin side værende i hjemmet og fikk ansvaret med å opprettholde privatsfæren, et syn også kirken fremmet: kvinner ble instruert til å virke i hjemmet for mann og barns skyld.²⁵⁶ I *History of pregnancy* skriver Stensvold at den protestantiske mobiliseringen mot abort delvis fant sted fordi aktivistene som ønsket å innføre lovbestemt rett til selvbestemt abort argumenterte med at det skulle være *kvinnens* rett til å bestemme over egen kropp. Dermed bryter argumentasjonen med den tradisjonelle forståelsen av menns biologiske (og emosjonelle) funksjon, både som familiens overhode og biologiske rolle i det å skape barn. Oppfatningen av mannen som livgivende kraft og kvinnen som sædcellens passive mottaker var utbredt helt inn i opplysningstiden.²⁵⁷ Retten til selvbestemt abort gir kvinner siste ord i spørsmålet om hun ønsker å gjennomføre graviditeten. Dette kan selvsagt gå på bekostning av mannens ønske om å bli far. Derfor er spørsmålet om abort også et spørsmål om autoritet. Betoningen av retten til selvbestemt abort som *kvinnens* rett til selv å bestemme om de ønsket å forbli gravide, undergravde i følge Stensvold den kristne tradisjonelle kjønnfordelingen med kvinnens tradisjonelle rolle som «barneføderske». Nabintu Herland kritiserer denne posisjonen: «Kvinnens verdi defineres omtrent ene og alene

²⁵⁴ M. B. McGuire Religion: The Social Context s. 66-67 (Studie: Luker 1984)

²⁵⁵ Pedersen, " Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?." s.100

²⁵⁶ Woodhead, *An Introduction to Christianity*, 4. s. 251

²⁵⁷ Stensvold, *History of Pregnancy*. s. 90-91

utfra hvor bra hun gjør det i arbeidslivet utenfor hjemmet (...) hun er blitt dobbeltarbeidende, utslitt og avfeminisert».²⁵⁸

Kjønnpolaritet som familiens grunnlag

Kjønnpolaritet er et viktig begrep på *Oslo Symposium*. Mannen og kvinnen i følge dette synet komplementære størrelser som forenes til en større enhet i ekteskapet. Dette er et viktig poeng i Lill May Vestlys tale. Kjønnsforskjellene var det, i følge Vestly, Gud som fant opp. Hun fortsetter: Disse forskjellene er det som utgjør ekteskapet: «[Gud] tenkte at vi skulle utfylle hverandre i en livgivende polaritet i fullkommen enhet».²⁵⁹ Begrepet kjønnpolaritet er særlig utbredt i kristenpolitisk argumentasjon, og blant annet brukt av Bispemøtet som begrunnelse for sitt nei til samkjønnet ekteskap i 2007: «kjønnpolariteten er konstituerende for ekteskapet», skriver Hallaråker.²⁶⁰ Abort er således også noe som bryter med kvinnens natur, «morsfølelsen Gud har lagt ned i henne». Pedersen mener at abort er dypt «antikvinnelig». Kvinner som tar abort er også mer utsatt for blant annet spiseforstyrrelser, brystkreft eller forstyrre kvinnene på «det seksuelle området».²⁶¹ At kjønne er komplementære en utbredt oppfattelse blant konservative protestanter i et globalt perspektiv; kjønnsforskjeller refereres til som *natural difference* eller kjønnskomplesmentaritet. *Den Norske Kirken* skrev i 1995 at «det menneskelige særpreg» uttrykkes i kjønne, gjennom mannen og kvinnens forhold til hverandre og til Gud.²⁶² Dette ble her anvendt som en viktig innvending mot homofilt ekteskap. Ideen om komplementære kjønn, har sine røtter i den katolske kristendommens fremstilling av jomfru Maria som kirken, menigheten, og Jesus som kirkens overhode, et hierarki som baserer seg på kjønnede forskjeller. Maria-analogien er mindre utbredt i protestantiske kretser – i stedet benevnes kjønnsforskjellene som naturlige, likesom ektemannen er husholdningens overhode, mens kvinnen *er* husholdningen.²⁶³

I et samfunn der kvinner har borgerskap på linje med menn, er kjønnsforskjeller lite iøynefallende. Norge har formell likestilling – med stemmerett uavhengig av kjønn og lik rett til å leve sitt liv etter eget ønske. Derfor beveger mye av diskusjonen om likestilling i

²⁵⁸ Herland, "Europeisk Kultur I Dramatisk Endring." s. 22

²⁵⁹ Vestly, " Adam og Eva i tidsklemma." s. 73

²⁶⁰ Hallaråker, " Gud har en plan for ditt liv." s. 30

²⁶¹ Svein Magne Pedersen, " Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?," *ibid.* s. 100-105

²⁶² Fra «Konklusjoner fra Bispemøtets vedtak om «Homofile i kirken» i april 1995», hentet 31.5.16, <http://www.menfak.no/~vhanssen/homofilibisp.html#4>

«Menneskets skapelsesmessige særpreg er først og fremst uttrykt i skapelsen til mann og kvinne, og dernest i at mann og kvinne settes i relasjon til Gud og til hverandre. Som mann eller kvinne har alle mennesker del i gudbilledligheten og har en uendelig verdi som menneske.»

²⁶³ Stensvold, *History of Pregnancy.* s. 144

samtidsdebatten seg ofte langs de uformelle skillelinjene og inn i privatsfæren. Debatter om fedrekvote eller karrierekvinner som skaffer seg vaskehjelp er eksempler på dette.²⁶⁴ Slike saker har tradisjonelt blitt frontet av venstresidepolitikere, der man har stått for en positiv tilnærming til frihetsbegrepet: Kvinner skal ha frihet *til* å delta i det offentlige, eller det man kan benevne som en frihet tuftet på en utvidet forståelse av rettigheter.²⁶⁵ Dette kan også ses i sammenheng med utviklingen av velferdsstaten. Et viktig poeng for venstresidens feminister har vært endring i arbeidsfordelingen i hjemmet. En mer liberal tilnærming vil være en *negativ* frihetsforståelse: Kvinner skal ha frihet *fra* ytre hindringer slik at de kan delta i offentligheten – her vil formelle rettigheter være tilstrekkelig betingelse. Dette innebærer at staten ikke skal legge seg opp i om enkeltindividet tar «tradisjonelle» valg, som debatten om kontantstøtte er et eksempel på. Eirik Selle forsvarer en-inntektsfamilien: «For å få mer tid til å være sammen med hverandre, da ønsker vi å heve skatteklasser 2, slik at man sitter igjen med mer penger i en en-inntektsfamilie», og berømmer småbarnsfamilien som flytter på landet fremfor «dansen rundt den materialistiske gullkalven» - et poeng som Listhaug stemmer i. Sylvi Listhaug applauderer hjemmeværende mødre.²⁶⁶ Hos kvinnebevegelsen kommer familien i følge henne i andre rekke, der «fokuset ligger på lønn, pensjonspoeng – materialistiske verdier».²⁶⁷ Det er altså den negative frihetsforståelsen som er gjennomgående på *Oslo Symposium*.

«Det morsomme er at Guds modell bekreftes av vitenskapen, historien, religionene og markedet (...) Sorry Ottar – kjønnsnøytralitet finnes ikke», spøker Vestly.²⁶⁸ Venstresidens kvinnebevegelse har i følge Sylvi Listhaug en «trang til å vedta at vi skal være lik, at menn og kvinner skal være lik».²⁶⁹ Denne «trangen» er en underkjennelse av det hun mener er et åpenbart faktum: Generelt er kvinner og menn forskjellige. Dette gir seg utslag i et samfunn der de fleste menn og de fleste kvinner gjør forskjellige ting. Det er uproblematisk så lenge man har en formell likestilling, mener talerne. Vestly kritiserer for eksempel ikke bare radikalfeminismen, men også «mannssjåvinister og det steingamle patriarkatet».²⁷⁰ Dette viser at det finnes en dyp avgrunn mellom den såkalte «likhetsfeminismen» og

²⁶⁴ Se bla.: Fedrekvote. I Store Norske leksikon. Hentet den 17. februar 2016 fra <https://snl.no/fedrekvote> Godal, Anne Marit & Mæland, John Gunnar & Solhøy, Stina Hansteen. (2015, 14. mai).

²⁶⁵ Laclau and Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy* s. 147

²⁶⁶ Sylvi Listhaug, "Familien og friheten," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s. 57

²⁶⁷ Erik Selle, "Tid for Å Bryte Tausheten," *ibid.* s. 287; Sylvi Listhaug, "Familien og friheten," s. 57

²⁶⁸ Vestly, "Adam og Eva i tidsklemma." s. 74

²⁶⁹ Listhaug, "Familien og friheten," s. 60

²⁷⁰ Vestly, "Adam og Eva i tidsklemma." s. 73

«forskjellsfeminismen». Det later til å være sistnevnte man også finner på *Oslo Symposium*. «Forskjellsfeminismen» sammenfaller med det komplementære kjønnsidealet, der kvinnen tillegges (...) en antakelse om at kvinner fra naturens side er mer omsorgsfulle enn menn.²⁷¹ Dette må ses i sammenheng med diskusjonen ovenfor, om menneskelige valg kontra guddommelig intensjon og vilje. Pedersen skriver: «Kvinner som tar abort skyter seg selv i foten. De fortrenger den naturlige morsfølelsen om å beskytte sitt eget barn som Gud har lagt ned i henne».²⁷² Dette kan for eksempel kontrasteres med de Beauvoirs kommentar om morsfølelse: «naturen vil aldri kunne diktere moralske valg, for det innebærer engasjement».²⁷³ Likhetsfeminismen står således for et brudd med «Guds modell» - og derfor også med det talerne oppfatter som sant. Hallgrim Berg og Øyvind Benestad kaller samlivsformer som bryter med det tradisjonelle heterofile ekteskapet for henholdsvis «hipp-som-happ-kultur» og «relativisme».²⁷⁴ Feministene ønsker å «vedta seg til kjønnsnøytralitet», men da vil det vil innebære en underkjennelse av deler av sin natur.

Den naturlige familien som nasjonens byggestein

Denne måten å se familien på er ikke unikt for *Oslo Symposium*, men er utbredt blant andre religiøse organisasjoner som lobber mot seksuelle reproduktive rettigheter (SRHR). Allerede nevnte tverreligiøse *DOHA International Family Institute* som argumenterer for *den naturlige familie* som et viktig ledd i fattigdomsbekjempelse.²⁷⁵ Merk at argumentet om fattigdomsbekjempelse ikke er religiøst, men sekulært; på samme måte som at diskusjonen *pro-choice* versus *pro-life*, ikke eksplisitt referer til Gud, men om når menneskelig liv blir til – uavhengig av religion. Like fullt bærer konnotasjonen «the natural family» med seg en forståelse om en tradisjonell familie med tradisjonelle, komplementære kjønnsroller som skal forenes i en institusjon (ekteskapet). Et viktig poeng vil være at det naturlige ses på som synonymt med det guddommelig intenderte. Overå Hansen artikulere en klar polemikk mellom homofilt ekteskap og det naturlige: «Vi har innført ugudelige lover som sier at når to menn eller to kvinner, blir enige om å leve sammen i synd til de dør, er det ekteskap (sic)».²⁷⁶

²⁷¹ Ane Bitsch and Anja Emilie Kruse, *Bak Lukkede Dører - En Bok Om Voldtekt* (Oslo, Norge: Cappelen Damm, 2012). s. 99

²⁷² Pedersen, "Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?." s. 102

²⁷³ Beauvoir, *Det Annet Kjønn*.s. 617

²⁷⁴ Benestad, "Kjønnskamp, kulturkamp og kristentro." s.85; Hallgrim Berg, "Åndskamp," s. 263

²⁷⁵ DOHA International Family Institute, "Doha Declaration," Hentet 21.5. 16, <http://www.difi.org.qa/about-difi/doha-declaration>.

²⁷⁶ Trine Overå Hansen, "Våre verdier trues s," *ibid.* s. 277

I *Underkastelse* fremstilles den religiøse, moralske konservatismen som noe som «egentlig» villes i det franske samfunnet. François' kvinnelige kolleger beskrives gjennomgående som lite feminine eller attraktive, mens han selv lengter etter stabilitet:

[P]atriarkatet hadde i hvert fall det lille fortrinn at det eksisterte, jeg mener at det som sosialt system holdt seg gående, det fantes familier med barn, som i store trekk reproduserte det samme skjemaet, kort sagt, det gikk rundt. Nå kommer det ikke nok barn lenger, så nå er løpet kjørt.²⁷⁷

Familien diskuteres hos O'Reilly som en hjørnestein eller grunnpilar for det amerikanske samfunnet. Dermed blir enhver endring av den tradisjonelle familie også noe som rokker ved selve samfunnet som helhet. Å for eksempel godta noe annet enn heterofile ekteskap vil være å endre «the fabric of society».²⁷⁸ Han skriver at:

gay marriage has an impact on straight marriage, which of course is a bedrock traditional institution. And there is good reason why America is built around the traditional heterosexual home. As a societal stabilizer, traditional marriage deserves a special place in our national life.²⁷⁹

Her må tilføyes at O'Reilly ikke mener at homofili er syndig eller umoralsk; ei heller vil han forby homofilt samboerskap eller juridisk partnerskap (eller abort). Likevel mener han at å endre ekteskapsloven vil få konsekvenser for familieinstitusjonen som sådan, og bør derfor forhindres. Om kjønnsbalanse, skriver igjen O'Reilly implisitt om kjønnene, og har tilsynelatende en relativt «tradisjonell» kjønnsforståelse; det heterofile ekteskapet betegnes eksempelvis som det åpenbart mest «naturlige».

Individ kontra kollektiv

At familien stabiliserer samfunnet, er et viktig argument på *Oslo Symposium*. De høye skilsmissestatistikkene bidrar til økt fattigdom, i følge Jørgen Kristiansen. Hos Vestly og Herland kan de leses som uttrykk for en «kjønnskrig». Der familien er samfunnets grunncelle, rokker dermed kritikken av den tradisjonelle familiestrukturen, kjønnsrollene og ekteskapet også ved samfunnet som helhet; de er «fundamentale spørsmål i samfunnet (..) [og] ikkje berre ein teoretisk ideologikamp, men ein fundamental kamp med store konkrete konsekvensar».²⁸⁰ Dette har lenge vært et gjennomgående syn i kirken – i ekteskapsreformen

²⁷⁷ Houellebecq, *Underkastelse*, 1. s. 36

²⁷⁸ O'Reilly, *Culture Warrior*.s. 180

²⁷⁹ *ibid* s. 179

²⁸⁰ Hallaråker, " Gud har en plan for ditt liv "s. 34

av 1986 står det at løftet om troskap er «til vinning for hele samfunnet».²⁸¹ Påstanden om at familien er viktig for både individ og samfunn, bekreftes av NOVA-rapporten *Forskning om familiegenerasjoner*. Her skriver forfatterne i tråd med *Oslo Symposium* at familien gir både et sosialt nettverk, et sikkerhetsnett i livets ulike stadier, at det fungerer som en naturlig primærgruppe, som institusjon og som verdifelt. Forfatterne bekrefter også at familien har endret seg. Eksempler på nye mulige problemfelt kan være ansvarsfordelingen mellom familie og velferdsstat i omsorg, tidsklemme, i tillegg til at økt innvandring gir nye utfordringer.²⁸² Like fullt hevder forfatterne av rapporten at familien fortsetter å ha en viktig rolle i de flestes liv, som kan kontrasteres mot påstanden på *Oslo Symposium* der man mener at familien er i et angivelig forfall grunnet en verdiforvitring.

Slik flere av de ovennevnte talerne forstår moderne kampen for likestilling hos tradisjonelle kvinnebevegelser, går den på bekostning av den tradisjonelle familien i «jakten på pensjonspoeng, likelønn – gods og gull»; på *Oslo Symposium* får den karakteristikk som blant annet «egoistisk» og «individualistisk». Listhaug skriver på sin side at hun er vokst opp med «familieverdier», og «kristne verdier», og tar opp sine erfaringer med eldreomsorg og barnehage; feministenes viktigste mål er blitt å «føde barn, sette de bort og komme seg tilbake på jobb».²⁸³ Det er spesielt på dette grunnlaget at Nabintu Herland kritiserer norsk abortpolitikk: «[D]et fråder rundt munnen på mange som er helt ville i blikket, hvis noen antyder vi burde føde de barna vi blir svangre med».²⁸⁴ Her fremstilles valget om å ta abort som noe kvinnen tar alene, av egoistiske årsaker, som noe usolidarisk med kulturen. Dette kan også lese opp mot Marita Moltus bemerkning om den fjerde Moseloven; den som hedrer sin far og sin mor, vil det gå godt i landet. Budskapet er: Se til de eldste, og de som kom før deg; ikke bryt med det gamle.

Foreløpige betraktninger

I det foregående har det blitt redegjort for noen sentrale komponenter for *Oslo Symposium*. For det første blir det tydelig at symposiet har en verdensforståelse til grunn som forklarer hvordan det kristne menneskesynet (menneskeverdet) har formet det moderne norske samfunnets velferdsstat, frihetsforståelse og dessuten likestilling mellom kjønnene. Imidlertid blir det også tydelig at det finnes flere bevegelser i det norske samfunnet som utgjør en trussel

²⁸¹ Christoffersen, *Handling Og Dømmekraft* s. 190

²⁸² Katharina Herlofson og Svein Olav Daatland, "Forskning om familie i generasjoner," (Velferdsforskningsinstituttet NOVA, 2016).

²⁸³ Blant andre av Hanne Nabintu Herland; Sylvi Listhaug; Svein Magne Pedersen; Lill May Vestly

²⁸⁴ Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring," s. 23

mot disse nevnte godene: Familien står for eksempel mindre sterkt i dag enn den gjorde før. Det kan forklares med blant annet lovbestemmelsen om selvbestemt abort; samkjønnet ekteskap og andre politiske forsøk på å «vedta seg til kjønnsnøytralitet». Her må det nå presiseres at talerne på *Oslo Symposium* kanskje ensidig kritiserer feminismen. Men mange av dem er *for* likestilling. Dette er viktig – talerne på *Oslo Symposium* ønsker ikke å frata kvinnen stemmerett, ei heller hennes rett til å velge hva hun ønsker å gjøre med livet sitt. Snarere er det en kritikk av feminismen slik den kommer til uttrykk i dag. Finn Jarle Sæle ønsker for eksempel å spre likestilling til muslimske land med vekkelse og Karl Johan Hallaråker mener at den konservative kristendommen må ta et oppgjør med seg selv når det kommer til likeverd mellom kjønnene. Likestillingen faller altså også inn under *Oslo Symposiums* verdier, likesom mange av talerne ikke ønsker å innføre et forbud mot homofili. *Oslo Symposiums* argumenter er altså ikke på kant med moderniteten. I det videre vil jeg demonstrere hvordan bevisstheten om «det andre» styrker bevisstheten om det som er «vårt».

5.2.5 Israel, antisemittisme, islam, politisk korrekthet og mellomkrigstiden

Oslo Symposiums talere har et stort engasjement for Israels sak. Bevegrunnen er solidaritet, som både begrunnes med jødernes historie i Norge, Europa og i Midtøsten og med et ideologisk slektskap grunnet sin delte judeokristne arv. Denne arven, har i likhet med i vestlige land i følge talerne avfødt demokratiet som styresett i Israel. At Israel har valgt demokratiet ses på som «unikt» på *Oslo Symposium*. Omkringliggende land anses i motsetning som «i praksis dysfunksjonelle, dvs. at dei skapar mest ingenting og leverer lite til innbyggjarane sine».²⁸⁵ At Israel «valgte demokratiet» som styreform ses på som enestående; «det er vanskelig å finne noe annet land med lignende historie (...) [eller] noe annet land i denne regionen sin har noe som helst i nærheten av demokrati».²⁸⁶ Dan Poraz, mener at «Israel, Norge og alle andre land som deler de samme verdiene, burde stå side om side i møte med de store utfordringene i vår tid.»²⁸⁷ Dette understreker samme poeng om følelsen av et demokratisk slektskap. Det bør nevnes at det er også er en utbredt tanke i pentekostale miljøer at endetiden, *de siste tider*, har sammenheng med opprettelsen av Israel som jødisk stat i 1948.²⁸⁸ Motivasjonen *kan* med andre også være eskatologisk – men dette er ikke tilstrekkelig

²⁸⁵ Hallgrim Berg, "Åndskamp," in *Oslo Symposium* (Bergen: Kristenfolket, 2015).s. 266

²⁸⁶ David Parsons, "Israel - Et levende demokrati," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015). s.

134

²⁸⁷ Dan Poraz, "Våre felles verdier," *ibid.*s. 128

²⁸⁸ Sødal, *Det Kristne Norge*.s. 273

gjennomgående til at det skal diskuteres her. Uavhengig av om engasjementet for Israel er politisk eller religiøst motivert – eller om det i det hele tatt fins et relevant skille i denne saken – plasserer *Oslo Symposiums* ubetingede støtte dem på en politisk sidelinje. De som kritiserer Israel menes å være «de intellektuelle», «media» og politikere på venstresiden, som den rødgrønne regjeringen – Norges makthavere, er at disse dermed også kritiseres for – ikke nødvendigvis direkte antisemittisme – men å føre antisemittismens sak. Mediene fører til stor dels «hensynsløs og anti-israelsk propaganda».²⁸⁹ Trine Overå Hansens sier: «Vi har sviktet Israel, Guds eiendomsfolk, på mange måter. Den rødgrønne regjeringen har kastet skam over Norge».²⁹⁰ At norske medier er mer Israel-kritiske enn eksempelvis amerikanske medier er en kjent sak. Norske medier anklages ofte for å være *biased* i palestinsk favør i dekkningen av konflikten mellom Israel og Palestina. Hvem som imidlertid har «best» dekning er ikke et poeng for denne analysen. Jeg vil imidlertid peke på at dette trolig er årsaken til at Israel er en ikke-sak i *Culture Warrior*. Det er neppe fordi det er irrelevant for O'Reilly, men fordi det ikke er en akutt sak slik Israel dekkes i amerikanske medier og forholdet mellom USA og Israel som betraktelig tettere enn det kan sies å være mellom Israel og Norge.

Oslo Symposiums talere «står med» Israel fordi de mener jøder er en stigmatisert, truet gruppe: «Det er omsorg for medmennesket som gjør at vi reiser oss for Israel», sier Conrad Myrland. Både i Europa og i Israel er de utsatte for terror. Derfor likestilles kritikk av staten Israel med antisemittisme. Israels harde utenrikspolitikk ses på som en «skjerming av sin befolkning» som en nødvendig statlig «forpliktelse».²⁹¹ Mange av talerne ser med bekymring på økende antisemittisme i Europa: Holocaust-senteret publiserte i 2012 en rapport som viser at 12,5 % av den norske befolkningen har antisemittiske fordommer.²⁹² Denne viser Bjuland til i sin tale. Terrorangrepene i Paris 7. januar og i København 14. og spesielt angrepet på synagogen den 15. februar 2015 kan dessuten ikke forstås uten å ta høyde for antisemittisme, noe også flere av talerne understreker. «Jødehatere forstår hva Israel betyr for jøder. Derfor er antisemitter alltid også antizionister», skriver Myrland.²⁹³ Høyrekonservative Benjamin Netanyahu var under symposiet nylig gjenvalgt som statsminister i Israel. Netanyahu ses på som en sterk leder av Israel, og valgseieren applauderes på symposiet: «de har klart å stå i mot

²⁸⁹ Dan Poraz, "Våre felles verdier," *ibid.* s. 27

²⁹⁰ Trine Overå Hansen, "Våre verdier trues s," *ibid.* s. 277

²⁹¹ Conrad Myrland, "Det Nytter Å Kjempe Israels Sak," *ibid.* s. 163-167

²⁹² HL-senteret, Den norske befolkningens holdninger til jøder og andre minoriteter. (Oslo: Senter for studier av holocaust og livssynsminoriteter, 2012) https://www.hlsenteret.no/publikasjoner/HL_Rapport_2012_web.pdf

²⁹³ *Ibid.*s. 167

alle de trusler, og (...) demokrati sikret i kampen mot alle terrortrusler».²⁹⁴ Jøder har historisk vært en marginalisert gruppe i Europa, ikke minst i møte med kristne miljøer. Vebjørn Selbekk skriver «Norge har en tung antisemittisk historie (...) Den er i ferd med å gjenta seg». Han skriver at dersom Norge vedtar forbud mot omskjæring av guttebarn, kan dette sammenlignes med jødeparagrafen (§2 i den norske grunnloven mellom 1814-1851) som nektet jøder innreise til Norge frem til 1851.²⁹⁵

Ytringsfriheten «under ild»

Bjarte Ystebø skriver i sin tale: «vi [må] bekjempe antisemittismen og antisjonismen. Det første koster jøder liv i Europa, det andre vil nekte jødene en trygg havn i en verden som forfølger dem».²⁹⁶ Ut i fra konteksten forstår man at Israel er «den trygge havnen» han refererer til uten at Ystebø trenger å forklare det, på samme måte som at ansikt kan brukes synonymt med en person – *meronym* - «a term which denotes part of something but which is meant to refer to the whole of it».²⁹⁷ Bruken av meronymer forutsetter at man snakker samme språk – metaforer fordrer et visst sett med felles referanser. At Israel skulle omtales som en «trygg havn» er for eksempel nokså utenkelig på et møte i en aksjonsgruppe for Palestina. En kjede av meningsrelasjoner danner seg: Antisemittisme og Israelkritikk hører i følge Ystebø sammen. Det samme gjør angrepene i Paris og København, utført av islamister. I etterkant av angrepet på *Charlie Hebdo*-redaksjonen 7. januar 2015, gikk Jonas Gahr Støre ut og forsvarte ytringsansvaret til hard kritikk. Neologismen «ytringsansvar» ble også brukt i etterkant av terrorangrepet i Oslo 22. juli 2011. Begrepet er ment som en motvekt til den absolutte ytringsfriheten, der man også tar høyde for at ord kan ramme ulike mennesker og grupper ulikt. Debatten var allerede farget av den såkalte karikaturstriden fra 2005 og 2006, der en dansk karikaturtegning av Profeten ble republisert i den norske kristenkonserverive *Magazinet* under overskriften «Ytringsfriheten er truet».²⁹⁸ Den daværende redaktøren, Vebjørn Selbekk, mottok på grunn av trykningen flere drapstrusler og ble til slutt nødt til å gå i dekning. På dette tidspunktet var Gahr Støre utenriksminister og tok et lignende standpunkt av det han tok etter *Charlie Hebdo*-angrepet; i ettertid ba han likevel Selbekk om unnskyldning for at han lot ham «stå alene».²⁹⁹ All den tid Jonas Gahr Støre ber om

²⁹⁴ Finn Sæle. Talen foreligger ikke i trykt form.

²⁹⁵ Vebjørn Selbekk, "Ytringsfrihet under ild," *ibid.* s. 187

²⁹⁶ Ystebø, "Forord." s. 10

²⁹⁷ "Meronym," in *Oxford Dictionary* (Oxford).

²⁹⁸ Orgeret, Kristin Skare. (2016, 7. januar). Karikaturstriden. I Store norske leksikon. Hentet 18. april 2016 fra https://snl.no/karikaturstriden#_ga=1.87168728.1177453532.1405690609

²⁹⁹ Tore Gjerstad Kristian Skard, "Gahr Støre mener han hindret vold," *Dagens Næringsliv*, 8.1.2015 2015.

ytringsansvar i stedet for å stå opp for ytringsfriheten i møte med radikale islamisters angrep på jøder, er således angrepet på *Charlie Hebdo* også et *vellykket* angrep på ytringsfriheten. Slik dannes implisitte referanser der *Charlie Hebdo* ender opp som en metafor på et angrep fra to sider: fra politisk korrekthet på den ene, og radikale islamister på den andre, der eksempelvis karikaturstriden og *Charlie Hebdo* kan anvendes som meronymer for å implisitt referere til både Arbeiderpartiet og Støres «svik». Sammenhengen mellom israelskritikk og *Charlie Hebdo*-angrepet blir enda mer tydelig hos Apelthun Sæle: «Det er på tide å innrømme at Israel ikke har mer skyld i angrepene fra Hamas enn *Charlie Hebdo* var for nedslaktingen av de som var i redaksjonen den 7. januar».³⁰⁰ Angrepet på *Charlie Hebdo* er i så måte et angrep på ytringsfriheten og jøder utført av islamister – og man kan vanskelig snakke om det ene uten implisitt eller eksplisitt referere til det andre.

Islamisme

At de ovennevnte angrepene er utført av islamister er en viktig variabel. Islam er en «sterk» religion i følge Toje og Nabintu Herland, både i trosuttrykk og i form av fødselsrater, som tidligere påpekt. Siv Jensen skriver:

På 1930-tallet vokste nazismen i Europa. Da krigen var over i 1945 trodde man at kampen mot det ekstreme jødehatet var vunnet. Men nå ser vi det igjen. Nå heter det ikke nazisme, men islamisme.³⁰¹

Dette er et poeng som gjentas av flere talere. Økende antisemittisme skyldes økende antall islamister. Selbekk mener at «[e]tter 1945 har det naturlig nok vært vanskelig å hevde her i Norge at jøder bør drepes og utryddes. Men dette er i ferd med å endre seg».³⁰² (Radikal) islamisme omtales som en «ondskapens ideologi»; «grunnen til at kristne fordrives fra Midtøsten»; «en sint religion»; «trusselen»; «et heksebrygg uten like».³⁰³ Eric Metaxas mener at man må «tale sannhet om islam»:

Når det finnes krefter som ber oss tie stille, holder vi allerede på å miste verdiene våre. Hvis man er redd for å si noe, har man allerede mistet sin frihet. Når politisk korrekte ledere som Obama er redd for å gi skylden til radikal islamisme, vet vi at de er redde.³⁰⁴

Metaxas peker her på noe interessant: Frykt er, i følge symposiets talere, blant årsakene til begrepet ytringsansvars opprinnelse. President Barack Obama anses i så måte som en svak

³⁰⁰ Sæle, "Har vi mot og styrke?." s.224

³⁰¹ Siv Jensen, "Vi står i en verdikamp," ibid. s. 246

³⁰² Selbekk, "Ytringsfrihet under ild," ibid. s. 185

³⁰³ Selbekk s. 183; Ljones Brekke s. 192 Toje s. 215; Apelthun Sæle s. 224; Berg s. 267 i ibid.

³⁰⁴ Metaxas, "Historien Om Dietrich Bonhoeffer - Et Profetisk Budskap Til Oss."s. 309

leder, og kritiseres på *Oslo Symposium* blant annet for å inngå atomavtale med Iran – «Avtalen som Børge Brende omfavner og Netanyahu frykter».³⁰⁵ Talerne oppfordrer publikum til å ha «kraft og motivasjon til å svømme mot strømmen som levende fisk, og ikke drive med strømmen som død fisk (...) Å leve ut vårt profetiske kall til å være 'sannhetens støtte og grunnvoll'».³⁰⁶ Dette kan i en parentes nevnes som et religiøst poeng, som særlig kommer til syne hos Metaxas. I sin egen tale understreker han at herren taler «gjennom ham»: «Vi må forstå at hvis vi vil adlyde Gud og tale det Han kaller oss til å si, så kan Han bruke kirken. Men vi må tale med frimodighet».³⁰⁷ Politisk korrekthet kan i så måte hindre Guds *nådegaver* – et viktig trekk ved den pentekostale, karismatiske kristendommen. Metaxas mener at den «djevelske kombinasjonen av islamisme og politisk korrekthet» hindrer frimodig tale i kjærlighet. «Vi må forstå at hvis vi vil adlyde Gud og tale det Han kaller oss til å si, finnes det kraft i det».³⁰⁸

Selbekk mener at islamismen som antisemittisk strømning er underdekket av norsk presse. Han forteller om islamisten Arfan Bhattis angrep på synagogen i Oslo i 2006: «Senere samme natt smalt prosjektilene fra en maskinpistol inn i betongveggen på synagoge. Bilder vi ikke hadde sett maken til siden krigen. Et jødisk gudshus med kulehull fra et automatvåpen». Vebjørn Selbekk erklærte mot slutten av sin tale: «You cannot defeat an enemy you do not acknowledge exists».³⁰⁹ Norske politikere har i følge talerne ikke anerkjent «trusselen» som islamismen står for. Dette uttrykkes særlig i kritikken av måten radikal islam omtales på og innvandringspolitikken som særlig venstresiden står for. Begrepet ytringsansvar er således både uttrykk for feighet overfor islamister uttrykt i manglende evne til å «stå opp for verdier», og til dels som en avvisning av Gud og det kristne verdisynet.

Politisk korrekthet: «Sviket»

I denne sammenhengen er det nødvendig å se nærmere på fenomenet *politisk korrekthet*. Debatten om politisk korrekthet begynte i USA, 1990, på universitetscampuser, i forbindelse med forelesningsrekken *Working on difference*. Politisk korrekthet defineres her kritisk av journalisten Richard Bernstein:

³⁰⁵ Sæle, "Har vi mot og styrke?." s.224

³⁰⁶ Benestad, "Kjønnskamp, kulturkamp og kristentro." s. 86-87

³⁰⁷ Eric Metaxas, "Historien om Dietrich Bonhoeffer - Et profetisk budskap til oss," ibid.s. 310

³⁰⁸ Hanvold, "Har Gud overlatt Norge til seg selv?." s. 237; Metaxas, "Historien om Dietrich Bonhoeffer - Et profetisk budskap til oss."s. 310

³⁰⁹ Selbekk, "Ytringsfrihet under ild," ibid. s. 184-186

The view that Western civilization is inherently unfair to minorities, women and homosexuals has been at the center of politically correct thinking on campuses ever since the recent debate over university curriculums began.³¹⁰

Den opprinnelige kritikken i førstnevnte *New York Times*-artikkel kritiserer politisk korrekthet som en ny form for *hegemonisk* konformitet. På den andre siden vil forsvarerne av politisk korrekthet derimot forsvare politisk korrekthet slik Støre forsvarer ytringsansvar. I følge en slik forklaring dreier det seg om å ytre seg på en ikke støtende/stigmatiserende måte, men ikke om en juridisk innsnevring av ytringsrommet. *Oslo Symposiums* talere tar mer eller mindre unisont avstand fra dette argumentet – det vil til slutt ende opp med at man ikke vil tørre å si sin mening, å kunne forklare sannheten slik den er, mener talerne: Marie Ljones Brekke sier retorisk: «La oss kalle en spade for en spade, militant islam er grunnen til at kristne fordrives fra Midøsten».³¹¹ Nabintu Herland referer til den tidligere nevnte *Fritt Ord*-rapporten og mener at mange bedriver «selvsensur» - av frykt for hets fra andre og medier, skriver hun.³¹²

På den ene siden sjikanerer mediene de troende så mye at «til og med muslimer stilner» i møtet med den antitroende offentligheten som i form av sensurpolitikk sprer frykt. På den andre siden utgjør islam en konkret, fysisk trussel – mot jøder og ytringsfriheten; «våre verdier». Dette kan forenklet kalles fiendebildet som males på *Oslo Symposium* – på den ene siden islam, på den andre siden norsk offentlighets politiske korrekthet som hindrer en i å snakke «sant»:

Det som hindrer vekkelsen i Norge veldig mye er at kristenheten i Norge er redd for forfølgelse. Som min gode kollega Karsten Isachsen, den mest populære presten i Norge sa: 'Hanvold - om vi bare hadde vært 100 prester som hadde stått sammen med Børre Knudsen, så hadde ikke abortloven blitt vedtatt'. Hvorfor backet ikke de 99 andre opp? Jo, fordi de var redd for forfølgelse. De var redd for media. De var redd for å bli hengt ut. Redd for at barna skulle bli mobba, de var redd for å miste sin lønn og sin gasje.³¹³

³¹⁰ Richard Bernstein, "The Rising Hegemony of the Politically Correct," *The New York Times* 1990.

³¹¹ Marie Ljones Brekke, "Tros-og ytringsfrihet," *ibid.* s.192

³¹² Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring." s. 20; Enjolras, Rasmussen, and Steen-Johnsen, "Status for ytringsfrihet i Norge ". Her oppgir noen av informantene i en kvalitativ undersøkelse at det kan være utfordrende å komme til orde og uttrykke sine religiøse meninger i offentligheten, særlig i saker som angår konkrete politiske felt, som omskjæring, homofili og likestilling. En sier at han opplever å bli utsatt for «hitling». S. 67.

46,1 % av respondentene oppgir at de har lav aksept for «nedsettende ytringer» både i offentlige og private sammenhenger. Se: s. 41

³¹³ Hanvold, "Har Gud overlatt Norge til seg selv?." s. 237

Her finnes også en kritikk av *Den Norske Kirke* (DNK). Det må nevnes at her finnes språk i synet på hvorvidt stat og kirke hører sammen. Siv Jensen på sin side mener at å skille ut kirken, er med på å «styrke våre verdier», mens Hanvold ser dette som et eksempel på «snikavkristning».³¹⁴ Kritikken av DNK går imidlertid langt tilbake i frikirkemiljøet i Norge, og da særlig for å være for liberale – «kirkens feige biskoper», mener Nabintu Herland, sier «bemerkelsesverdig lite om Lucifers tilstedeværelse i verden» og mener at kirken er i ferd med å miste av synes «den temmelig tøffe varianten Jesus stod for». Hennes foredrag bærer også følgende mellomoverskrift: «Kristenkulturell eller Jesu etterfølger?». «Kristenkulturell» er en betegnelse DNK er blitt tilskrevet av karismatiske aktører i Norge som en motsetning til «levende kristendom», eller slik Nabintu Herlands formulerer det: Hvorvidt kirken ser seg villig til å avvise dagens «ekstremliberale trender».³¹⁵ «Sett kritisk preges vår tid vel så mye av de kristnes eget svik mot kristendommens genuint kompromissløse verdier».³¹⁶ Dette kan ses i sammenheng med Overå Hansens kritikk av den norske «skaltningen og valtingen» med verdiene – hun mener at «Islam kan aldri overvinne Jesus, dersom han er vårt fundament».³¹⁷ Her finner vi et ekko til Hofstadters anti-intellektuelle «hundreprosjenter»: Sammenhengen mellom verdirelativisme som uttrykk for svakhet og islamismen som trussel, artikuleres tydelig i O'Reillys omtale av de sekulær-progressive som «S-P-jihadister». Han skriver at Osama bin Laden og sine medsammensvorne utvilsomt heier på S-Pene ettersom S-P-bevegelsens mest hengivne følgere «are opposed to the bedrock strengths of traditional America. The S-P worldview is much softer than that of the traditional forces».³¹⁸ Nettopp fordi Europa har adoptert et relativistisk verdenssyn, har kontinentet blitt svakere og mindre i stand til stå i mot eksempelvis islamister. Relativisme, forklart her som manglende evne til å skille mellom rett og galt, har også blitt stadig mer dominerende i USA; særlig synlig i det at man skal utvise *forståelse* for kriminelle.³¹⁹ O'Reilly mener at judeokristne absolutte skiller mellom godt og ondt er den eneste måten å utøve rettferdighet, der straff, soning og til slutt tilgivelse er nødvendige komponenter. O'Reilly mener at sosialistisk ideologi og

³¹⁴ Jensen, " Vi står i en verdikamp." s. 245; Hanvold, " Har Gud overlatt Norge til seg selv?." s. 235

³¹⁵ Se for eksempel: Guds gave til deg, "Seminar - Hvordan Får Man Suksess Som Menneskefisker?," Hentet den 21.05., <http://www.gudsgavetildeg.no/p/seminar.html>.

³¹⁶ Herland, "Europeisk kultur i dramatisk endring." s. 23-24

³¹⁷ Hansen, "Våre verdier trues." s. 278

³¹⁸ O'Reilly, *Culture Warrior*. s. 104

³¹⁹ Verdt å nevne i denne sammenhengen kan nok også en test man kan ta på O'Reillys nettside være. Her svarer man på fem spørsmål der svarene avgjør om man er en S-P eller T-warrior. Et av spørsmålene er for eksempel om terrorister har samme rett til beskyttelse som amerikanske militære jf. Genève-konvensjonen der svaret «Yes» indikerer at man er en S-P-warrior. Tilgjengelig her: <https://www.billoreilly.com/quiz?action=viewQuiz&quizID=134&destinationpage=/pg/jsp/community/cwtest.jsp>

velferdsstaten som forsørger for individets primære behov gjør at individet kun lever for seg selv; dette vanskeliggjør sosialt engasjement og mobilisering. Nettopp derfor vil Europa aldri komme til å konfrontere islamofascisme, skriver O'Reilly.³²⁰ Kapitalismen og de amerikanske hjørnestensverdiene (les: judeokristne og filosofien til «The Founding Fathers») er USAs byggestener. «The United States is the strongest nation the world has ever seen because so 'Many' pulled together to create the 'One'». Men ideen, fortsetter O'Reilly, om at staten skal tilrettelegge for den enkeltes lykke og suksess er i direkte konflikt med nasjonens grunnleggere.³²¹

Kulturkrigens martyrer

Begrepet «martyr» er ikke gjennomgående på Oslo Symposium. Det er imidlertid oppfatningen av seg selv som sjikanerte og marginale i den overordnede diskursen. Dette har sammenheng med *nodalpunktet kamp*. Dette er en grunnleggende betingelse for den verdensanskuelsen som kommer til uttrykk i kritikken av ytringsansvar og politisk korrekthet. Talerne på *Oslo Symposium* og O'Reilly ser seg som hetset av majoritetssamfunnet, av en hegemonisk offentlighet. Tidvis tas martyrmetaforer i bruk for å demonstrere hvor dramatisk det kan oppleves å stå utenfor den politiske korrekthetens, hegemoniet, eller elitens målestokk for hva som regnes som akseptabelt i offentligheten. Nabintu Herland mener det finnes «bemerkelsesverdig lite respekt» for at «75 % i tross alt [betegner seg som] kristne»; i så måte lever «gapestokken meget godt videre i vår tid». Kirken kritiseres for manglende ryggrad der «[d]et burde være vår ære å bli forfulgt. Slik Jesus ble forfulgt, og drept».³²² Benestad sammenlikner sin aktivisme for den tradisjonelle familien med døperen Johannes' martyrdød: Johannes hode ble kuttet av fordi han anklaget Herodes for incest, og poengterer at Jesus kalte Johannes det «største mennesket født av en kvinne».³²³ Slik kan den politiske korrekthet sammenlignes med forfølgelsen de tidlige kristne ble utsatt for, i følge talerne.

Denne bibelske metaforbruken er ikke gjennomgående på samme måte hos Bill O'Reilly. Like fullt, O'Reilly peker på og kritiserer en hel rekke medieaktører, deriblant nyhetsankre, showverter og skuespillere som i følge ham alle er venstrevridde medieaktører, Til forskjell fra *Oslo Symposium*, der det er mest gjennomgående politikere som blir kritisert. S-Pene er i

³²⁰ Ibid. s. 175-177

³²¹ Ibid. s. 114

³²² Hanne Nabintu Herland, " Europeisk kultur i dramatisk endring," ibid. s. 19-24

³²³ Øivind Benestad, " Kjønnkamp, kulturkamp og kristentro," ibid.s. 87

følge en *medieelite*, distansert fra *folket*; en splittelse som er spesielt synlig i den «spirituelle arenaen».³²⁴ S-Pene skyr heller ingen midler for å uskadeliggjøre O'Reilly. Gjentatte ganger skriver han at han har blitt «burned, time and time again»; at «they'd be happy if U got run over by a train, which, figuratively speaking, is what happened in the war-over-Christmas-controversy»; «I'm the spy satellite they desperately want to shoot down»; «they want to kill [the Factor]».³²⁵ I likhet med *Oslo Symposium*, befinner O'Reilly seg altså i det han mener å være en marginalisert posisjon. De politisk korrekte hemmer ham og hans budskap, og den politiske korrekthet defineres til enhver tid av mediene. Media er kulturens trendsettere, de definerer suksess og demoniserer det de ikke liker.³²⁶ Den eneste måten å bekjempe disse på, skriver O'Reilly er med fakta og «superior analysis» - og ved å utkjempe kulturkrigen med ære - «a hallmark of America».³²⁷ Derfor, skriver O'Reilly følgende: «the code of the traditional warrior encompass many thing: ethical behavior, theory, sprituality, a realistic worldview, and a determination to fight for the soul of your country.»³²⁸ Han oppfordrer derfor alle til å bli med ham i denne kampen; den er for den amerikanske sjel, og den er truet fra både indre og ytre hold. Det er også en kamp O'Reilly ser seg selv stå relativt alene i.

Her kan på den tidligere nevnte *Fritt Ord*-rapporten som Nabintu Herland i sin tale, på nytt trekkes inn. Rapporten bekrefter at det fins større aksept for nedsettende kommentarer om kristne enn for muslimer i Norge. Respondentene mener det er forskjell på å kritisere enkelttroende, «kristne» eller «muslimer», og på å kritisere religion som sådan, og har dessuten lavere terskel for å snakke nedsettende om kristne enn om muslimer, med en variasjon på nesten 10 % i redigerte nyhetsmedier. Faktisk er det større aksept for nedsettende ytringer om kristne (18,6 %) enn om religion (17,4 %), mens aksepten er lavest for nedsettende ytringer om muslimer (10,3 %).³²⁹ Om dette har sammenheng med frykt eller med en forståelse av hvorvidt en gruppe er stigmatisert eller har lite makt i samfunnet, avhenger her helt tydelig av diskursiv fortolkning.

Mistanken til offentlige institusjoner, som mediekorps og politikere – eliten, er som vi ser knyttet til islamsk tilstedeværelse i Norge, den multikulturelle ideologien. Dette har gjenklang

³²⁴ O'Reilly. *Culture Warrior*.s. 23

³²⁵ Ibid.s. 23; s. 86; s. 62

³²⁶ Ibid.s. 24

³²⁷ Ibid. s. 5; s. 68

³²⁸ Ibid s. 204

³²⁹ Enjolras, Rasmussen, and Steen-Johnsen, "Status for ytringsfrihet i Norge ".s. 40

i både Eurabia-teoriens og *Underkastelses* portrett av medier og den politiske venstresiden og begrepet om *dhimmitude* og uttrykkes klart og polemisk av Hallgrim Berg:

Muhammad skal hemnast, uttalte drapsmannen i Paris, men det hadde visst ikkje noko med Muhammad å gjera. Det er så ein må gni seg i augo: Meiner våre media, våre korps av kommentatorar og folkevalde at islam ikkje lenger har noko med islam å gjera?³³⁰

Andre verdenskrig som profetisk budskap og advarsel om islam som totalitær ideologi

Mange av talerne mener å finne seg i en liknende posisjon som mellomkrigstiden. Siv Jensensitatet om islamisme som «vår tids nazisme» er i så måte viktig. Islam sammenstilles, som alt sett ovenfor med politiske bevegelser fra mellomkrigstiden: nazisme, fascisme og kommunisme: «tre av hodene på det totalitære trollet er hugget av. Det fjerde gjenstår», skriver Kristian Norheim.³³¹ Dette er en måte å *frame* islam på og gir diskursen en presserende dimensjon. Symposiets siste taler, Eric Metaxas mener å finne et profetisk budskap om islam som trussel gjennom historien om Dietrich Bonhoeffer fra andre verdenskrig:

en tysk prest og teolog som på grunn av sin tro på Jesus Kristus stod opp for jødene i Det tredje riket. Jeg vet ikke hva dere tenker, men for meg ser det ut til at det ikke var så mange som sto opp for jødene i Tyskland.³³²

Den 20. mars (samme dag som han talte) ble Metaxas Dietrich bok utgitt på norsk – det attende språket som boken er blitt oversatt til. At han skulle tale på *Oslo Symposium* under temaet «Våre verdier trues – har vi mot og styrke?», kan i følge Metaxas ikke være tilfeldig, selv om det for ham oppleves slik. Det må være guddommelig intendert, da han selv i forkant ikke ante at dette var symposiets tema, forklarer han: «[D]ette må være Herren», skriver Metaxas; «jeg følte det samme da jeg talte foran president Obama – at jeg ikke hadde noe å si, men at jeg visste at Jesus hadde noe å si». «Spørsmålet om hvorvidt verdiene våre blir truet, og hvorvidt vi har styrke og mot til å stå oppreist er noe jeg tenker på dag og natt. Og jeg spøker ikke når jeg sier at historien om Dietrich Boenhoeffer er svaret på dette spørsmålet». Metaxas er «helt overbevist om at Herren kalte meg til å skrive denne boken, fordi jeg hadde ingen anelse om parallellene til dagens situasjon mens jeg skrev den»; «jeg ville bare skrive

³³⁰ Berg, "Åndskamp." s.268

³³¹ Kristian Norheim, "Verdier som skaper gode samfunn," in *Oslo Symposium 2015* (Bergen: Kristenfolket, 2015).s. 299

³³² Metaxas, "Historien om Dietrich Bonhoeffer - Et profetisk budskap til oss."s. 305-306

historien til denne fantastiske kristne helten, fordi vi lever i en kultur her i Vesten som rakker ned på troen, og man aldri hører noe om disse kristne heltene». Metaxas mener at boken har et profetisk budskap til dagens kristne: «Dere må vite at Gud sier til dere, til kirken: 'Jeg ser til dere. Dere er Gideons 300'».

Metaxas tolker altså nåtiden i lys av en bibelsk fortelling om hvordan folket vendte seg mot Gud, og for det andre i lys av andre verdenskrig. Verden *kunne* ha gjort noe under 2. verdenskrig, mener Metaxas. På denne måten stiller Metaxas seg utenfor det han anser som den regjerende tidsånden; han erklærer å bringe verden et profetisk budskap, og sier at «det som skjedde med kirken i Tyskland, vil skje med kirken her om dere ikke reiser dere. Men siden dere har fått denne advarselen, trenger det ikke å skje».³³³ Hadde flere gjort som Boenhoeffter, ville det endret historiens fatale utfall. Når denne historien i følge dette narrativet «gjentar» seg, følger det med et historisk imperativ; det er logisk nødvendig å gjøre noe. I dette tilfellet kan man velge mellom å agere, handle, eller å gjøre ingenting. Den logiske konsekvensen av ingenting blir her implisitt en tredje verdenskrig.

Bill O'Reilly trekker også sammenhenger mellom islamisme og 30-tallet fascisme: «islamofascisme» må bekjempes, og dette inngår, som man kan se, i en kamp om Amerikas sjel. *Culture Warriors* militære språk er uttrykk for en patriotisk allianse med militærstyrkene. Mens slagmarken ellers befinner seg i andre deler av verden, utkjemper kulturkrigen, kampen om USA i spaltetimer, i avisene, på TV-skjermene. Selv om han kanskje er en ensom ulv eller martyr, står han dermed ikke alene, men med nasjonen i en nødvendig kamp mot ondskap:

Why do I believe so strongly that the Secular-Progressive movement is clueless as to how to deal with evil in the world? Simple. To them, as their leaders admit, evil doesn't really exist. Evil is actually redirected personal pain. (...) The world is, and has always been, a struggle between good and evil. The Bible, and the stark reality of the world teach us that. But as we all know, the Bible is not on the secular-progressive reading list.³³⁴

Her fremgår det at det finnes en viktig forbindelse mellom kulturkrigen – hjemmets politikk, som Kline skriver, og synet på ytre trusler. Muslimer forfølger i følge talerne andre kristne og jøder, står for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse og er barbariske. Således forstås islam

³³³ Ibid.s. 307-310

³³⁴ O'Reilly, *Culture Warrior*.s. 116

som en «anakronisme» i vesten, som begår handlinger sammenlignbare med nazismen og fascismen og for et utdatert kjønnsyn. Med andre ord forstås islam som antitetisk for de norske og kristne verdiene som O'Reilly og symposiets talere står for..

5.3 Kulturkrigens begreper oppsummert

De opprinnelige *betegnerne* jeg skilte ut var som følger:

Verdier, (Judeo)kristen kulturarv; Frihet; Vekkelse; Velferdsstaten; Menneskeverd; Abort; Kjønnspolaritet; Ekteskapsloven; Familie; Materialisme; Politisk korrekthet; Israel/antisemittisme; Mellomkrigstiden/30-tallet; Martyr; Kamp.

Av analysen fremgår det at det finnes forskjeller i hvordan disse artikuleres. De fleste av disse har fikserte betydninger, mens særlig velferdsstaten og materialisme har et mer «flytende» innhold. Samtlige begreper inngår i en ekvivalenskjede, der begreper som «vår judeokrisne kulturarv», «kristendom»; «våre verdier» og «kamp» fungerer som betingelser for den diskursen som kommer til uttrykk fra *Oslo Symposiums* talerstol. Dissee knytter til seg en rekke ulike assosiasjoner, og gir de ulike *betegnerne* innhold. «Abort» omtales således utelukkende negativt, fordi det henger sammen med det kristne «menneskeverdet». Begge begrepene har en *fiksert* mening og en privilegert posisjon i diskursen på symposiet. Ordet «abort» alene kan således benyttes som et argument som tydelig kan ses her: «Vi har dessuten en demografisk vinter, som truer verdens demokratier og dessuten Japan og Kina. Det kan knuse velferdsstaten til pinneved, Og alt på grunn av abort og en politikk som har ruinert familiebegrepet».³³⁵ For en uinnvidd i diskursen, vil dette kausalforholdet fremstå merkelig, men ettersom det her fungerer innen en bestemt logikk, der det inngår i en bestemt *ekvivalenskjede*, gir det mening: Abort og eutanasi presenterer et brudd med menneskets absolutte egenverdi som i følge talerne er guddommelig intendert, og har sammenhengen med hva som forstås som *det naturlige*. «Kjønnspolariteten» er således uttrykk for den guddommelig intenderte naturlige familie, der (de to) kjønnene utfyller hverandre i ekteskapet. Slik er «samkjønnet ekteskap» et brudd med den naturlige familien, «kjønnspolariteten» – det samme er abortpolitikk. I *den naturlige familien* står også foreldreretten sterkt. Som vist, finnes en sterk mistenksomhet mot bestemmelser «ovenfra» i samfunnet som skal ha medbestemmelse i oppdragelse av barn – indoktrinering, skriver

³³⁵ Sæle, "Har vi mot og styrke?." s.223

O'Reilly – spesielt når denne strider mot foreldrenes syn på religion og seksualitet. Her fins også en sterk mistenksomhet mot *Den norske kirke* som beskrives som «ekstremliberal» - og at den slik er i tråd med en generell verdirelativ strømning i samfunnet ellers.

Den grunnleggende antagonismen som gjennomsyrrer O'Reillys *Culture Warrior* gjenfinnes i stor grad på *Oslo Symposium*. Både fiendebildet og forestillingen om seg selv likner, der man finner et gjensidig utelukkende motsetningsforhold mellom familien og alt som måtte true den. «Kulturkrigerne» ser seg selv hetset av et majoritetssamfunn, styrt av en elite «mot katastrofen». «Noen må være bøttesvaret og gå ut i samfunnsliv og politikk, slik at vi kan snu».³³⁶ Abortsaken og venstresidens familiepolitikk forskyver familiens autoritetsforståelse og overstyrer familien og individets behov. Denne ideologien har også «kirkens feige biskoper» gjort knefall for, i følge talerne, og slik fjernet seg fra den kristne lekmannsbevegelsen, grasrota.

Like fullt befinner *Oslo Symposium* seg et stykke unna den mer militante retorikken man finner i O'Reillys bok, der han for eksempel mener at aggresjon mot land som truer «det amerikanske» er en nødvendighet. *Oslo Symposiums* talere tar til sammenligning ikke til orde for en mer aggressiv norsk utenrikspolitikk – i det minste ikke direkte – selv om mange gjennomgående vil støtte amerikanske og israelske militærstyrkers innsats. Like fullt er kampmetaforene gjennomgående. I følge talerne står Norge i en «åndskamp»; «kjønnskamp»; «kulturkamp» - eller at «det fjerde hodet» må «hugges av»; «den radikale islamismen må bekjempes på samme måte som vi klarte å bekjempe nazismen, fascismen og kommunismen».³³⁷ Dette innebærer en ideologisk allianse med Israel. *Oslo Symposium* erklærer i likhet med O'Reilly en kamp for verdier, noe som er en viktig betingelse for diskursen de fører. Ved å assosiere islam med fascisme og de sekulære, verdirelative med islam, settes likhetstegn mellom disse kreftene – begge drar i samme retning. Den ene betegner en trussel utenifra, den andre innenfra; den sekulær-humanistiske filosofien uten absolutte sannheter, virker ødeleggende på den amerikanske motstandskraften til den første. For O'Reilly later Europa allerede til å være en tapt sak. S-Pene ønsker å endre USA i lik retning, så dramatisk at om tradisjonalistene ikke mobiliserer seg *nå*, risikerer de å en dag våkne opp til et radikalt endret USA. Derfor er kulturkrigen så dramatisk. Som det fremgår

³³⁶ Hansen, "Våre verdier trues." s. 278

³³⁷ Norheim, "Verdier som skaper gode samfunn." s. 299

her, skisserer kulturkrigs-diskursen et *svakt* Europa, som ikke evner å møte utfordringer (les: islam og antisemittisme) med «mot og styrke». Her underslår medier og politikere sannhet i toleransens navn.

Bill O'Reilly skriver at han kjemper på «englenes» side. Skulle han tape krigen, har han i det minste tanken om å kjempet kulturkrigen med ære å støtte seg på.³³⁸ Kulturkrigen lager distinkte skiller mellom hva som er «godt» og hva som er «ondt». Dette oppropet om å stå opp for det gode, har konkrete, politiske implikasjoner – innvandringspolitikken må i følge talerne være kompatibel med et sterkt verdisett i Norge, som multikulturalisme her påstås å være antitetisk til. Dette er en interessant ambivalens, ettersom man finner en form for beundring – eller frykt – for den «sterke» religionens islam, som har kommet med innvandringen. Poenget om at radikal islamisme er «vår tids nazisme» gjentas av mange talere på *Oslo Symposium*. Det betyr ikke at talerne på *Oslo Symposium* mener at dagens situasjon er sammenlignbar med andre verdenskrig, eller tiden før andre verdenskrig. Snarere er det likhetstrekk med mellomkrigstiden. Det interessante er at det er så gjennomgående. Parallellene til mellomkrigstiden gir diskursen den en presserende dimensjon, og forklarer oppropet om «å stå opp for våre verdier» - før det er for sent.

Talene kritiserer mediene for å hetse de kristne. Samtidig ser de ingen problemer med å ta i bruk kraftige virkemidler for å skildre andre religioner som islam. Dette viser at det også finnes en ambivalens i frihetsforståelsen: De ønsker seg frihet *fra* politisk korrekthet. dette innebærer også å endre på religionsundervisningen slik at flere barn kan lære seg «riktig» religion – den kristne sannheten. Kampen for religionsfrihet, og retten *til* å tro – ikke *fra* tro – har imidlertid hele tiden vært viktig i forståelsen i kulturkrigen – både i Norge og i USA. Den kristenkonserverte ytrings -og trosfrihet er mest gjennomgående en positiv frihet, så lenge den forfekter «våre» verdier – de kristne. Toleransen for islamske trosuttrykk er til sammenligning lav. Houellebecqs *Underkastelse* peker i så måte det interessante, moralkonservative slektskapet mellom deler av den kristne og muslimske religionen. Dette viser indirekte at det ikke bare handler om verdier som noe abstrakt på *Oslo Symposium* – i så fall ville den familiestrukturen som de mener å finne hos familier av innvandrerbakgrunn være uproblematisk. Familiepolitikk er en sentral komponent i en form for verdikamp, der svaret på frykten for et «Eurabia» er å føre en politikk som de mener at muslimer allerede

³³⁸ O'Reilly, *Culture Warrior*. s. 209

fører. Det er derfor viktig at verdier *artikuleres* som en del av en *judeokristen kulturarv*, som «våre». Dette er bakgrunnen, konteksten som «fyller» verdibegrepet med innhold på *Oslo Symposium*. Det viser at konseptet om *oversettelse* som forklart over i tråd med Aadland og Skjørshammer fungerer som en brobygger mellom religion og politikk. Det viser imidlertid også at det kan bidra til å forskyve innholdet i begrepet. *Oslo Symposiums* diskurs er et forsøk på *artikulere* verdier som *nodalpunkt* i det norske samfunnets diskurs. Det er ikke opp til denne oppgaven å vurdere hvorvidt de lykkes med det, selv om den bredt sammensatte talerlisten og den brede resonneringen som Ingrid Vik mener den kristenkonervative diskursen har, antyder at de til dels lykkes med dette. Verdibegrepet «teller» således utenfor sin spesifikke kontekst, men det innebærer ikke med nødvendighet at det betegner det samme.

6 Avsluttende betraktninger

I denne oppgaven har jeg fordypet meg i det kristenkonserervative tankegodset man finner på *Oslo Symposium*. Oppgaven kan betraktes som et bidrag til å forklare hvordan diskursen ved symposiet fungerer politisk mobiliserende og hvorfor den resonnerer såpass bredt når det er snakk om et (påstått) marginalt perspektiv – både av talerne selv og av fagpersoner. Jeg legger til «påstått» fordi den tidligere forskningen på beslektede tema i Norge, ser ut til å fokusere på diskursens premissleverandører – ikke på mottakerne – som avisene *Dagen* og *Norge I DAG*, samt andre viktige personligheter innen diskursen.³³⁹ I tråd med denne forskningen konkluderer jeg med at det finnes viktige ideologiske likheter med den religionspolitiske mobiliseringen som *det nye kristne høyre* står for i USA. Det er imidlertid vanskelig å si noe substansielt om gjennomslaget for denne diskursen – kulturkrigen – i Norge i blant den diskursen søker å mobilisere og som talerne ser seg som representanter for, nemlig grasrota – folket. Jeg mener imidlertid at en viktig del av oppgavens funn ligger i at talerlisten er så sammensatt som den er. Oppgaven viser at kulturkrigsdiskursen, ved å anvende begreper som det tilsynelatende nøytrale «verdier», har en bred appell. Diskursen virker således forenende både tvers av tro og politiske skillelinjer.

Som jeg forklarte i kapittel 3 og kapittel 5.2, kan verdibegrepet brukes på en omskiftelig måte – både på *Oslo Symposium* og mer generelt i den norske diskursen. Målet for diskursen ved *Oslo Symposium* er å *fikse* verdibegrepet ved å erklære at de står i en verdikamp. Dette innbefatter en kamp for det absolutte menneskeverdet og «den naturlige familien» som guddommelig institusjonalisert ved «kjønns polaritet». Ved å *artikulere* verdier som primært *våre* (kristne), unnslipper man å erkjenne ideologiske likheter med andre moralkonservative bevegelser, som for eksempel islamister slik de er presentert i Houellebecqs roman. Måten «våre verdier» *artikuleres* på, er det som legger til rette for folkelig mobilisering mot eliten. I møtet med «den andre», i skikkelse av sekulære krefter og radikal islam, bevisstgjøres talerne på sitt eget verdisett, på hvilken gruppe disse verdiene tilhører og på hvem som faller utenfor.

³³⁹ Vik, *Guds lobby*, 1. ; Kjersti Bjørke Andresen, "Det nye kristne høyre - Finnes det i Norge? En analyse av to kristne aviser i lys av den amerikanske New Christian Right-diskursen " (Universitetet i Oslo, 2008).

Den opprinnelige problemstillingen lød: I) Kan man forstå *Oslo Symposiums* diskurs som en antagonistisk bevegelse for folkelig mobilisering i tråd med Laclau og Mouffes diskursteori? II) Hvor sammenlignbar er *Oslo Symposiums* diskurs med den amerikanske «kulturkrigsdiskursen»? III) Hvilken rolle spiller verdibegrepet i denne? Jeg vil punktvis oppsummere svaret på disse spørsmålene.

I) Jeg mener at forståelsen av diskursen som en form for brytning mellom ulike forsøk på å *artikulere* begreper, fanger diskursen som føres på *Oslo Symposium* godt av flere grunner. For det første er et gjennomgående tema hos talerne at de forstår seg selv som hetset av «det politiske korrekte» – at de står i en strid. Dette er sammenfallende med O'Reillys *Culture Warrior*, som jeg mener presenterer en viktig strømning i kulturkrigen. Jeg vil presisere at kulturkrigen forstås som en diskurs, en strid om verdier både på individuelt og kollektivt plan, og som en diskurs – ikke en empirisk realitet. «Kulturkrig» er en *artikulering* av verden slik den fremstår for O'Reilly, og kan oversettes til verdikamp på *Oslo Symposium*. Selv om man finner nivåforskjeller og sprikende retorikk både i sammenligningen og talerne i mellom, er det et likt grunnsyn, som blant annet baserer seg på en grunnleggende antagonistisk verdenstolkning. Selv om kritikken av islam og abort er retorisk sprikende, er den likevel ensidig kritisk og er uttrykk for samme verdikonservative diskurs. Således viser Laclau og Mouffes diskursteori seg kompatibel med språket som talerne selv anvender.

II) Den komparative analysen med Bill O'Reilly, viser sammenfallende at det finnes et viktig slektskap mellom den amerikanske kulturkrigen (slik han forstår den) og talene ved *Oslo Symposium*. De deler viktige anti-elitistiske strømninger og grunnsyn på kulturarven som judeokristen. Dette har sammenheng med den evangelikalske kristendommens fremvekst i USA som en reaksjon på sekularitetens økende fotfeste i offentligheten, og særlig synlig i synet på hva barn skal lære. *Oslo Symposium* og Bill O'Reilly iscenesetter seg selv som protagonister i møte med sekulære og islamske krefter, der de selv mener at de er representanter for en folkelig bevegelse mot en undertrykkende elite bestående av en politisk venstreside, medier og politisk korrekthet. Den sekulære «trusselen» står for verdirelativisme, og kulturkrigen handler om mobilisering av en indre «åndskraft» for å motsette seg denne relativismen. Islam presenterer en mer konkret, «ytre» trussel. Min analyse viser at det fins viktige slektskap mellom Eurabia-diskursen og kulturkrigsdiskursen som føres ved *Oslo Symposium*. Dette kommer tydelig til uttrykk i vektlegging av fødselsrater, synet på politisk

korrekthet som et elitistisk prosjekt som står for en mislykket multikulturell ideologi. Denne «trusselen» mener talerne ligner mellomkrigstidens fremvekst av totalitære ideologier som nazisme og fascisme. Her står radikal islam for en ny form for totalitær ideologi.

III) Å se tale generelt som en strid der man forsøker å artikulere et begrep på en distinkt måte, har vært verdifullt for å forstå verdibegrepet på *Oslo Symposium*. Verdibegrepet fungerer som en «brobygger» mellom det sekulære og det religiøse språket, og samtidig kan det ses som et forsøk på å definere en bestemt – og tidvis ekskluderende *ramme*. Her er synet på europeiske verdier som progressive, i motsetning til islams påståtte «middelalderske» holdninger til kjønn og seksualitet i motsetning til den europeiske og norske likestillingspolitikken. Slik oppfattes islam som en anakronisme i den europeiske diskursen, skriver Judith Butler – og faller utenfor den europeiske og her, kristne, *rammen*. Analysen viser også at kjønn er en viktig variabel for å forstå *Oslo Symposiums* verdier.

Oslo Symposiums verdier ser ut til å ha en form for egenverdi i kraft av å være kristne, og inneholder derfor også elementer av sirkulær argumentasjon som sett i kapittel 5.2.1. Verdier betegner på *Oslo Symposium* både noe abstrakt og noe materielt. Verdier sier noe om ens identitet, om hvem man er og hva man har, og er tett knyttet til vektlegging av familien som «nasjonens grunncelle». Man *har* en familie, kunne man ha sagt, likt man *har* verdier. Å ha en familie innebærer også et ansvar for å beskytte, ivareta, videreføre en arv, noe som er nært beslektet med hvordan verdier forstås både på *Oslo Symposium*, i *Culture Warrior* og i *Underkastelse*.

Måten verdier *artikuleres* på *Oslo Symposium* viser også at *oversettelse* av religiøse argumenter til eksempelvis å være verdier, slik at de «teller» utenfor sin kontekst, også kan innebære svært sprikende ting. Mens dette er innforstått blant kristenkonservative, «verdibevisste venner», vil begrepet inneholde helt andre elementer i andre sammenhenger. Det viser at verdidebatten i Norge ikke er avsluttet, at verdibegrepet i den norske diskursen fremdeles er en *flytende betegner*. Imidlertid later det til å finnes bred enighet i norsk politikk generelt om at det finnes et verdisett som kan betegnes som «våre», noe forsvarspolitiske dokumenter som sett i kapittel 3 og kapittel 4.3 viser. Hvem «vi» og hva «verdier» forstås som i en større norsk diskurs, gjenstår ennå å se.

Forslag til videre forskning

Ettersom målet med *Oslo Symposium* er å mobilisere, mener jeg at det vil være interessant å studere dem diskursen ønsker å mobilisere, nemlig grasrota for å undersøke hvor bredt gjennomslag denne diskursen har. Ut i fra min egen studie er det lett å både tenke seg til at den appellerer til dem som satt i salen under symposiet, men dette var neppe et representativt utvalg for alle dem diskursen ønsker å mobilisere. Vik skriver at hun merker seg at den kristenkonservative ser ut til å rekruttere i yngre målgrupper – et betraktelig mindretall på symposiet. Dette kan imidlertid skyldes både at det fant sted i Oslo, dersom diskursen har bredest nedslagsfelt i andre deler av landet, og fordi, som en av de besøkende selv bemerket til meg, at det ofte er ikke yngre mennesker gitt muligheten til å delta på en todagers lang konferanse grunnet jobb, studier og familieforpliktelser.

Jeg tror også det vil være interessant med en bredere analyse av hvordan verdier anvendes i politisk debatt mer generelt, og spesielt i spørsmål om innvandring. Judith Butler viser i *Frames of War* at måten frihet og likestilling forstås i Europa, fungerer som en måte å rasjonalisere en restriktiv innvandringspolitikk på. Min oppgave peker i samsvar med dette på at islam artikuleres som en anakronisme i forståelsen av det europeiske på *Oslo Symposium*. Dette gjør meg nysgjerrig på hvordan «våre verdier» artikuleres i konkrete politiske prosesser i Norge. Dette spesielt fordi sentrale politikere i betydelige maktposisjoner også var å finne blant talerne på symposiet – derunder daværende landbruksminister, nåværende innvandrings- og inkluderingsminister Sylvi Listhaug fra Fremskrittspartiet, sammen med finansminister og partileder i samme parti, Siv Jensen.

Litteraturliste

- Alstadsæter, Rune, Laila Ø. Bakken, and Benny André Johansen. "Hagen angrep islam." *NRK*, 2004.
- Andersen, Kent. "Vekkelsen - En hjørnestein i det europeiske demokratiet." i *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Andresen, Kjersti Bjørke. "Det Nye Kristne Høyre - Finnes det i Norge? En analyse av to kristne aviser i lys av den amerikanske New Christian Right-Diskursen ", Universitetet i Oslo, 2008.
- Bangstad, Sindre. "Eurabia Comes to Norway." *Islam, and Muslim-Christian relations* 24, no. 3 (2013): 369-91.
- Beauvoir, Simone de. *Det Annet Kjønn*. Translated by Bente Christensen. Oslo: Pax Forlag, 2000.
- Benestad, Øivind. "Kjønnskamp, kulturkamp og kristentro." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Berg, Hallgrim. "Åndskamp." In *Oslo Symposium*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Berg, Ole T., and Johan Christensen. "Velferdsstat." In *Store norske leksikon*, 2015.
- Bernstein, Richard. "The Rising Hegemony of the Politically Correct." *The New York Times*, 1990.
- Bitsch, Ane, and Anja Emilie Kruse. *Bak lukkede dører - En Bok Om Voldtekt*. Oslo, Norge: Cappelen Damm, 2012.
- Bjuland, Olaus Trygve. "Ja til menneskeverdet." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Brekke, Marie Ljones. "Tros-og ytringsfrihet." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Brekke, Torkel. *Fundamentalism - Prophecy and Protest in an Age of Globalization*. New York: Cambridge University Press, 2012.
- Butler, Judith. *Frames of War*. London, UK: Verso, 2010.
- Norsk Etymologisk Ordbok*. Oslo: Kagge forlag, 2013.
- Christoffersen, Svein Aage. *Handling og dømmekraft* 2. opplag ed. Norge: TANO, 2007.
- Culler, Jonathan. *The Pursuit of Signs*. Britain: Routledge Classics, 2001.
- DeLuca, Kevin. "Articulation Theory: A Discursive Grounding for Rhetorical Practice ". *Philosophy & Rhetoric* 32, no. 4 (1999): 334-48.
- Det kongelige forsvarsdepartement. "Prop. 73 S Et Forsvar for Vår Tid." edited by Det kongelige forsvarsdepartement, 2011-2012.
- DOHA International Family Institute. "Doha Declaration." Hentet 21.5. 16, <http://www.difi.org.qa/about-difi/doha-declaration>.
- Dypvik, Astrid Sverresdotter. "Kulturkampen." In *Store norske leksikon*, 2009.
- Døving, Cora Alexa, and Siv Ellen Kraft. *Religion i pressen*. Oslo: Universitetsforlaget, 2013.
- Daatland, Katharina Herlofson og Svein Olav. "Forskning om familie i generasjoner." Velferdsforskningsinstituttet NOVA, 2016.
- Einar Aadland, Morten Skjørshammer. "From God to Good? Faith-Based Organizations in the Secular Society." *Journal of Management, Spirituality & Religion* 9, no. 1 (2012): 83-101.
- Elstad, Hallgeir. *Nyere Norsk Kristendomshistorie*. Bergen: Fagbokforlaget, 2005.
- Elstad, Lotta. "Ingen av Guds gaver er gitt for alltid". *Morgenbladet*, 18.3.2016 2016.
- Enjolras, Bernard, Terje Rasmussen, and Kari Steen-Johnsen. "Status for ytringsfrihet i Norge", edited by Kari Steen-Johnsen: Fritt Ord, 2014.

- Flores, Reena. "Presidential Candidates React to Planned Parenthood Shooting." *CBS News*, 29.11. 2015.
- Foucault, Michel. *Diskursens Orden*. Translated by Espen Schaaning. Vol. 3. opplag, Norge: Spartacus forlag, 2010.
- Gitmark, Hannah. "Rekordlave tall for Downs syndrom." *Dagsavisen*, 3.3.2014 2014.
- "Grunnloven § 2." 2014.
- Guds gave til deg. "Seminar - Hvordan får man suksess som menneskefisker?" Hentet den 21.05., <http://www.gudsgavetildeg.no/p/seminar.html>.
- Habermas, Jürgen. "Religion in the Public Sphere." *European Journal of philosophy* 15, no. 1 (2006): 1-25.
- Hallaråker, Karl Johan. "Gud har en plan for ditt liv." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Hansen, Trine Overå. "Våre verdier trues " In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Hanvold, Jan. "Har Gud overlatt Norge til seg selv?". In *Oslo Symposium*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Hareide, Knut Arild. "Vi trenger de kristne verdiene." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Herland, Hanne Nabintu. "Europeisk kultur i dramatisk endring." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Hofstadter, Richard. *Anti-Intellectualism in American Life*. Great Britain: John Dickens and Co., 1964.
- Houellebecq, Michel. *Underkastelse*. Translated by Tom Lotherington. Vol. 1, Trondheim: Cappelen Damm, 2015.
- Human Rights Service. "Advarer mot kulturkrig." Hentet 21.3.2016 <http://www.rights.no/2004/11/advarer-mot-kulturkrig/>.
- Hunt, Stephen J. *Alternative Religions*. Surrey: Ashgate Publishing limited, 2003.
- Huntington, Samuel P. *Foreign Affairs* 72, no. 3 (1993): 22-49.
- Hutchinson, Mark, and John Wolffe. *A Short History of Global Evangelicalism*. New York: Cambridge University Press, 2012.
- Jensen, Siv. "Vi står i en verdikamp." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Kelly, Joseph F. *The Problem of Evil in Western Tradition - Form the Book of Job to Modern Genetics*. Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press, 2002.
- Kline, Scott. "The Culture War Gone Global: 'Family Values' and the Shape of Us Foreign Policy." *International Relations* vol. 18 no. no. 4 (2004).
- Kristenfolket. "OS2015: Finn Jarle Sæle." Hentet 30.5.2016, <https://http://www.youtube.com/watch?v=Uqy0Zqo5vzs>.
- . "Os2015: Liv Skjeggstad Thoresen." Kristenfolket, Hentet 20.5.2015 <https://http://www.youtube.com/watch?v=-5UzIxB2Ts>.
- Kristian Skard, Tore Gjerstad. "Gahr Støre Mener Han Hindret Vold." *Dagens Næringsliv*, 8.1.2015 2015.
- Kristiansen, Jørgen H. "De som faller utenfor." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Laclau, Ernesto, and Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy Towards a Radical Democratic Politics*. Verso, 2014.
- Le Nouveau Petit Robert," ed. Josette Rey-Debove Michel Legrain, Alain Rey. Montréal, Canada: Dictionnaire Le Robert, 1995.
- Liberation. "Feuilleton Houellebecq : «Soumission» En Libraire, La Polémique Se Poursuit." *Liberation*, 6.1.2015 2015, http://next.liberation.fr/livres/2015/01/06/michel-houellebecq-et-le-cas-soumission_1174350.

- Listhaug, Sylvi. "Familien og friheten." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Lundegaard, Hilde. "Til kamp mot avkristning." *Aftenposten*, 24.02.2013 2013.
- Marit Kolberg, Siv Sandvik. "Hareide: – Vi kunne kommet fram til dette før." *NRK*, 7.5.2014 2014.
- McGuire, Meredith. *Religion - the Social Context*. 5 ed.: Waveland Press, 2008.
- "Meronym." In *Oxford Dictionary*: Oxford.
- Metaxas, Eric. "Historien om Dietrich Bonhoeffer - Et profetisk budskap til oss." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Moe, Ola Borten. "Dårlig smurt selvtilitt." *Morgenbladet*, 17.04.14 2014.
- Moltu, Marita. "Innflytelse med integritet." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Myrland, Conrad. "Det nytter å kjempe Israels sak." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Neumann, Iver B. *Mening, Materialitet, Makt: En Innføring I Diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, 2001.
- Norheim, Kristian. "Verdier som skaper gode samfunn." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Norris, Ronald Inglehart; Pippa. "The True Clash of Civilizations." *Foreign Policy* No. 135 (2003): 62-70.
- O'Reilly, Bill. *Culture Warrior*. United States: Broadway books, 2006.
- Oslo Symposium. "Om Oss." Hentet 21.4.2016 <http://oslosymposium.no/om-oss>.
- Parsons, David. "Israel - Et levende demokrati." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Pedersen, Svein Magne. "Den norske abortloven - velsignelse eller forbannelse?." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Poraz, Dan. "Våre felles verdier." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Rear, David. "Laclau and Mouffe's Discourse Theory and Fairclough's Critical Discourse Analysis: An Introduction and Comparison." (22.
- Reitan, Magne. *Argumentasjonsanalyse*. Trondheim: Kompendieforlaget, Tapir Akademisk Forlag, 2009.
- Rosenlund, Tuva. "Kristenfolket til kamp mot islam." *Utrop*, 14.04.2011 2011.
- Schaaning, Espen. *Makt Og Viten - Tekster I Utvalg*. Norge: Unipub, 2007.
- Selbekk, Vebjørn. "Ytringsfrihet under ild." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Selle, Erik. "Tid for å bryte tausheten." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Steffen, Jordan. "Planned Parenthood Suspect: "I Am Guilty ... a Warrior for the Babies"." *The Denver Post*, 9.12. 2015.
- Stensvold, Anne. *History of Pregnancy - from Original Sin to Contemporary Abortion Debates*. New York: Routledge, 2015.
- Strøm-Erichsen, Anne-Grete. "Verdier verd å verne." Hentet den 10.5.16 <https://http://www.regjeringen.no/no/aktuelt/verdier-verd-a-verne/id440937/>.
- Sæle, Anita Apelthun. "Har vi mot og styrke?." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Sødal, Helje Kringlebotn, ed. *Det kristne Norge*. Norge: Høyskoleforlaget, 2002.
- Tchaïcha, Jane D., and Khedija Arfaoui. "Tunisian Women in the Twenty-First Century: Past Achievements and Present Uncertainties in the Wake of the Jasmine Revolution." *The Journal of North African Studies* 17, no. 2 (2012): 215-38.

- Thoresen, Liv Skjeggstad. "Sammen for menneskeverdet." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Toje, Asle. "Europa i krise." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Value Voters Summit. "About Vvs." Hentet den 28.02.16
<http://www.valuesvotersummit.org/about>.
- Vestly, Lill May. "Adam og Eva i tidsklemma." In *Oslo Symposium*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- Vik, Ingrid. *Guds lobby*. Vol. 1, Oslo: Manifest, 2015.
- Vik, Ingrid, Anne Stensvold, and Christian Moe. "Lobbying for Faith and Family." Oslo: Norad, 2013.
- Woodhead, Linda. *An Introduction to Christianity*. Vol. 4, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Ystebø, Bjarte. "Forord." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.
- . "Kåre Kristiansens Minnepris Til Ulf Ekman." In *Oslo Symposium 2015*. Bergen: Kristenfolket, 2015.

Vedlegg